

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การประเมินผลกระทบต่อสุขภาพเบื้องต้นของเกษตรกร จากการใช้สารเคมี ในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ผู้ศึกษาได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูล จากข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ โดยแบ่งการนำเสนอเป็น 7 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. สภาพทั่วไป บริบททางกายภาพ และประวัติศาสตร์ชุมชน ของตำบลวังผาง
2. ชนิดและปริมาณของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไย
3. เหตุผลและเงื่อนไขในการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย
4. ผลการศึกษาจากการสังเกตชุมชน การสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดทำเวทีระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกี่ยวกับผลกระทบจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
5. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์และสถานการณ์การใช้สารเคมีในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
6. ผลกระทบด้านสุขภาพเบื้องต้นของเกษตรกรจากการใช้สารเคมีในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน
7. ข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการทำเวที

1. สภาพทั่วไป บริบททางกายภาพ และประวัติศาสตร์ชุมชน ของตำบลวังผาง

1.1 ลักษณะทางกายภาพ และ ประวัติความเป็นมา

ตำบลวังผาง ก่อตั้งมานานราว 50 ปี ตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำปิง และลำน้ำลี้ มาทางทิศ ตะวันออกเฉียงเหนือของกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง ประมาณ 12 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากตัวจังหวัด ลำพูน ประมาณ 40 กิโลเมตร อยู่ภายใต้การปกครองของ กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง ซึ่งเป็นกิ่งอำเภอ ที่แยกออกมาจากอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน มีพื้นที่ประมาณ 11,700 ไร่ มีอาณาเขตด้านทิศเหนือ ติดกับลำน้ำปิง ซึ่งฝั่งตรงข้ามติดต่อกับกิ่งอำเภอดอยหล่อ และอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ติดกับตำบลหนองล่อง ซึ่งเป็นตำบลหนึ่งของกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง และตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน ทิศตะวันออกติดกับตำบลหนองยวง ซึ่งเป็นตำบลหนึ่งของกิ่งอำเภอ เวียงหนองล่อง และ ตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง ทิศตะวันตกติดกับลำน้ำลี้ โดยฝั่งตรงข้ามเป็นเขต

ตำบลหนองล่อง “วังผาง” เป็นชื่อหมู่บ้านดั้งเดิมในตำบล เล่ากันว่า สมัยก่อนเมื่อมีการคมนาคมติดต่อกับชายกันทางลำน้ำปิงนั้น ลำน้ำปิงจะเป็นเส้นทางเดินเรือขนส่งสินค้าจากเชียงใหม่ไปยังปากน้ำโพจังหวัดนครสวรรค์ แล้วต่อเรือจากปากน้ำโพไปยังกรุงเทพฯ วังผางเป็นหมู่บ้านหนึ่งที่เป็นทางผ่านของเส้นทางคมนาคมทางลำน้ำปิง และพื้นที่หมู่บ้านมีความอุดมสมบูรณ์ ดินดี อากาศดี และมีทำเลธรรมชาติสวยงาม ดังนั้นผู้คนสัญจรไปมาตามลำน้ำปิงจะต้องจอดพักกันที่นี่ และด้วยบริเวณทำเลที่ตั้งของบ้านวังผาง มีลักษณะเป็นคูกน้ำลึกจึงเรียกว่า “วัง” และ “ผาง” มาจากคำว่า “มะพร้าว” ซึ่งทางเหนือเรียกว่า “มะผาง” ซึ่งจะเป็นผลไม้ที่ขึ้นอยู่โดยทั่วไปในพื้นที่สมัยนั้น

ปัจจุบันตำบลวังผาง ประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน ลักษณะภูมิโน้มนั้ ตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มระหว่างลำน้ำปิง ลำน้ำลี้ และหนองน้ำสาธารณะที่มีชื่อว่า “หนองล่อง” โดยอยู่ห่างจากที่อกเขาอินทนนท์ เขตอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มาทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ ประมาณ 20 กิโลเมตร ลำน้ำปิงไหลมาจากทางทิศเหนือของตำบล ซึ่งติดกับเขตอำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และกิ่งอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้าม ไหลผ่าน 5 หมู่บ้านของตำบลวังผาง คือหมู่ 1 บ้านเหล่าแมว หมู่ 3 บ้านท่าลี่ หมู่ 4 บ้านวังผาง หมู่ 5 บ้านดงหลวง และหมู่ 8 บ้านดงเหนือ ลำน้ำลี้ไหลมาจากอำเภอลี้ และอำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน ซึ่งอยู่ทางด้านทิศใต้ของตำบล ไหลผ่าน 2 หมู่บ้านของตำบลวังผาง คือหมู่ 7 บ้านวังหมื่น และหมู่ 5 บ้านดงหลวง และมาบรรจบกับลำน้ำปิงที่บ้านดงหลวง ที่ราบลุ่มรอบๆหนองล่อง เป็นที่ตั้งของ 4 หมู่บ้านในตำบลวังผางคือ หมู่ 4 บ้านวังผาง หมู่ 6 บ้านเวียงหนองล่อง หมู่ 2 บ้านเหล่าพงเสื่อ และหมู่ 9 บ้านกลางทุ่ง ซึ่งในฤดูฝนจะมีน้ำเจ้ของบริเวณท้องทุ่งนารอบๆหนองเป็นบริเวณกว้าง และเมื่อ 30 ปีก่อนทั้ง 4 หมู่บ้านสามารถใช้เรือยนต์สัญจรถึงกันได้ นอกจากนั้น ในฤดูแล้ง ประชาชนในพื้นที่หมู่ 2 บ้านเหล่าพงเสื่อ หมู่ 4 บ้านวังผาง หมู่ 6 บ้านเวียงหนองล่อง และหมู่ 9 บ้านกลางทุ่ง จะจับจองพื้นที่รอบๆหนอง ทำนาปลูกข้าวเพื่อการยังชีพ และทำการเกษตรอื่นๆได้

ปัจจุบันในฤดูแล้ง น้ำในหนองจะแห้งขอด และในฤดูน้ำนองก็จะมีน้ำนองไม่มากเหมือนสมัยก่อน พื้นที่ราบที่เคยปลูกหอม ปลูกกระเทียม และทำนารอบๆหนองน้ำ จะปลูกถั่วไยเป็นบริเวณกว้างมากขึ้น เกษตรกรบางส่วนของทั้ง 4 หมู่บ้านที่มีอาณาเขตอยู่รอบๆหนองล่อง ยังคงทำนาเพื่อการยังชีพ แต่ก็มีจำนวนน้อยกว่าเดิม สำหรับหมู่บ้านอื่นๆ ก็พบว่ามีการทำนาเพื่อการยังชีพอยู่บ้างแต่ก็น้อยเช่นกัน พื้นที่ดอนบางส่วนของตำบลยังเหลือเป็นเขตป่าชุมชน ซึ่งมีอาณาเขตอยู่ทางด้านทิศใต้ของหมู่ 2 บ้านเหล่าพงเสื่อ ติดกันกับแนวเขตป่าของ อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน ซึ่งเรียกว่า “แพะห้วยคา” (แพะ หมายถึง ป่าที่ไม่ใช่ป่าทึบ)

นอกจากนี้ยังมีลำเหมืองฝายที่เป็นแหล่งน้ำธรรมชาติในพื้นที่ โดยผันน้ำมาจากลำน้ำปิงไปใช้ในการเกษตรตามหมู่บ้านต่างๆของตำบล อันได้แก่ ฝายน้ำล้นหนองปลิง และฝายน้ำล้นเด่นคา ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านตะวันออกของตำบล

ลักษณะการตั้งบ้านเรือนจะตั้งเรียงรายตามแนวลำน้ำ ที่ราบลุ่มหนองน้ำ ตามแนวถนนใหญ่ ถนนติดต่อกันในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่เป็นบ้านเรือนสมัยใหม่ที่มีรูปแบบผสมผสานระหว่างรูปแบบดั้งเดิมกับตะวันตก พื้นที่ว่างบริเวณบ้านเรือนตลอดจนตามแนวฝั่งลำน้ำและถนน จะปลูกกล้วยโดยทั้งหมด ดังนั้นหากมองภาพถ่ายทางอากาศ จะมองเห็นหลังคาบ้านเรือนและแนวถนนในหมู่บ้านตลอดจนถนนระหว่างหมู่บ้าน จะอยู่ท่ามกลางพุ่มลำไยหรือสวนลำไย ซึ่งปลูกอยู่อย่างหนาแน่นทั่วไป

ชื่อของหมู่บ้านทั้ง 10 หมู่บ้านของตำบลวังผาง แสดงให้เห็นถึงภาพของความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ และความเป็นเมืองในสมัยก่อน เช่น

หมู่ที่ 1 บ้านเหล่าแมวเล่ากันว่า สมัยก่อนเป็นป่าใหญ่ (เหล่า) และมีแมวป่ามาอาศัยอยู่จำนวนมากจึงเรียกว่า “เหล่าแมว” มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับลำน้ำปิง ทิศใต้ติดกับหมู่ 9 บ้านกลางทุ่ง ทิศตะวันออกติดกับหมู่ 3 บ้านท่าลี่ และทิศตะวันตกติดกับหมู่ 8 บ้านดงเหนือ

หมู่ที่ 2 บ้านเหล่าพงเสื่อ เล่ากันว่าสมัยก่อนเป็นป่าใหญ่รก มีเสื่อ หมี่ กุ้งกวาง เป็นจำนวนมาก จึงเรียกว่าเหล่าพงเสื่อ ปัจจุบันมีพื้นที่ที่มีร่องรอยของความเป็นป่าอยู่ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้าน ซึ่งถูกอนุรักษ์ให้เป็นเขตป่าชุมชนที่มีชื่อว่า “พะห้วยคา” ซึ่งเป็นพื้นที่ป่าที่สมัยก่อนประชาชนในพื้นที่จะอาศัยประโยชน์จากพะในการหาฟืน และหาของป่าเพื่อการยังชีพ ปัจจุบันพื้นที่ชายป่าแปรสภาพเป็นสวนลำไยเป็นส่วนใหญ่ แต่ประชาชนในพื้นที่ยังไปใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนนี้อยู่บ้าง บ้านเหล่าพงเสื่อมีอาณาเขตด้านทิศเหนือติดกับที่ราบลุ่มหนองล่อง ทิศใต้ติดกับเขตป่าชุมชน ทิศตะวันตกหมู่ 6 บ้านเวียงหนองล่อง ทิศตะวันออกติดกับตำบลหนองขวง

หมู่ที่ 3 บ้านท่าลี่ ตั้งอยู่ริมฝั่งลำน้ำปิง สมัยก่อนหน้านี้ เป็นทำนน้ำที่คนจะนิยมมาจับปลาบริเวณนี้ โดยใช้ “ลี่” ซึ่งเป็นเครื่องมือในการหาปลาอย่างหนึ่ง จึงชื่อว่าท่าลี่ มีอาณาเขตทิศเหนือติดกับลำน้ำปิง ฝั่งตรงข้ามเป็นเขตกิ่งอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ติดกับหมู่ 9 บ้านกลางทุ่ง ทิศตะวันออกติดกับหมู่ 4 บ้านวังผาง และทิศตะวันตกติดกับหมู่ 1 บ้านเหล่าแมว

หมู่ที่ 4 บ้านวังผาง อาณาเขตด้านทิศเหนือติดกับลำน้ำปิงฝั่งตรงข้ามเป็นเขต กิ่งอำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ติดกับที่ราบลุ่มหนองล่อง ทิศตะวันออกติดกับเขตตำบลน้ำดิบ อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน และทิศตะวันตกติดกับหมู่ 3 บ้านท่าลี่ และหมู่ 9 บ้านกลางทุ่ง

หมู่ที่ 5 บ้านดงหลวง เล่ากันว่าสมัยก่อนเป็นป่าใหญ่ (ดง คือป่าใหญ่ที่บ) ด้านทิศเหนือติดกับลำน้ำปิง ฝั่งตรงข้ามเป็นเขตอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ติดกับหมู่ 7 บ้าน

วังหมื่น ทิศตะวันออกติดหมู่ 8 บ้านดงเหนือ และหมู่ 10 บ้านดงเจริญ และทิศตะวันตก ติดกับลำน้ำลำตรงข้ามเป็นเขตตำบลหนองล่อง ซึ่งเป็นตำบลหนึ่งของกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง

หมู่ที่ 6 บ้านเวียงหนองล่อง เล่ากันว่าอดีตเป็นที่ตั้งของเมืองโบราณ (เวียง) เมืองหน้าด่านของทริภุชชัยในสมัยเจ้าแม่จามเทวี ด้วยทำเลที่ตั้งเป็นที่ราบลุ่มติดกับหนองน้ำขนาดใหญ่ อุดมสมบูรณ์ไปด้วยป่าไม้ และการคมนาคมสะดวก ปัจจุบันยังคงเหลือซากกำแพงและคูเมืองให้เห็นร่องรอยของความเป็นเมืองในสมัยก่อนอยู่บ้าง อาณาเขตด้านทิศเหนือติดกับหมู่ 9 บ้านกลางทุ่ง และที่ลุ่มหนองล่อง ทิศใต้ติดกับ ตำบลหนองล่อง ทิศตะวันออกติดกับหมู่ 2 บ้านเหล่าพงเสื่อ และทิศตะวันตก ติดกับหมู่ 7 บ้านวังหมื่น

หมู่ที่ 7 บ้านวังหมื่น เป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากบ้านดงหลวง เช่นเดียวกับบ้านดงเหนือ และดงเจริญ บ้านวังหมื่นตั้งอยู่ริมฝั่งน้ำลำ จึงมีชื่อวังนำหน้า อาณาเขตด้านทิศเหนือ ติดกับหมู่ 5 บ้านดงหลวง ทิศใต้ติดกับตำบลหนองล่อง และทิศตะวันตกติดกับตำบลหนองล่อง ทิศตะวันออกติดกับหมู่ 6 บ้านเวียงหนองล่อง

หมู่ที่ 8 บ้านดงเหนือ เป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากบ้านดงหลวง มีอาณาเขตด้านทิศเหนือ ติดกับลำน้ำปิงฝั่งตรงข้ามเป็นเขต อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ทิศใต้ติดกับ หมู่ 10 บ้านดงเจริญ ทิศตะวันออกติดกับหมู่ 1 บ้านเหล่าแมว และทิศตะวันตกติดกับหมู่ 10 บ้านดงเจริญ

หมู่ที่ 9 บ้านกลางทุ่ง สมัยก่อนที่ตั้งหมู่บ้านจะเป็นที่ราบลุ่มกลางท้องนา ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสถานีอนามัยตำบลวังผาง อาณาเขตด้านทิศเหนือติดกับหมู่ 3 บ้านท่าลี่ ทิศใต้ติดกับ หมู่ 6 บ้านเวียงหนองล่อง ทิศตะวันออกติดกับหมู่ 4 บ้านวังผางและที่ลุ่มหนองล่อง และทิศตะวันตก ติดกับหมู่ 1 บ้านเหล่าแมว

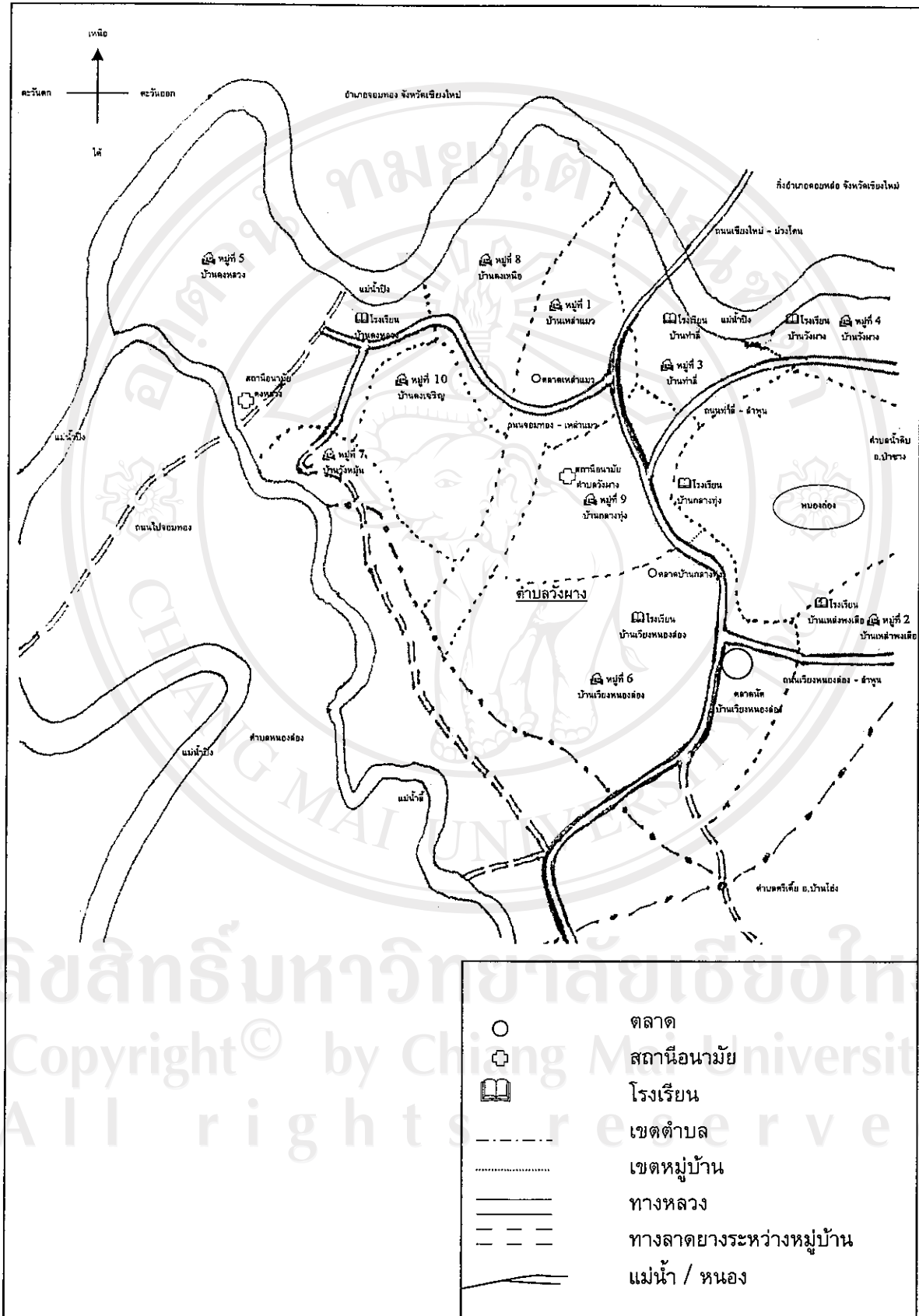
หมู่ที่ 10 บ้านดงเจริญเป็นหมู่บ้านที่แยกมาจากบ้านดงหลวง เป็นหมู่บ้านเดียวของตำบลวังผางที่ไม่มีอาณาเขตติดต่อกับแหล่งน้ำ โดยมีอาณาเขตด้านทิศเหนือ ติดกับหมู่ 5 บ้านดงหลวง ทิศใต้ติดกับหมู่ 7 บ้านวังหมื่น ทิศตะวันออกติดกับหมู่ 8 บ้านดงเหนือ และทิศตะวันตกติดกับ หมู่ 5 บ้านดงหลวง

ปัจจุบันการคมนาคม สาธารณูปโภค และการติดต่อสื่อสารสะดวกสบาย มีรถประจำทางวิ่งผ่านถนนติดต่อกับตัวจังหวัดลำพูน 2 สาย กับจังหวัดเชียงใหม่ 1 สาย โทรศัพท์ใช้ได้ทั้งสาธารณะ โทรศัพท์บ้านและมือถือ มีร้านอินเตอร์เน็ต 2 ร้าน ร้านเกมคอมพิวเตอร์ 4 ร้าน

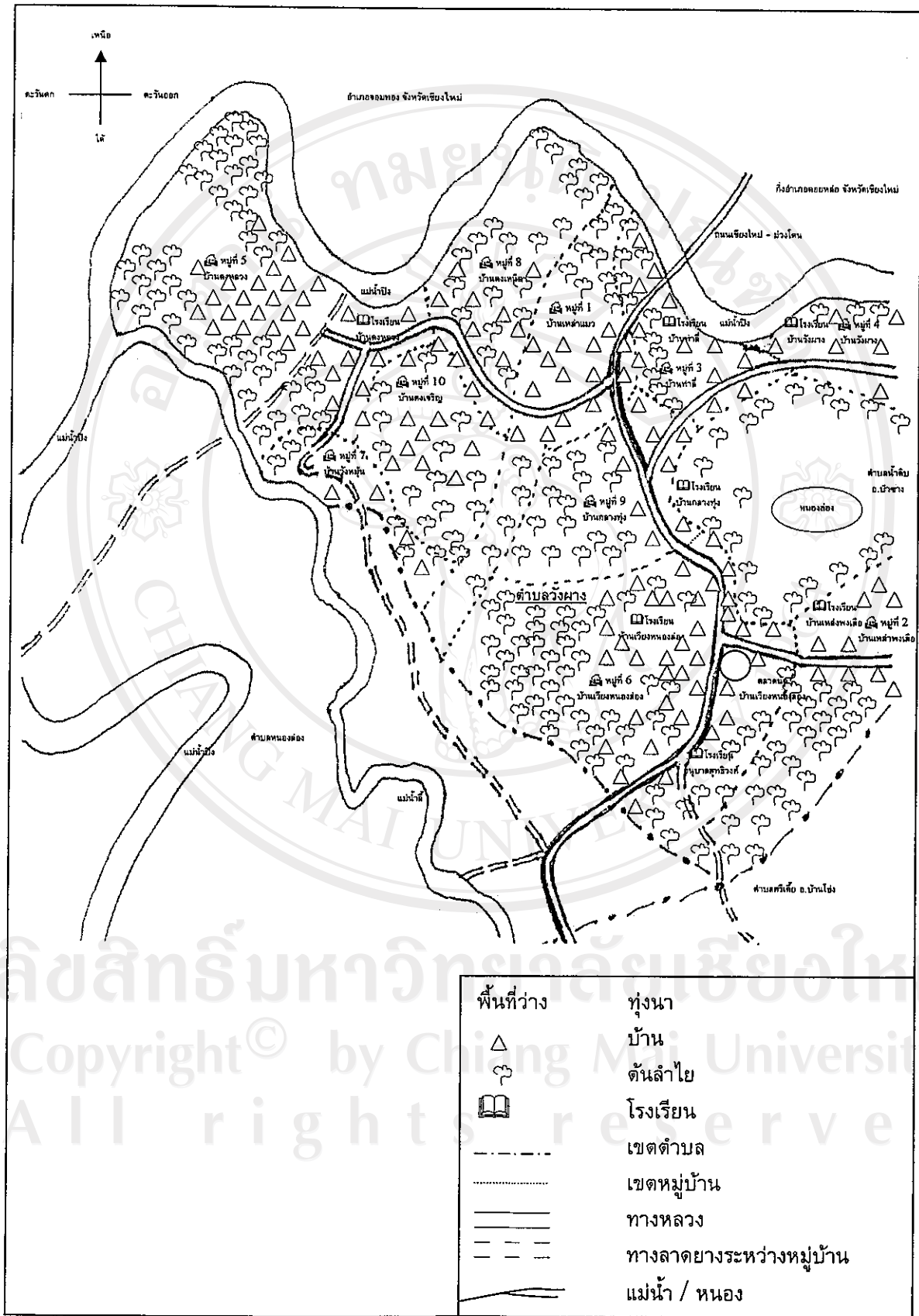
ตารางที่ 3 แสดงจำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรของตำบลวังผาง ปี พ.ศ. 2546 แยกตามเพศ และหมู่บ้าน

พื้นที่ที่ทำการศึกษา	จำนวนครัวเรือน	ชาย	หญิง
หมู่ที่ 1 บ้านเหล่าแมว	375	730	726
หมู่ที่ 2 บ้านเหล่าพงเสื่อ	277	502	493
หมู่ที่ 3 บ้านท่าลี่	86	159	178
หมู่ที่ 4 บ้านวังผาง	241	415	445
หมู่ที่ 5 บ้านดงหลวง	445	905	800
หมู่ที่ 6 บ้านเวียงหนองล่อง	576	1,054	1,128
หมู่ที่ 7 บ้านวังหมุ่น	84	159	134
หมู่ที่ 8 บ้านดงเหนือ	121	240	203
หมู่ที่ 9 บ้านกลางทุ่ง	112	225	241
หมู่ที่ 10 บ้านดงเจริญ	179	385	311
รวม	2,596	4,774	4,659

(ที่มา:สำนักงานเกษตรกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง, 2546)

แผนภูมิที่ 6 แสดงอาณาเขตของตำบลวังฝาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน

แผนภูมิที่ 7 แสดงภูมิทัศน์ของตำบลวังผาง อำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำปาง

1.2 วิถีชีวิต เศรษฐกิจและสังคม

เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง แต่บางส่วนยังต้องเช่าที่ดินทำกิน คนไม่มีที่ทำกินของตนเอง จะค้าขายหรือรับจ้างเป็นหลัก

ในอดีตประชาชนมีอาชีพทำนาเพื่อการยังชีพปีละ 2 ครั้งคือ นาปี และนาปรัง เหลือก็เอาไปขายหรือแลกเปลี่ยนสินค้าอุปโภคบริโภคอื่นๆ คนไม่มีที่ดินก็ทำนาเช่า หลังฤดูทำนาแล้วจะทำไร่อ้อย ข้าวโพด ถั่วเขียว บางทีจะไปค้าขายวัวต่าง (การบรรทุกสินค้าเช่น ข้าว ปลา ร้า เสื้อ ม่อฮ่อม ใส่อหลังวัวเดินทางไปค้าขายแลกเปลี่ยนผลผลิตต่างถิ่น แควแม่ฮ่องสอน แพร่และตาก ขากลับก็จะเอาสินค้าหรือผลผลิตจากต่างถิ่นเข้ามายังท้องถิ่น) นอกจากนี้ คนในท้องถิ่นสมัยก่อนยังนิยมเลี้ยงเป็ด เพราะมีแหล่งน้ำธรรมชาติที่เอื้ออำนวย การจับสัตว์น้ำและการเก็บพืชผักต่างๆ ที่ขึ้นในหนองล่อง ลำน้ำปิง ลำน้ำลี้ นอกจากเพื่อการยังชีพของคนในตำบลและพื้นที่ใกล้เคียงแล้ว บางครอบครัวยังยึดเป็นอาชีพหลังที่หารายได้ให้กับครอบครัว ซึ่งในแต่ละฤดูกาลจะมีอาหารตามแหล่งน้ำเหล่านี้ สับเปลี่ยนหมุนเวียนให้หาเลี้ยงชีพได้ตลอดปี เพราะน้ำในลำน้ำปิง ลำน้ำลี้ และหนองล่อง จะมีน้ำอยู่ตลอดปี แม้น้ำจะลดลงไปในฤดูแล้งแต่ก็ไม่แห้งขอด โดยน้ำบริเวณหนองล่องจะไหลรวมเป็นแอ่งบริเวณที่เป็นที่ลุ่มสุด และไหลไปตามลำเหมืองผ่านบริเวณที่ลุ่มทำนาของเกษตรกร ในสมัยนั้นพืชน้ำและสัตว์น้ำต่างๆ ในหนองล่อง ลำน้ำ และลำเหมืองฝายต่างๆ จะมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ อันได้แก่ หน่อไม้ ต้นจิก ผักแว่น ผักตบชวา บัวต่างๆ ซึ่งมีหลากหลายพันธุ์ และบริเวณรอบๆ หนองหรือตามฝายลำน้ำจะอุดมไปด้วยกอไผ่ต่างๆ ในฤดูน้ำนอง หากจับสัตว์น้ำได้มาก ชาวบ้านก็จะเอามาแปรรูปเป็นปลาแห้ง ปลา ร้า ปลาจ่อมและทำเป็นน้ำปู (อาหารชนิดหนึ่งที่ได้จากการเคี่ยวปู) ขายหรือแลกเปลี่ยนกับอาหารแห้งอาหารสดที่มีตามพื้นบ้านในหมู่บ้าน และต่างหมู่บ้าน นอกจากนี้ในสมัยก่อน พืชผักธัญญาหารพื้นบ้านต่างๆ ยังได้จากสวนในบริเวณบ้าน และตามขอบรั้วโดยไม่ต้องซื้อ ตลาดเช้าตลาดเย็นจะอยู่ในสวนในบริเวณบ้าน และขอกันตามบ้านใกล้เรือนเคียง ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“แต่ก่อนพืชผักในสวนจะมีหมด กิน 7 วันและทุกมื้อยังไม่ทั่วเลย จะแกงแคที่หนึ่ง
เก็บผักบ้านใกล้เรือนเคียงแฉนี้ ก็พอกินล่ะ” (ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

ไม่เพียงแต่เท่านั้น คนในตำบลและพื้นที่ใกล้เคียงในสมัยก่อน ยังอาศัยประโยชน์จากแหล่งพื้นที่ป่าซึ่งเกือบทุกหมู่บ้านในตำบลจะมีแนวเขตป่าอยู่ และชาวบ้านจะเรียกว่า “แพะ” ซึ่งจะเป็นแหล่งทำมาหาเลี้ยงชีพอีกแหล่งหนึ่งของชุมชน เช่น การหาของป่าต่างๆ หาพื้น หน่อไม้ เห็ด พืชผักต่างๆ ที่ขึ้นตามป่าและนำมาเป็นอาหารได้ เช่น ผักหวาน ดอกแคป่า หน่อไม้ ผักชะโอม

ตลอดจนสัตว์เลื้อยคลานบางอย่างที่นำมาเป็นอาหาร เช่น แขนง ไทน์ กระรอก กระต่าย กวาง เป็นต้น

ลักษณะทางกายภาพเหล่านี้ สะท้อนให้เห็นสภาพความเป็นอยู่ที่อุดมสมบูรณ์ และการพึ่งพาอาศัยเกื้อกูลกันของคนกับคน และคนกับธรรมชาติในพื้นที่ ในสมัยก่อนหน้านี

เมื่อระยะ 40 - 50 ปีที่แล้ว เกษตรกรจะนิยมเลี้ยงครั้ง เพราะลักษณะที่เอื้ออำนวยของพื้นที่ที่เคยเป็นป่าใหญ่มาก่อน และจะมีดินฉ่ำฉ่ำที่ลาดชันสูงใหญ่ ขึ้นอยู่ทั่วไป หรือแม้แต่บริเวณบ้านก็จะมีดินฉ่ำฉ่ำไว้ เพราะให้ความชุ่มชื้นและร่มรื่นได้ดี การทำไร่ในยุคนั้นจะเป็นจำพวก ไร่อ้อย ข้าวโพด พริก และถั่วลิสง หลังเก็บเกี่ยวพืชเหล่านี้ก็จะแฉ้วถาง หรือ ไถ ขุด เป็นปุ๋ยเพื่อทำนาต่อไป หมุนเวียนอยู่อย่างนี้โดยไม่มีการพึ่งพา สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

หลังจากนั้นเมื่อ ประมาณ 40 ปีที่ผ่านมา เริ่มมีการนำลำไยมาปลูกในพื้นที่ ในระยะแรกจะปลูกไว้ในบริเวณบ้าน มีไว้เป็นผลไม้สำหรับรับประทานในครัวเรือน ซึ่งส่วนมากเป็นลำไยพันธุ์พื้นเมืองต่างๆ ปลูกไม่โต เนื้อไม่หนามาก ที่ทำเป็นสวนในเชิงเกษตรทุนยังมีไม่มาก และที่ปลูกเป็นสวนนั้น ในสวนๆหนึ่งจะมีลำไยหลายสายพันธุ์ ทั้ง อีตอ อีแก้ว เบี้ยวเขียว และชมพู ต่อมาลำไยได้รับการส่งเสริมการผลิตเชิงเดี่ยวหรือเกษตรทุนเพราะราคาดีและทำรายได้ดี และอีตอกลายเป็นสายพันธุ์ที่เป็นที่นิยมของตลาด จึงมีการโค่นล้มสายพันธุ์อื่นแล้วปลูกอีตอ ขึ้นมาทดแทนกันเป็นส่วนใหญ่ ลำไยส่งออกจึงเป็นพันธุ์อีตอ เป็นส่วนใหญ่ ขณะเดียวกันก็มีการส่งเสริมการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีมาใช้เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตให้มีปริมาณมากขึ้น โดยการให้กู้ยืมเงินจากธนาคารเกษตรและสหกรณ์ การขยายตัวของพื้นที่ในการปลูกลำไยจึงเพิ่มมากขึ้นทุกปี และตั้งแต่นั้นมาลำไยจึงกลายเป็นพืชเศรษฐกิจ ที่ทำรายได้ให้กับเกษตรกรและชุมชนอย่างป็นลำไยเป็นต้น ทำให้เกษตรกรสามารถปลูกบ้านใหม่ในรูปแบบทรงทันสมัย มีรถยนต์ มีเครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ ส่งลูกหลานได้เล่าเรียนสูงๆในเมือง จบมาทำงานเป็นข้าราชการต่างๆมากมาย สวนลำไยกลายเป็นตัวชี้วัดฐานะทางเศรษฐกิจของครัวเรือน ใครมีสวนมาก คือ คนรวย ขอให้ป็นต้นลำไยไม่ว่าจะปลูกบริเวณใดของพื้นที่ก็ทำรายได้ให้กับครอบครัวได้แน่นอน ลำไยต้นหนึ่งๆ หากลำต้นพุ่มใหญ่มากก็จะได้ราคาไม่ต่ำกว่าหมื่นบาทในสมัยนั้น จึงเป็นเหตุให้พื้นที่ว่างต่างๆตลอดจนพื้นที่ๆเคยเป็นพืชผักสวนครัว ในสวนหลังบ้านก็จะถูกแทนที่ด้วยลำไยไปหมด หากมีบางบ้านที่พื้นที่ว่างบริเวณบ้านปลูกอย่างอื่นก็จะเป็นเรื่องแปลกไป ภาพของพืชผักสวนครัวต่างๆหลังบ้านส่วนใหญ่จึงหายไป ป่าไม้ฉ่ำฉ่ำที่เคยมีอยู่อย่างหนาแน่นทั่วไปในพื้นที่ ถูกโค่นล้มเพื่อปลูกลำไยและไร่นาถูกแปรสภาพเป็นสวนลำไยมากขึ้น ปรากฏการณ์เหล่านี้เกิดขึ้นพร้อมๆกับการหายไปของวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม เมื่อ 40 ปีก่อน ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“สมัยก่อนในสวนเราจะมีผักทุกชนิดผักค้ำถืดกระถิน ชะอม มะเขือ ถั่ว เยอะแยะ ไปหมด ตลาดเช้า ตลาดเย็นก็อยู่ในสวนหมด เดี่ยวนี้เป็นลำไยไปหมด ต้องซื้อกินเกือบทุกอย่าง” (ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่2)

“สมัยก่อนร้อนก็หลบเข้าร่มฉำฉาชุ่มเย็นดี เดี่ยวนี้มีแต่ต้นลำไย ร่มลำไยมันร้อนไม่เย็นเหมือนร่มฉำฉา” (ประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์คนที่1)

ปัจจุบันวิถีชีวิตของชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรนั้น จะผูกพันอยู่กับการทำเกษตรแบบพึ่งพาหรือเกษตรเชิงการค้าควบคู่ไปกับการค้าขาย แหล่งเงินทุนหมุนเวียนในหมู่บ้านมาจากธนาคารเกษตรและสหกรณ์ สหกรณ์การเกษตร กองทุน 1 ล้านบาทของหมู่บ้าน และกองทุนของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ภายใต้วิธีการผลิตเชิงเดี่ยวหรือการทำเกษตรเชิงการค้าได้นำพาวัฒนธรรมที่เป็นบริโภคนิยมและวัตถุนิยมมาสู่ชุมชนมากขึ้น จะเห็นได้จากปัจจุบันในตลาดมีตลาดใหญ่อยู่ถึง 3 แห่ง ซึ่งเป็นแหล่งค้าขายหลักของคนในชุมชน ต่างอำเภอ และจังหวัดใกล้เคียง อันได้แก่ ตลาดนัดวันอาทิตย์ที่ใหญ่ที่สุดในภาคเหนือ ซึ่งตั้งมานานกว่า 40 ปี ตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 6 บ้านเวียงหนองล่อง เรียกว่า “กาดดีด” (ตลาดวันอาทิตย์) มีตลาดสดตอนเช้าที่ใหญ่ที่สุดในกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ 9 บ้านกลางทุ่ง เรียกว่า “กาดบ้านโคง” และมีตลาดเย็นที่ใหญ่ที่สุดในกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง เช่นกัน ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านเหล่าแมว เรียกว่า “กาดเหล่าแมว” นอกจากนี้ การที่ลำไยกลายเป็นพืชเศรษฐกิจที่นำรายได้มาสู่ชุมชน ประกอบกับความอุดมสมบูรณ์ของภูมิเวศน์ของพื้นที่ จึงทำให้มีคนต่างถิ่นและต่างดาวเข้ามาอยู่อาศัยทำมาหากินมากขึ้น ทั้งที่มาเป็นลูกจ้างตามโกดังรับซื้อลำไยต่างๆ รับจ้างเก็บลำไย และรับจ้างเฝ้าสวนลำไย และที่มาอยู่ค้าขายในพื้นที่ เช่น มาตั้งโกดังรับซื้อลำไยหรือมาเช่าที่รับซื้อลำไย ซึ่งเจ้าของส่วนมากเป็นชาว จีน ฮองกง และไต้หวัน บางรายมาเช่าบ้านขายของประเภทของแห้ง ของทะเล กว๊วยเดี่ยว โรตีสี น้ำเต้าหู้ และปาต่องโก๋ เป็นต้น ดังนั้น การเกิดขึ้นของร้านค้าต่างๆ เพื่อสนองตอบต่อรสนิยมบริโภคนิยม วัตถุนิยมภายใต้วิธีการผลิตแบบใหม่ของคนในพื้นที่ จึงกลายเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากลำไย เช่น ร้านอาหาร คาราโอเกะ หลายร้านผุดขึ้นตามริมฝั่งน้ำปิง ตามตึกแถว และห้องแถวในตลาด ร้านเครื่องใช้ไฟฟ้า รถยนต์ ชูปเปอร์มาร์เกต โทรศัพท์มือถือ ร้านคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และร้านเกม ตลอดจนร้านขายสารเคมี ซึ่งมีอยู่แทบทุกหมู่บ้าน บางหมู่บ้านมีถึง 3 ร้าน รวมทั้งตำบลมีถึง 7 ร้าน และจากการสังเกตบริบทของชุมชน ยังพบว่า มีร้านค้าขายสารเคมีกำจัดศัตรูพืช บางร้าน ขายก๊วยเดี่ยวอยู่ในร้านเดียวกันด้วย ปรากฏการณ์เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในสังคมท้องถิ่น

อันเนื่องมาจากการเปลี่ยนวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมเพื่อการพอกินไปสู่วิธีการผลิตลำไยแบบ
เกษตรทุน หรือ การทำเกษตรที่ต้องพึ่งพาสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ตารางที่ 4 แสดงจำนวนครัวเรือนและสิทธิทำกินของประชากร ตำบลวังผาง

หมู่ที่	จำนวนครัวเรือนเกษตร (ครัวเรือน)	ที่ดินของตนเอง (ราย)	เช่าเพิ่มบางส่วน (ราย)	เช่าทั้งหมด (ราย)
1	394	359	29	6
2	289	227	58	4
3	102	87	4	11
4	280	250	18	12
5	517	486	28	3
6	641	605	27	9
7	94	69	17	8
8	138	119	19	-
9	114	109	3	2
10	176	163	10	3
รวม	2,745	2,474	213	58

(ที่มา: สำนักงานเกษตรกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง, 2546)

ตารางที่ 5 แสดงรายได้เฉลี่ยของเกษตรกรตำบลวังผาง

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	รายได้เฉลี่ยภาคเกษตร (ครัวเรือน/ปี)	รายได้เฉลี่ยนอกภาคเกษตร (ครัวเรือน/ปี)
1	บ้านเหล่าแมว	42,036.90	20,000.00
2	บ้านเหล่าพงเสื่อ	51,425.68	14,000.00
3	บ้านท่าลี่	37,291.05	17,000.00
4	บ้านวังผาง	52,049.36	14,000.00
5	บ้านดงหลวง	45,310.35	20,000.00
6	บ้านเวียงหนองล่อง	45,045.75	44,000.00
7	บ้านวังหมื่น	35,869.05	14,000.00
8	บ้านดงเหนือ	38,280.90	16,000.00
9	บ้านกลางทุ่ง	40,972.50	17,000.00
10	บ้านดงเจริญ	58,035.00	20,000.00
เฉลี่ย	-	44,631.65	19,600.00

(ที่มา:สำนักงานเกษตรกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง, 2546)

1.3 ลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรม

ภาษาที่ใช้เป็นภาษาถิ่นพื้นเมืองเหนือและภาษาไทยของ ซึ่งสำเนียงเฉพาะของแต่ละหมู่บ้านจะแตกต่างกันเล็กน้อย เนื่องจากทำเลที่ตั้งเป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำในสมัยก่อน ชนพื้นเพเดิมที่อาศัยอยู่ส่วนใหญ่ จึงเป็นผู้อพยพมาจากต่างถิ่นหลายเชื้อสาย ทั้งพื้นเมือง เชียงใหม่ ลำพูน ลัวะ และไทยของ ประเพณีและวัฒนธรรมปฏิบัติตามเทศกาล งานบุญต่างๆ และ วันสำคัญๆ วัดและโรงเรียนยังเป็นศูนย์กลางของการปฏิบัติกิจกรรม

ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ บางส่วนนับถือพุทธร่วมกับลัทธิโยเร ซึ่งเข้ามาเผยแพร่ในพื้นที่ตำบล เมื่อประมาณ 10 ปีที่ผ่านมา และในบางหมู่บ้านประชาชนบางส่วน นับถือศาสนาคริสต์ และมีความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ ในเรื่องของผีต่างๆ มีร่างทรงและศาลเจ้าปรากฏให้เห็นทุกหมู่บ้าน ดังนั้นวัฒนธรรมและประเพณีและพิธีกรรมจึงมีพื้นฐานมาจากความเชื่อดังกล่าว เช่น

- ประเพณีทางพุทธศาสนาทั่วไปที่ยังคงสืบทอด เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา

- ประเพณี “दानข้าวใหม่” ซึ่งจะมีช่วงหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว โดยชาวบ้านก็จะเอาข้าวใหม่มาทำพิธีถวายพระให้เป็นสิริมงคล แต่ละหมู่บ้านก็จะพร้อมใจกันทำที่วัดของตนเอง โดยมักจะเลือกเอาวันพระใหญ่หรือวันเดือนเพ็ญ (ขึ้นสิบห้าค่ำ) วันใดวันหนึ่ง

- ประเพณี “दानขันข้าว” หรือ “दानโก๊ะข้าว” ปู่ย่า ตายาย และผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพนับถือ ซึ่ง “ขันข้าว” ชุดหนึ่งจะประกอบด้วยข้าวสุก ขนมน และกับข้าวต่างๆ พร้อมข้าวตอกดอกไม้ ธูปเทียน แล้วนำไปไหว้หรือทำความเคารพและขอพรจาก ปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่ คล้ายการรดน้ำดำหัวในประเพณีสงกรานต์แต่ไม่มีน้ำขมิ้นส้มป่อยเท่านั้น และจะทำกันในวันพระใหญ่ต่างๆ เช่น วันวิสาขบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา หรือ วัน “दानข้าวใหม่”

- ประเพณีพื้นบ้านทั่วไป เช่น ประเพณีในช่วงสงกรานต์ ก็จะมี ประเพณีรดน้ำดำหัว เพื่อขอพรผู้เฒ่าผู้แก่ที่เคารพนับถือ ประเพณี “การสงฆ์น้ำครุบา” (พระผู้ใหญ่ที่เป็นที่เคารพศรัทธาของคนในท้องถิ่น) และประเพณีจนทรายเข้าวัด เป็นต้น

- ประเพณีตานก๋วยสลาก จะจัดช่วงเดือน 10 กับ เดือน 11 ทุกหมู่บ้านจะปฏิบัติเป็นประเพณีที่สำคัญ เป็นการอุทิศส่วนกุศลไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้วเหมือนการทำสังฆทาน แต่เครื่องไทยทานที่จะทำเป็นก๋วย(ตะกร้าที่สานด้วยไม้ไผ่หรือตะกร้าพลาสติก) จะเป็นอาหารแห้งผลไม้พื้นบ้านตามฤดูกาล พร้อมจุดปัจจัย เพื่อนำไปถวายพระสงฆ์ที่วัด ประเพณีนี้พระสงฆ์จะถูกนิมนต์มาจากต่างหมู่บ้านมาร่วมงานเพื่อรับสลาก ซึ่งแล้วแต่ว่าจะจับสลากเป็นของผู้ใดก็จะถวายก๋วยสลากต่อพระสงฆ์รูปนั้น วันคา(วันเตรียม)ก๋วยสลาก จะมีการเลี้ยงข้าวปลาอาหารแก่ผู้ร่วมงานของแต่ละบ้านแต่ละครอบครัว ซึ่งจะมีการตั้งโต๊ะคล้ายงานเลี้ยงทั่วไปมีเครื่องดื่ม มีเครื่องเสียงคาราโอเกะประกอบ ซึ่งค่อนข้างเสียค่าใช้จ่ายมาก

- ประเพณีปอยหลวง คล้ายประเพณีตานก๋วยสลาก แต่จะทำเมื่อมีการฉลองสิ่งก่อสร้างใหม่ของวัด ไม่ได้ทำทุกปี

- ประเพณีขี้เป็ง (ลอยกระทง) ชาวบ้านจะตกแต่งขี้เป็งประดูหน้าบ้านให้สวยงามด้วยใบมะพร้าว โคมไฟ และโคมลอยที่วัดก็จะมีเทศน์และปล่อยโคมลอย บางหมู่บ้านจัดขบวนแห่กระทง เหมือนงานประเพณีแห่กระทงโดยทั่วไป แต่ทำกันในหมู่บ้าน และที่หมู่ 3 บ้านท่าลี่ ซึ่งอยู่ริมฝั่งลำน้ำปิง ก็จะมีการจัดงานรื่นเริงในวันลอยกระทงทุกปี ซึ่งสมัยก่อนถือว่าเป็นงานที่ยิ่งใหญ่และสนุกสนาน ของผู้คนในตำบลและละแวกใกล้เคียง

- ประเพณีการลงแขก ยังปฏิบัติกันอยู่แต่ก็พบได้น้อย ซึ่งอาจพบเห็นได้บ้างในหมู่บ้านที่พี่น้องในหมู่ เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าวในครอบครัวเกษตรกรที่ยังปลูกข้าว และถ้าไยก็มีบ้างแต่น้อย

พิธีกรรมที่สำคัญของชุมชน ได้แก่

- พิธีเลี้ยงผีหอเสื้อบ้าน เป็นผีที่คุ้มครองดูแลหมู่บ้าน มีศาลซึ่งทำเป็นเรือนไม้ตั้งอยู่ในหมู่บ้าน และจะทำพิธีเลี้ยงในช่วงสงกรานต์ของทุกปี

- พิธีเลี้ยงผีปู่ย่า ซึ่งเป็นผีประจำตระกูล มีศาลตั้งไว้ที่บ้านของต้นตระกูล ซึ่งไม่ว่าลูกหลานจะแยกครอบครัวออกไปแล้ว ก็จะต้องมาไหว้ผีปู่ย่าที่บ้านต้นตระกูลที่มีศาลตั้งอยู่ และจะไหว้ในช่วงสงกรานต์หรือเมื่อจะมีการแต่งงานของฝ่ายหญิงในตระกูล โดยผู้ชายที่จะมาเป็นขေยต้องมาไหว้หรือมีการเลี้ยงผีของตระกูลฝ่ายหญิงก่อน เป็นการบอกกล่าวในการมาเป็นสมาชิกใหม่ นอกจากนี้หากมีการเจ็บป่วยก็จะมีอาการมาไหว้ผีปู่ย่า ซึ่งเชื่อว่าเหตุของการเจ็บป่วยอันหนึ่ง อาจมาจากผีปู่ย่าไม่พอใจที่ลูกหลานอาจไปทำอะไรที่นอกจากริตประเพณี หรือ ลบลู่ผีปู่ย่าไว้

- พิธีเลี้ยงผีเจ้าที่ จะทำในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประเพณีงานบุญต่างๆ หรือหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิตถ้าไร่ก็จะมีพิธีเลี้ยงผีเจ้าที่ที่สวน

- พิธีเลี้ยงผีเหมืองฝาย จะเลี้ยงขอบคุณผีที่ช่วยดูแล หรือบอกกล่าวก่อนลงมือทำการเกษตรเพื่อขอให้ได้ผลผลิตที่ดี

1.4 องค์กรปกครองท้องถิ่น

ตำบลวังผางมีโครงสร้างการปกครองที่เป็นทางการ ตามพระราชบัญญัติการปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีองค์กรต่างๆตามโครงสร้าง มีการปกครองแบบเทศบาล และสภาตำบล หมู่ 1,3,5,6,7,8,9 และ 10 อยู่ในความปกครองของเทศบาลตำบลวังผาง โดยมีนายกเทศมนตรีเป็นผู้นำ ส่วนหมู่ 2 และหมู่ 4 อยู่ความปกครองของสภาตำบลวังผาง มีกำนันเป็นผู้นำองค์กร และมีการประสานงานร่วมกันในการบริหารงานภายในตำบล นอกจากนี้ ยังมีองค์กรร่วมอย่างไม่เป็นทางการอื่นๆที่มีอยู่ในตำบล เช่น การรวมกลุ่มเกษตรกรกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มเกษตรกรชาวไร่ตำบลวังผาง กลุ่ม GAP (Good Agriculture Practice) ไร่ตำบลวังผาง กลุ่มลำไยอบแห้งตำบลวังผาง กลุ่มพืชผักปลอดสารพิษตำบลวังผาง กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรตำบลวังผาง กลุ่มผู้สูงอายุตำบลวังผาง และกลุ่มผู้นับถือลัทธิโหรา เป็นต้น และองค์กรที่ไม่เป็นทางการในแต่ละหมู่บ้าน ได้แก่ กลุ่มสตรีแม่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน กลุ่มหนุ่มสาว กลุ่มผู้ออกกำลังกายต่างๆ เช่น แอโรบิก ไท้จี่ซึ่กง และ กลุ่มฟุตบอลเยาวชน เป็นต้น

การศึกษาในอดีตมีการสอนหนังสือที่วัดและเมื่อประมาณ 45 ปีก่อน เคยมีโรงเรียนที่จัดตั้งโดยเอกชนในท้องถิ่นตั้งแต่ ประถมปีที่ 1 ถึง มัธยมศึกษาปีที่ 3 ในสมัยนั้นซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ 6 บ้านเวียงหนองล่องชื่อโรงเรียนชาวพุทธ ซึ่งเป็นสถานศึกษาที่นักเรียนต่างอำเภอ และต่างจังหวัดใกล้เคียงนิยมมาเรียนที่นี่ สมัยนั้นโรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนที่ใหญ่ที่สุดของอำเภอป่าซาง ซึ่งคนในท้องถิ่นรุ่นนั้นจะจบการศึกษาที่นี่ ต่อมามีการปรับเปลี่ยนระบบการศึกษาจึงทำให้โรงเรียนแห่ง

นี้ล้มเลิกกิจการไปเมื่อประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา และปรับเป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษาประจำหมู่บ้าน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการจนกระทั่งปัจจุบัน และในเกือบทุกหมู่บ้านของตำบลวังผางมีโรงเรียนระดับประถมศึกษาประจำหมู่บ้านและมีโรงเรียนขยายโอกาส 1 แห่ง ยกเว้น หมู่ 1,7,8 และหมู่ 10 ซึ่งนักเรียนจะไปเข้าเรียนในหมู่บ้านที่มีโรงเรียนอยู่ ปัจจุบันผู้ปกครองส่วนหนึ่งจะนิยมส่งบุตรหลานไปเรียนในเมือง โดยมีรถรับจ้าง รับส่งไปกลับ

1.5 ระบบสุขภาพและสถานการณ์สุขภาพ

ประชาชนมีความเชื่อเรื่องความเจ็บป่วยว่า มีสาเหตุทั้งจากเชื้อโรคและความอ่อนแอของร่างกาย ตลอดจนสารพิษจากสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ยังเชื่อว่ามีสาเหตุจากอำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น จากถูกผี หรือจากกรรม เป็นต้น เมื่อเจ็บป่วยจะเลือกไปรับการรักษาจากสถานีนามัยเป็นอันดับแรก ซึ่งมีอยู่ 2 แห่ง คือ สถานีอนามัยตำบลวังผางตั้งอยู่ในหมู่ 9 บ้านกลางทุ่ง รับผิดชอบ หมู่ 1,2,3,4,6 และ 9 และสถานีอนามัยดงหลวง ซึ่งตั้งอยู่ในพื้นที่หมู่ 5 รับผิดชอบ หมู่ 5,7,8 และ 10 นอกจากนี้ยังมี คลินิกเวชกรรม ซึ่งในตำบลมีอยู่ 2 แห่ง และสถานผดุงครรภ์อีก 2 แห่ง หากเจ็บป่วยมากก็จะไปใช้บริการที่ โรงพยาบาลอำเภอป่าซาง โรงพยาบาลลำพูน โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ หรือโรงพยาบาลอำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพื้นที่รอยต่อของตำบล ตลอดจนโรงพยาบาลของเอกชน และขณะเดียวกันก็จะไปทรงเจ้า เลี้ยงผี เรียกขวัญ สะเดาะเคราะห์ ร่วมด้วย และกรณีเจ็บป่วยเล็กน้อยก็เลือกที่จะซื้อยาจากร้านชำและซูปเปอร์มาเก็ตในหมู่บ้านมารับประทาน ซึ่งพบว่ามีทั้งยาแก้ปวดซึ่งได้แก่ บูรา บวดหาย ยาสามัญประจำบ้าน ตลอดจนยาบรรจุนี้อย่างต่างๆ เช่น ทีซีมียซิน ยังมีปรากฏอยู่ เป็นต้น แต่ที่พบมากที่สุดชาวบ้านนิยมใช้มากและบ่อย คือ ยาแก้ปวด ซึ่งมักจะมาแวะซื้อในตอนเช้าก่อนออกไปสวน หรือไปรับจ้าง ในแต่ละหมู่บ้านยังมีหมอเมืองหรือหมอพื้นบ้านอยู่ ซึ่งให้การรักษาโดยการเป่าน้ำมันต์ การเข้าเฝือกไม้ การใช้กัวกชุย การเซ็ดแหก ตลอดจนอาสาศาสตร์สาธารณสุขที่ได้รับการอบรมการนวดและประคบแผนโบราณ ยังพบการใช้สมุนไพรตามหมู่บ้านต่างๆแต่ไม่มาก มีผู้เฒ่าผู้แก่บางรายที่ยังคงใช้อยู่บ้าง การตัดสินใจเลือกการรักษาจะปรึกษากันในครอบครัว เครือญาติ และเพื่อนบ้าน มีระบบเครือญาติและเพื่อนบ้านที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพ การตัดสินใจเลือกการรักษาจะปรึกษากันในระบบเครือญาติและเพื่อนบ้านซึ่งมีอิทธิพลโดยรวม ต่อพฤติกรรมสุขภาพชุมชน ดังนั้น ระบบสุขภาพของตำบลวังผางที่พบ จึงมีทั้ง ระบบการแพทย์พื้นบ้าน ระบบการแพทย์ชุมชน และระบบการแพทย์สมัยใหม่

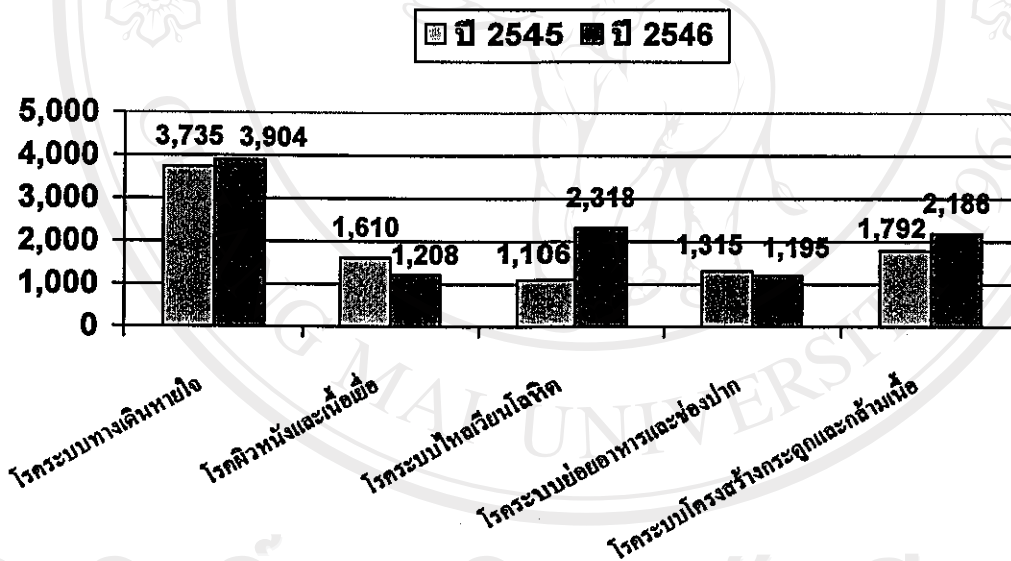
ภาวะความเจ็บป่วยเมื่อ 5 - 6 ปีที่แล้ว โรคเอดส์จะเป็นโรคติดเชื่อที่เป็นปัญหาใหญ่ของตำบลวังผางทุกหมู่บ้าน และทำให้ผู้คนล้มตายเป็นจำนวนมาก โรคไม่ติดเชื่อที่พบมากอันดับต้นๆ

คือเบาหวานและความดันโลหิตสูง นอกจากนี้ยังพบภาวะเสี่ยงและไม่ปลอดภัยจากการมีสารเคมีสะสมในร่างกาย

สาเหตุความเจ็บป่วย 5 อันดับแรก จากสถิติของสถานีนอนามัยตำบลวังผาง และ สถานีนอนามัยดงหลวง ได้แก่ โรคระบบทางเดินหายใจ ระบบโครงร่างกระดูกและกล้ามเนื้อ โรคระบบไหลเวียนโลหิต โรคระบบผิวหนัง และโรคในระบบย่อยอาหารและช่องปาก ตามลำดับ

สาเหตุการตาย 5 อันดับแรก จากสถิติของสถานีนอนามัยตำบลวังผาง และสถานีนอนามัยดงหลวง ได้แก่ โรคชรา โรคมะเร็ง โรคเอดส์ พิษสุราเรื้อรัง และโรคหัวใจ

นอกจากนี้ข้อมูลสถิติของสถานีนอนามัยตำบลวังผาง และสถานีนอนามัยดงหลวง ยังพบว่า มีจำนวนผู้ป่วย ในระบบทางเดินหายใจ ระบบไหลเวียนโลหิตระบบย่อยอาหาร และช่องปากและระบบโครงร่างกระดูกและกล้ามเนื้อ ในปี พ.ศ.2546 เพิ่มขึ้นกว่า ปี พ.ศ. 2545 ดังแสดงในแผนภูมิที่ 8

แผนภูมิที่ 8 แสดงจำนวนผู้ป่วยด้วยโรคต่างๆ 5 อันดับโรคแรก ในปี พ.ศ. 2545 - พ.ศ. 2546 ของสถานีนอนามัยตำบลวังผาง และสถานีนอนามัยดงหลวง

ปัญหาสุขภาพสิ่งแวดล้อมได้แก่ การกำจัดขยะมูลฝอยไม่ถูกหลักสุขาภิบาล เช่น ขยะมูลฝอยในลำน้ำปิง ขยะมูลฝอยในตลาดสดต่างๆ เสี่ยงและก่ิรบกวนจากการชำแหละเนื้อหมู วัว ควาย ในหมู่บ้าน เสี่ยงรบกวนจากการดูทรายในลำน้ำปิง และฝุ่นทรายจากรถขนทราย

ข้อมูลทางระบาดวิทยา พบว่า อุจจาระร่วงจะเป็นโรคที่ระบาดในพื้นที่ทุกปี แต่ไม่รุนแรงถึงเสียชีวิต สำหรับพื้นที่หมู่ 5,7,8 และหมู่ 10 ปัจจุบันไข้เลือดออกกำลังเป็นปัญหาของพื้นที่ซึ่งในปี พ.ศ.2547 พบผู้ป่วยไข้เลือดออกแล้วจำนวน 9 ราย นอกจากนี้จากการตรวจหาระดับเอ็นไซม์โคลินเอสเตอเรสในกระแสเลือดของเกษตรกรหมู่ที่ 6 บ้านเวียงหนองล่อง จำนวน 77 ราย เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2547 พบ ผู้มีสารเคมีในกระแสโลหิตอยู่ในระดับไม่ปลอดภัยจำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.0 ระดับเสี่ยงจำนวน 11รายคิดเป็นร้อยละ 14.3 ระดับปลอดภัยจำนวน 46 รายคิดเป็นร้อยละ 59.7 และในระดับปกติจำนวน 13 ราย คิดเป็นร้อยละ 16.9

ผู้พิการและปัญญาอ่อนในพื้นที่ พบมีอยู่ในทุกหมู่บ้าน ยกเว้นหมู่ที่ 9 ที่ไม่พบผู้มีอาการปัญญาอ่อนเลย จำนวนผู้พิการทั้งตำบลวังผางพบจำนวน 47 รายคิดเป็นร้อยละ 0.5 และผู้มีอาการปัญญาอ่อน จำนวน 20 ราย คิดเป็นร้อยละ 0.2

ไม่ปรากฏข้อมูลในระบบภูมิคุ้มกัน และระบบอวัยวะสืบพันธุ์

1.6 แหล่งสาธารณสุขประโยชน์

- สำนักงานเทศบาลตำบล	จำนวน 1 แห่ง
- สำนักงานสภาตำบล	จำนวน 1 แห่ง
- ศูนย์การศึกษานอก โรงเรียนและห้องสมุดประชาชน	จำนวน 1 แห่ง
- ศูนย์พัฒนาการเด็กเล็ก	จำนวน 5 ศูนย์
- ตู้ยามตำรวจ	จำนวน 1 แห่ง
- ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	จำนวน 10 แห่ง
- สถานีอนามัย	จำนวน 2 แห่ง
- ร้านขายยาแผนปัจจุบัน	จำนวน 1 แห่ง
- ธนาคารเกษตรและสหกรณ์	จำนวน 1 แห่ง

1.7 ความคาดหวังของชุมชน

อยากเห็นคนในท้องถิ่นมีสุขภาพดี จิตใจสบายไม่เครียด สังคมดี มีจิตสำนึก มีจริยธรรม ลูกหลานเป็นคนดีมีงานทำ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีไม่ได้รับสารพิษ การกินอยู่ปลอดภัย ไม่ป่วยไม่ไข้ ถ้าโยธาาคดี มีรายได้พอเพียง ค่าขายค้ล่อง มีความเป็นอยู่แต่พอดี ไม่เหลื่อมล้ำกัน ทุกคนอยู่อย่างมีความสุข ไม่ทะเลาะเบาะแว้งหรือขัดแย้งกัน ไม่อยากให้มีการแข่งขันหรือขัดแย้งกัน เพราะเรื่องการเมืองท้องถิ่น อยากให้รัฐบาลมาช่วยเหลือเรื่องประกันราคาถ้าโยและการผ่อนผันชำระหนี้

2. ชนิดและปริมาณของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกต พบ ชนิดและปริมาณสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไย ในพื้นที่ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ดังแสดงไว้ในตารางที่ 5

ตารางที่ 6 แสดงชนิดและปริมาณสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไย ตำบลวังผาง

ศัตรูพืช	ชื่อสามัญสารเคมี	ชื่อการค้าสารเคมี	อัตราที่ใช้
1.สารเคมีกำจัดแมลง	- เฟ็นวาเลอเรต	- วินต้า 35	12 มล./20ลิตร
	- ไวท์ออย,ปีโตรเลียมออย, พาราฟินออย	- การ์เด้นออย	20-30มล./20ลิตร
	- เอ็น โคซัลเฟน	- เอ็นคาล 35	30มล./20ลิตร
	- เมทามิโดฟอส	- ทามารอน 600	40มล./20ลิตร
	- เมโทมิล	- แลนเนท 40 SP	25มล./20ลิตร
	- เฟนิโทรไทออน	- ชูมิไรออน 50 EC	20มล./20ลิตร
	- พาราไรออนเมซิล	- มาสเตอร์คอส, โพลีคอลล,พาราท็อกซ์	20มล./20ลิตร
	- ไซเปอร์เมทริน	- กัปตันทอยส์, บิ๊กแมกซ์, ไซคานอน	10มล./20ลิตร
	- คลอร์ไพริฟอส+ไซเปอร์เมทริน	- ตะลิ่ง	30มล./20ลิตร
	- คลอร์ไพริฟอส	- ยูโรฟอส,ลอร์สแบน 20 EC	100มล./20ลิตร
	- คาร์โบซัลเฟน	- พอสซ์,ลอร์สแบน 20 EC	80มล./20ลิตร
	- คาร์บาริด	- เซฟวิน 85 W P	45กรัม./20ลิตร
	- อะบาเม็กติน	- เวอร์ทีเม็ค	20มล./20ลิตร
	- ไดโคโตฟอส	- ทวินไคคอลล	30มล./20ลิตร
	- ฟลิมีฟอสเมทริล	- เซ็นทาลิก	10มล./20ลิตร

ตารางที่ 6 แสดงชนิดและปริมาณสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไย ตำบลวังผาง (ต่อ)

2.สารเคมีกำจัดวัชพืช	- ไกลโฟเสท	- ราวด์อีฟ,สปาร์ค	125มล./20ลิตร
	- พาราควอต	- กรัสม็อกโซน	130มล./20ลิตร
	- อาซีโทคลอร์	- โพรบเอสซี	100มล./20ลิตร
	- ออกซีฟลูอร์เฟน	- ไกล 2 อี	20มล./20ลิตร
3.สารเคมีกำจัดเชื้อรา	- ไชแรม	- โรอะโนซาน	25กรัม./20ลิตร
	- ไอโพรไดโอน	- รอฟรัล	20มล./20ลิตร
	- เมทาแลกซิล	- เอรากลากซิล	12กรัม./20ลิตร
	- ไดฟีโนโคนาโซล	- สกอร์	10มล./20ลิตร
	- ไคเทนเอ็ม-45	- แมนโคเซ็บ	40มล./20ลิตร
	- คาร์เบนดาซิม	- บาวีสติน,เคอโรซาล	12กรัม./20ลิตร
	- ซิเน็บ	- ซิเมกซ์	60มล./20ลิตร
4.สารเคมีกำจัดไร	- ไคโคฟอล	- ซิราไมท์ 85	40มล./20ลิตร
	- อามีทราส	- ไอยรามิทราส	40มล./20ลิตร
5. สารกำจัดหนู	- โบรมาดิโอลอน	- เสด-อาร์	ใส่ภาชนะวางไว้

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ยังคงมีการใช้ เมทามิโดฟอส ในเกษตรกรบางราย ด้วยเหตุผลว่าแมลงคือยา และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตัวอื่นใช้ไม่ค่อยได้ผล

3. เหตุผลและเงื่อนไขความจำเป็นในการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า เกษตรกรมีเหตุผล เงื่อนไขและความจำเป็นในการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย ดังนี้

3.1 เนื่องจาก ตลอด 40 ปีที่ผ่านมา ลำไยได้รับการส่งเสริมการผลิตเป็นพืชเชิงเดี่ยว หรือการทำเกษตรทูน ที่เน้นรายได้และปริมาณผลผลิตในการส่งออก จนลำไยกลายเป็นพืชเศรษฐกิจหลักของท้องถิ่น โดยเดิมเกษตรกรเห็นว่า รายได้ที่ได้จากลำไยในแต่ละปีคุ้มกว่าการทำนา และรายได้จากลำไยสามารถซื้อข้าวใส่ยุ้งเก็บไว้บริโภคได้ทั้งปี แต่การผลิตลำไยในลักษณะดังกล่าว ต้องมีการพึ่งพาสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“สมัยก่อนลำไย มีหลายสายพันธุ์ ผลผลิตจะออกไม่พร้อมกันทั้ง อีค้อ อีแก้ว จึงทำให้การกรรราคาทำได้ยาก การรวบรวมลำไยไม่พอ พอส่งเสริมเกษตรกรเชิงเดี่ยว เกษตรทุน เร่งผลผลิต ซึ่งต้องอาศัยเศรษฐศาสตร์ทุนนิยม อาศัยสารเคมี”
(เกษตรกร ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“แต่ก่อนหากมีลำไย 30-40 ตัน แล้วขายได้ปีละ 2-3 หมื่น ก็ดีกว่าทำนา เพราะทำนาได้ไม่ถึง เอาเงินขายลำไยไปซื้อข้าว ใส่อุ้งได้เต็มยุ้ง กินได้ทั้งปี” (ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

3.2 ภาระหนี้สิน อันเนื่องมาจากการส่งเสริมการผลิตลำไยแบบเกษตรทุน โดยการส่งเสริมให้เกษตรกรกู้ยืมเงินจากธนาคารเกษตรและสหกรณ์ มาลงทุนซื้อที่ดิน ขยายพื้นที่เพาะปลูก ตลอดจนเตรียมพื้นที่ปลูกลำไย ด้วยการเจาะน้ำบาดาล ซื้อปั๊มน้ำ (เกษตรกรเรียก ชัมเมอร์ส) ต่อไฟฟ้า วางท่อ ซึ่งภาระหนี้ที่นำมาลงทุนดังกล่าว เป็นเหตุให้เกษตรกรต้องใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพื่อหวังผลผลิตและรายได้มาใช้จ่ายและชำระหนี้ธนาคาร นอกจากนี้เกษตรกรบางรายใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพราะเห็นเพื่อนบ้านใช้ หากไม่ใช้ก็กลัวว่าจะถูกตำหนิจากเพื่อนบ้านว่าไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ก็จะไม่ทำให้ได้เงินใช้หนี้ ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ทางเกษตรส่งเสริมให้กู้ ธกส. มาทำ แต่ราคาไม่ได้ประกันไว้ ขณะเดียวกันต้องเร่งผลผลิตด้วยสารเคมี หวังได้เงินมาใช้จ่าย และใช้หนี้ ธกส.” (ผู้นำหมู่บ้านผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“เป็นหนี้ ธกส. ดอกเบี้ยก็เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพราะบ้านเราลำไยคือ อาชีพหลัก ลำไยตายปลูกใหม่ได้ คนจะตายเสียก่อนนี่สิ เพราะหนี้เร่งรัด มันจำเป็น” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“อยากได้ผลผลิตเยอะๆ หากไม่ฉีดแล้วเพื่อนบ้านสมน้ำหน้าว่าเขาคิดกัน เราไม่ฉีด เวลาเขาได้เงินเราไม่ได้ ก็ไม่มีเงินใช้หนี้ ธกส.” (เกษตรกรผู้มีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในเลือดผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

3.3 สารเคมีกำจัดศัตรูพืช สะดวกและง่ายต่อการนำมาใช้ ได้ผลรวดเร็ว เห็นผลทันตา และประหยัดค่าแรงกว่าชีวภาพ เพราะชีวภาพเป็นยาไล่ กำจัดไม่ได้ และต้องฉีดพ่นบ่อยกว่า สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทำให้ค่าแรงสูง นอกจากนี้ เกษตรกรที่มีสวนอยู่หลายแปลงจะดูแลสวนไม่ทั่วถึง และไม่มีเวลาผลิตชีวภาพมาใช้ได้พอเพียง ดังคำบอกเล่า

“ไม่มีเวลาทำชีวภาพเพราะสวนหลายที่ เจาะให้น้ำอย่างเดียวก็น้ำไม่ไหวแล้ว ไม่มีคนช่วย ต้องแบ่งงานกันกับเมีย แผลงบางตัวใช้ชีวภาพไม่ตาย ไล่ก็ไม่ไป สารเคมีรวดเร็วทันใจกว่า หลุมก็ตายถึงรากถึงโคน” (ผู้นำหมู่บ้านผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“มดแดงเยอะมาก ชีวภาพฉีดมดแดงไม่ตาย ไม่ทันใจและไม่มีเวลา ค่าแรงก็สูง เพราะต้องฉีดบ่อย และยังไม่มีการชีวภาพที่อวดอ้าง แต่ชีวภาพผิว ถ้าโยไม่สวยส่งไปเมืองนอกฝรั่งก็ว่าลำไยเมืองไทยเป็นสนิม” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“ชาวสวนรับไม่ได้ทุกอย่าง หากใช้ชีวภาพต้องฉีดพ่นบ่อยๆ เขาจะเอาเงินที่ไหนมาจ้างผม ต้นทุนค่าแรงสูง คนฉีดรวยเพราะต้องฉีดทุกสัปดาห์ ถึงละ 200 บาท สวนหนึ่งๆบางที่ใช้เป็นสิบถึง สารเคมีซื้อเรื่อยๆกว่าบาทฉีดได้ 2 ครั้ง แต่ชีวภาพซื้อ 200 บาทฉีดได้ครั้งเดียว และต้องเสียค่าแรงทุกสัปดาห์คงไม่ไหว ฉีดสารเคมีเพียงๆ ยังคุ้มกว่าเพราะนานกว่าจะฉีดครั้งหนึ่ง” (เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 4)

3.4 หลักสูตรการศึกษาส่งเสริมการใช้สารเคมี ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“สมัยเป็นนักเรียน เรียนวิชาเกษตรครูก็สอนเรื่องการใช้ปุ๋ยสูตรต่างๆการทำเกษตรต้องอาศัยเทคโนโลยี เช่น เครื่องฉีดพ่นสารเคมี ในมหาวิทยาลัยก็เรียนเกษตรสารเคมี แผนการศึกษาที่ต่างชาติมาปลูกฝัง ถูกกฎหมายพ่อแม่บรรพบุรุษ รั้งเกียรจิวัวชีควาย ซึ่งเป็นปุ๋ยคอก ทำให้ดินร่วนซุย เดียวนี้ก็หายากด้วย ต้องเสาะหาจุลินทรีย์ธรรมชาติ อีเอ็ม(EM)มาใส่แทน เลยทำให้ประเทศไทยเป็นที่ระบายนุ้ย สารเคมี ยาม่าแมลงจากต่างประเทศ เพราะเป็นเกษตรกรถึง 80 % สร้างวัฒนธรรมไม่ถูกต้อง” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

3.5 สื่อโฆษณา มีผลต่อการจูงใจและกระตุ้นการใช้ ดังคำบอกเล่า

“เวลาฟังวิทยุ อาจารย์นั้น อาจารย์นี้ ก็ว่ายาตัวนั้นตัวนี้ดี ทีวีกี่โฆษณามอบเราก็อยาก ลองใช้ดูบ้าง ได้ฉีดพ่นแล้วก็สบายใจ ซึ่งบางครั้งก็ไม่จำเป็นต้องฉีดก็ได้” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

3.6 การนำสารเร่งดอกลำไย (โปตัสเซียมคลอเรต) มาใช้ในการเพิ่มผลผลิตลำไยนอกฤดู ทำให้จำเป็นต้องมีการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชบ่อยเป็น 2 เท่าของในฤดู หากไม่ฉีดพ่นก็จะไม่ได้ผลผลิต เพราะแมลงศัตรูพืชจะคือยาและมีมากกว่าปกติ ดังบอกเล่าที่ว่า

“เงิน ทำให้ชาวสวนคิดเพื่อผลประโยชน์ของตนเอง อยากรได้ผลผลิตเยอะๆ ถ้าไรเยอะๆ เดียวนี้ลำไย อายุ 2 – 3 ปีก็ใส่สารเร่งแล้ว คนอย่างไรก็ใส่หมด เวียนใส่สวนนั้นสวนนี้ตลอด แล้วก็ต้องพ่นยาฆ่าแมลงอย่างหนัก” (ผู้บริโภคนำให้สัมภาษณ์เชิงลึกคน 1)

“นอกฤดูแมลงเยอะ มันผิดธรรมชาติ บางทีใช้ยาตัวเดิมซ้ำๆ ก็คือยา เพราะเราบังคับลำไยนอกฤดู โรคระบาดลำไยนอกฤดู เพลี้ยแป้ง เพลี้ยหอย ฟุ่ไม่กัดขาด หากกำจัดไม่ทัน ระบาดก็ขาดทุน ลำไยที่เป็นพวงสวยๆ หากบริษัทแม่ที่รับซื้อเห็นเพลี้ยติดเล็กน้อยจะตีเป็นอีร่วงเลย ซึ่งจะเหลือราคาแค่ กิโล 1-3 บาท” (พ่อค้าคนกลางผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

3.7 การรับจ้างฉีดพ่นสารเคมีเป็นอาชีพและเป็นรายได้หลักในการครองชีพและการจุนเจือครอบครัวของเกษตรกรที่ไม่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ทำให้มีกินมีใช้ บ้านเนี่ยะก็มัน(สารเคมีกำจัดศัตรูพืช) ไม่มีมันก็ไม่ได้อยู่ ลูกเค้าค่าใช้จ่ายในบ้านอีก วันหนึ่งๆ ผมต้องได้อย่างน้อย 200 บาท ไม่อย่างนั้นอยู่ไม่ได้ ลูก 2 คน ไปโรงเรียน 60 บาทต่อวัน น้องชายมาอยู่ด้วยอีกคนเรียนหนังสืออยู่ ผมต้องรับผิดชอบเราคนจนไม่มีที่ ไปรับจ้างไปดูแลสวนให้คนอื่นก็ได้เล็กน้อย ไม่รู้จะไปทำอะไรอย่างอื่น รายจ่ายก็รัดตัว หากมีอะไรทำที่ดีกว่านี้ก็คงดี ผมอยากค้าขาย แต่ไม่มีรถยนต์ รับจ้างวันหนึ่งๆ หากสวนใหญ่ๆทำสองคนเมียเปลี่ยนกันก็ได้เป็นพันพันกว่า” (เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 4)

4. ผลการศึกษาจากการสังเกตชุมชน การสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดทำเวที ระดมความคิดเห็น และประสบการณ์ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เกี่ยวกับผลกระทบ จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน

ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลทั้งหมดมาแยกประเด็นตามมิติสุขภาพ พบว่า การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ส่งผลกระทบต่อสุขภาพทั้งเชิงบวกและเชิงลบ ดังนี้

4.1 ผลกระทบสุขภาพเชิงบวก

4.1.1 มิติทางกาย

ผลกระทบด้านกายเชิงบวก จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและจากการทำเวที ข้อมูลมีลักษณะเหมือนกัน โดยพบว่า การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ได้ผลรวดเร็ว ทันตา ทำให้ประหยัดเวลา และประหยัดต้นทุนค่าแรง ดังคำบอกเล่า

“หลุยส์เยอะ หากจ้างเขามาตัดมาถางจะใช้เวลานาน สารเคมีฉีดแล้วตายเร็ว ถึงรากถึงโคน ลดต้นทุน แมลงบางตัวใช้ชีวภาพไม่ตาย สารเคมีรวดเร็วทันใจ ฉีดปุ๊บแมลงร่วงเลย ประหยัดค่าแรง ประหยัดเวลากว่า” (ผู้นำหมู่บ้านผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

4.1.2 มิติทางจิตใจ

ผลกระทบด้านจิตใจเชิงบวก จากการสัมภาษณ์เชิงลึก และ จากการทำเวที ข้อมูลมีลักษณะเหมือนกัน โดยพบว่า การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย ทำให้ ผลผลิตคุณภาพดี ตามที่ตลาดต้องการ หากลำไยขายได้ราคาทำให้สบายใจ ถึงแม้จะมีผลกระทบต่อสุขภาพก็ระมัดระวังเอา ดังคำบอกเล่า

“ถ้าไม่ใช้ลำไยก็ไม่งาม เอามาใช้ลำไยลูกมันก็งาม หากขายได้ราคา เราก็สบายอกสบายใจ มีเงินมีทอง ไร่กินไร่จ่าย” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“มันอยู่ที่ปัจจัย รายได้ดี สุขภาพจิตก็ดี รู้ว่าอันตรายแต่ทำอะไรได้ มันต้องใช้ที่ระมัดระวังเอา” (เกษตรกรผู้เข้าร่วมเวทีคนที่ 1)

4.1.3 มิติด้านสังคม

ผลกระทบด้านสังคมเชิงบวกจากการสัมภาษณ์เชิงลึกพบว่า การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย ทำให้ ผลผลิตขายได้ราคา และมีรายได้จุนเจือครอบครัว ดังคำบอกเล่า

“ทำให้ผลผลิตน่าซื้อ หากขายได้ราคา ก็เพิ่มรายได้ให้ครอบครัวมีกินมีใช้” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

ผลกระทบด้านสังคมเชิงบวกจากการทำเวที พบข้อมูลเพิ่มเติมว่า การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย เป็นการเสริมรายได้ให้กับคนในท้องถิ่น ทำให้คนตกงานมีรายได้ ไม่ต้องไปใช้แรงงานต่างถิ่น ดังคำบอกเล่า

“ทำให้คนตกงานมีงานทำ รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีได้ เสริมรายได้คนท้องถิ่น คนในครอบครัว ไม่ต้องไปใช้แรงงานถิ่น ได้อยู่กับครอบครัว ทำให้ครอบครัวอบอุ่น” (ข้าราชการผู้เข้าร่วมทำเวทีคนที่ 1)

4.1.4 มิติด้านจิตวิญญาณ

ผลกระทบด้านจิตใจเชิงบวกจากการสัมผัสกับเสียงลึกละเอียดและการทำเวทที่มีลักษณะเดียวกันโดย พบว่า การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย ทำให้ ครอบครัวมีเงินใช้จ่าย ร่วมงานบุญงานกุศลต่างๆ ได้ ดังคำบอกเล่า

“ผลผลิตงาม ขายได้ราคา ก็ทำให้มีเงินมีทอง ร่วมทำบุญ ทำทานได้อย่างสบายอก สบายใจ”(เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“บ๊องจ๋ามีพอใช้พอจ่าย มีงานวัดงานวา งานส่วนรวมไปร่วมกับเขา ก็ทำให้จิตใจเราร่าเริงแจ่มใส ไปร่วมทำบุญทำทานนั่นนี้ ได้เห็นบ้านเห็นเมืองอื่นก็รู้สึกดี สุขภาพใจก็จะดี”(เกษตรกรผู้เข้าร่วมทำเวทคนที่ 1)

4.2 ผลกระทบสุขภาพเชิงลบ

4.2.1 มิติทางกาย

ผลกระทบสุขภาพด้านกายเชิงลบ จากการสัมผัสกับเสียงลึกละเอียด พบว่า การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย ทำให้ คนเราอายุสั้น เกิดการเจ็บป่วยด้วยโรคและอาการตามระบบต่างๆของร่างกายมากขึ้น เช่น ลำไยที่ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช รับประทานแล้วทำให้เจ็บในปาก แสบลิ้น แสบคอ บางรายแพ้ ริมฝีปากชา บวมเจ็บ ในระบบอื่นๆ พบว่า เป็นภูมิแพ้ ปวดศีรษะ เวียนศีรษะ ปวดตามข้อ กระดูกและกล้ามเนื้อ ซึ่งจะพบในคนวัยทำงานต่างๆมากขึ้น จากการสังเกตเกษตรกรบางรายที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมานานกว่า 10 ปีขึ้นไป นิ้วมือ บางนิ้วจะปวด ชา และเสียวความยืดหยุ่น นอกจากนี้ เกษตรกรเองยังให้ข้อสังเกตว่าในชุมชน มีคนเป็นปวดหลัง และชาลงขามากขึ้น จากการสังเกต พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างหรือสมาชิกในครอบครัวที่ต้องได้รับการผ่าตัดกระดูกสันหลัง จากอาการปวด และชาลงขา จำนวน 5 ราย นอกจากนี้ ยังมีความเห็นว่ สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทำให้คนเราเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งกันมากขึ้น ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“เวลาได้กลิ่นเขานิดพ่นยา(สารเคมีกำจัดศัตรูพืช)จะเหม็นมาก ปวดหัว เม้าหัว แพ้คัดจมูก หายใจไม่ออก”(ผู้บริโภครผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“สมัยก่อนเป็นปวดมักเป็นกับคนแก่ เดียวนี้คนหนุ่มคนทำงานก็เป็นแล้วกินแต่ยาแก้ปวดกับยาคลายเส้น คนเป็นปวดหลัง ชาลงแข้งลงขาอีกทำไมมีมากขึ้น”(ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“สมัยก่อนลำไยธรรมชาติ รสชาติจะหวานหอมนุ่มกลมกล่อม เปลือกบางใช้ฟันกัดเปลือกก็ไม่เป็นไร เดี่ยวนี้แตกต่างจากแต่ก่อนมาก กินแล้วจะรู้สึกเจ็บในปาก แสบลิ้น แสบคอ ตนเองเคยแพ้ ริมฝีปากชา บวมเจ็บ ต้องคอยบอกลูก บอกเต้า ไม่ให้ใช้ฟันกัด ให้ใช้มือแกะเอา” (ผู้บริโภครู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“รู้สึกว่าคุณป่วยมากขึ้นอายุไม่ยืน อย่างมะเร็งทำไมมากขึ้น สมัยก่อนอายุ 80-90 ปี เดี่ยวนี้ 40-50 ปี ก็ป่วยร่อแร่แล้ว เพราะสารเคมี และเราไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เลย” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“คนสมัยก่อนตายอายุ 80-100 ปี เดี่ยวนี้ 40-50 ปีก็ตายเยอะ มันไปสะสมในร่างกาย เป็นมะเร็ง ทางเดินหายใจ กระดูก เบาหวาน ความดัน เพราะคนไม่มีสำนึก ใช้โดยไม่ป้องกัน ล้างขวดยาดังยาลงน้ำปิ้ง ปลาเป็นโรคหัวถลอก สะสมในผักตบ ผักแว่น คนเราก็เก็บมากินต่อ” (ประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“ตัวเองป่วยเป็นเบาหวาน ก็คิดว่ามาจากอาหารการกินที่มีสารเคมี เจือปนอยู่ อย่างกะปิ น้ำปลา ผักผลไม้ พอค่าน้ำปลามากินกัวยเดียว ยังไม่ใส่น้ำปลาลดย ใสก็ถือเอาสมัยก่อนไม่เคยได้ยินมะเร็ง เบาหวาน มันถ้าจะมาจากสารเคมีนี้แหละ เราลองมานึกดู เดี่ยวนี้คนเราเป็นมะเร็ง โรคตับไต เบาหวานกันเยอะ สมัยก่อนไม่เคยได้ยินมีแต่จะได้อินเสียงคนร้อง บ้านเหนือบ้านใต้ ก็ไปเอาคนนั้นคนนี้ไป เป่าคาถาให้ก็หาย แต่เดี่ยวนี้เป็นมะเร็งกัน คนอายุ 40-50 ปีก็ตายว่าเป็นเพราะนูหรี ผมไม่เชื่อ ผมว่ามาจากสารเคมีนี้แหละ คนสมัยก่อนก็สูบบุหรี่เดี่ยวนาน ทำไมอยู่ได้ 80-90 ปี เพราะสมัยก่อนยาสูบปลูกไว้สูบเอง เดี่ยวนี้ยาสูบปลูกเพื่อขายให้โรงงานใช้สารเคมีพ่น ปรุงสี แต่งกลิ่นอีก สมัยก่อนปลูกเอง เก็บมาก็กินมาซอซๆ ตากแดด พอแห้งก็เอามาหุงเพื่อให้น้ำพิษมันออก และให้มันนุ่มแล้วเอาไปผึ่งให้แห้งอีกที หลังจากนั้นก็เอามาห่อใบตองดึงเก็บไว้ได้เป็นปี” (ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

นอกจากนี้ยังพบว่าผลกระทบทางด้านร่างกาย จากการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหรือจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ยังพบว่า เกษตรกรมักมีอาการและอาการแสดงเหล่านี้ เช่น อาการปากแห้งคอแห้ง เป็นตะคริว ชาตามแขนขา ปวดศีรษะเวียนศีรษะ อ่อนเพลียมาก เจ็บแน่นหน้าอกใจสั่น กล้ามเนื้อแขนขาอ่อนแรง และชักกระตุก คั่งค้ำบอกล่า

“สามีป่วยเป็นโรคอ่อนแรง บางทีเดินๆ ไปชานา ไม่มีแรงต้องทรุดนั่ง เดินต่อไม่ได้ เข้าโรงพยาบาลก็หลายครั้ง ทุกวันนี้ต้องคอยสลับแขนและมือซ้ายตลอด เพราะเวลาฉีด

พ่นยา ผสมยา ขอบเอามือจับปาก กระบอกฉีด โดยไม่ใส่ถุงมือ” (เกษตรกรผู้มีส่วนเคมีการเคมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างในเลือดผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“พ่อผมแขนขา พี่สาวขาเพราะสะพายเครื่องฉีดพ่น น้ำยาหกครบย่อยแล้วไม่ได้เปลี่ยนเสื้อผ้า มันนำไปได้ว่าเกิดจากยาพ่น เราอยู่ในประเทศที่อุณหภูมิสูงสภาพน่าจะดี แต่นี่คนแก่บ้านเราแทบไม่เหลือ อายุไม่ยืน”(เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

ผลกระทบต่อร่างกายเชิงลบจากการทำเวท พบข้อมูลอาการและอาการแสดงเพิ่มเติม ดังนี้ เป็นแผลเน่าเปื่อย อาการของโรคพาร์กินสัน(Parkinsonism) นอกจากนี้ ยังพบว่าในชุมชนเคยมีเกษตรกรเสียชีวิต จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“แม่ผม มีผื่นที่ขา 2 ข้างเน่าเฟอะ เพราะขาแช่น้ำที่มีสารเคมีปนอยู่ทั้งวัน พ่อผมตอนนี้ อายุ 71 ตาเป็นต้อ หัวเข่าเป็นเก๊า มือเป็นพาร์กินสัน เดินเหินไม่สะดวก ผมเดาว่า เกิดจากสารเคมีแน่นอน เพราะตอนหนุ่ม พ่นสารเคมีเยอะมาก”

(ข้าราชการผู้เข้าร่วมเวทีคนที่ 2)

“ถั่งฉีกรั่วทำผมเป็นแผล ยา(สารเคมีกำจัดศัตรูพืช) ซึมเข้าทางแผล หลังจากนั้นปวดขาอยู่นาน” (ผู้นำหมู่บ้านผู้เข้าร่วมเวทีคนที่ 2)

“เคยมีคนตายจากการพ่นยา (สารเคมีกำจัดศัตรูพืช) ถ้ายา โดยไม่ปิดปาก ปิดจมูก และยังดื่มเหล้าเวลาฉีดพ่น ใครเตือนก็ไม่ฟัง สุดท้ายมีอาการชาและเป็นผื่นบริเวณที่ที่น้ำยาหก และกลายเป็นแผลเน่าเฟอะแล้วก็ตาย ทุกคนลงความเห็นว่ายายาพ่น” (ผู้นำหมู่บ้านผู้เข้าร่วมเวทีคนที่ 3)

4.2.2 มิติทางจิตใจ

ผลกระทบต่อจิตใจเชิงลบจากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า เกษตรกรมีความวิตกกังวลว่า การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้ผักพื้นบ้านต่างๆที่อยู่บริเวณใต้ต้นลำไยหรือตามรั้ว มีการปนเปื้อนและการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชแน่นอน โดยเฉพาะลำไยที่ลำต้นสูงใหญ่เวลาฉีดพ่น ความแรงของเครื่องพ่น ทำให้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชฟุ้งกระจายได้มาก หากไม่ใช่ผักพื้นบ้านในสวนตนเองก็ไม่กล้านำมารับประทาน แต่ก็มีความเป็นไปได้กรณีที่สวนหรือบ้านใกล้เคียงมีการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยไม่ได้ออกกล่าวหรือแจ้งให้ทราบ ก็อาจทำให้ไปเก็บเอาผักตามขอบรั้วที่มีการปนเปื้อนมาบริโภคโดยที่ไม่ทราบ ดังคำบอกเล่า

“เวลาฉีดพ่น ยิ่งคันสูงๆ บางทียากี่ตกลงมาถูกหน้าถูกตา เนื้อตัวเปียกหมด ผักไม้ใส่เครือ (ผักพื้นบ้าน) ได้คันลำไย หรือตามขอบรั้ว ก็เปียกหมด ถ้าเป็นของเราต้องรอให้พื้นกำหนดก่อนจึงเก็บมากิน แต่กรณีที่เราไม่รู้ว่ามีสารฉีดพ่น ก็หลีกเลี่ยงไม่ได้” (ผู้นำหมู่บ้านผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

เกษตรกรบางรายจะรู้สึกหนักใจและขัดแย้งในใจทุกครั้ง เมื่อถึงเวลาที่จะต้องฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ด้วยเหตุผลว่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นของอันตราย เป็นพิษทั้งต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม แต่ด้วยภาวะความจำเป็นในการครองชีพของครอบครัวก็ต้องใช้เพื่อหวังผลผลิตและรายได้ หากลำไยไม่ได้ราคา หมายถึงว่าปีนั้นก็ไม่มีรายได้พอที่จะใช้จ่าย ใช้น้ำ และส่งลูกเรียนหนังสือ ความจำเป็นในวิถีชีวิตประจำวันเหล่านี้เกษตรกรบอกว่ามันรอไม่ได้ เป็นสภาพบังคับให้ต้องใช้ นอกจากนี้ขณะฉีดพ่นจะต้องอดทนกับความเหนื่อย ร้อนอบอ้าวจากอุปกรณ์ป้องกันตัวและกลิ่นเหม็นของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้รู้สึกเครียด หงุดหงิด ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“หนักใจมาก เวลาจะไปพ่นยาแต่ละครั้ง ทั้งร้อน ทั้งเหม็น ทั้งกลัว และหงุดหงิดรำคาญ” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“คนที่ฉีดพ่นยาประจำ จะดูเคร่งเครียดไม่เป็นมิตร ขี้อารมณ์เสีย โมโหง่าย และเห็นแก่ตัว” (นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“บ่อยครั้งต้องทะเลาะกันในการฉีดพ่นแต่ละครั้ง และหากคนฉีดไม่ดูทิศทางลมก็มีโอกาสที่อาจจะโดนคนลากสายเต็มๆ ผมกับเมียทะเลาะกันหลายครั้ง” (เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

เกษตรกรและผู้บริโภคบางรายวิตกกังวลกลัวลูกหลานจะไปทานลำไยที่มีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างอยู่โดยไม่ตั้งใจหรือไม่ทันระวัง ส่วนใหญ่จะสั่งลูกหลานไว้ให้ระมัดระวังในการทานลำไยที่ไม่ใช่จากสวนของตนเอง แต่ในเด็กเล็กๆ บางทีก็เป็นเรื่องยากที่จะควบคุมดูแล ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“การนำสารเคมีมาใช้ในสวนลำไย เหมือนฆ่าตนเองทางอ้อมกลัวลูกหลานไปกินที่มียาตกค้าง เป็นอันตรายไม่ปลอดภัยในชีวิต เด็กเล็กมันไม่ฟัง มันจะกิน บางทีอาจแอบไปกินเอาลำไยที่มีพิษยาตกค้าง โดยที่เราไม่รู้” (ผู้บริโภคผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

เกษตรกรที่มีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างในเลือดจะรู้สึกเครียดและเป็นทุกข์อย่างมาก บางรายนอนไม่หลับเพราะคิดมาก และบางรายสมาชิกในครอบครัวมีความวิตกกังวล กลัวการเจ็บป่วยที่จะตาม จนต้องพึ่งพยาบาลจิตเวช ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ผมรับจ้างพ่นยา และมีสารตกค้างในเลือดอยู่ ทุกวันนี้ผมยังสูบบุหรี่อยู่เพราะบางครั้งผมเครียดกับลูก ทะเลาะกับลูก ได้บุหรี่ก็ค่อยดีขึ้น ทะเลาะกับเมียก็บ่อยเพราะผมแอบสูบ เมียได้กลิ่นก็เดือดร้อน เพราะกลัวผมตายเร็วขึ้น ทั้งลูกทั้งเมีย เมียผมเครียดมาก นอนไม่หลับ ตอนหลังผมเลยต้องพาไปหาหมอแห้ว (พยาบาลจิตเวช)”
(เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“ตนเองไม่เคยฉีดพ่นสารเคมีจะเป็นคนฉีดพ่นตลอด แต่ตนเองกลับมีสารเคมีในเลือดมันได้มาจากไหน วิตกกังวลมาก นอนไม่หลับ คิดมากกลัวเป็นมะเร็ง ปกติได้กลิ่นก็ปวดหัว เมทาหัวอยู่แล้ว ธรรมชาติก็เป็นโรคปวดศีรษะข้างเดียวอยู่ แขนข้างขวาก็ปวดไปหมอลหลายครั้งก็ได้ยามาทาน บางคืนก็ปวดมากจนขยับไม่ได้ ตนเองก็มีสารเคมีสามีก็ปวดกล้ามเนื้อขาอ่อนแรง ลูกก็ปวดขา คิดผสมปนเปกันไปหมด นอนไม่หลับ กลัวไปหมด”(เกษตรกรผู้มีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างในเลือดผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

การพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชใกล้บ้าน ทำให้ปลิวเข้าบ้าน ตกใส่อาหาร และเสื้อผ้าที่ตากไว้

“ข้างๆบ้านฉีดพ่นยาบ่อย บางครั้งแม่กำลังทำกับข้าวอยู่ หรือวางกับข้าวไว้ เขามาพ่นยาปลิวตกใส่ ทานไม่ได้ ก็ต้องออกไปทานข้างนอก มันปลิวมาตกใส่แบบเห็นจะๆ แม่หนูแพ้พิษสารเคมี ปวดหัว หายใจไม่ออก บางครั้งทำงานอยู่ก็ต้องหยุด”
(นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“โดนค่าก็หลายต่อหลายครั้ง เพราะบางครั้งฉีดโดยเจ้าของบ้านไม่อยู่ หรือ ไม่ได้บอกไว้ก่อนหรือเจ้าของสวนไม่ได้บอกบ้าน ใกล้เรือนเคียงไว้ก่อน ผมก็ถูกค่ามามาก ตอนหลังผมต้องไล่บอกเอง บางคนบอกแล้วก็ยังบ่นเหม็น บางทีเสื้อผ้าเขาตากอยู่ ก็โดนละอองยา ต้องย่ำให้เก็บข้าวของ”(เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

ผลกระทบด้านจิตใจเชิงลบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและจากการทำเวทีพบข้อมูลที่มีลักษณะเดียวกันในประเด็นที่ว่า เกษตรกรรู้สึกท้อจากการที่สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง จากการกีดกันทางการค้า รู้สึกบีบบังคับและขาดความมั่นคงใน

ชีวิต เนื่องจากภาระหนี้สินและภาษีต่างๆ การที่ลำไยมีพื้นที่เพาะปลูกเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี และมีการนำสารเร่งดอกลำไยมาใช้ เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตทั้งในฤดูและนอกฤดูนั้น ทำให้ลำไยมีผลผลิตออกสู่ตลาดได้ตลอดทั้งปี และปริมาณผลผลิตมีมากจนล้นตลาดรองรับ ประกอบกับมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีฤทธิ์รุนแรงและในปริมาณมาก โดยเฉพาะการผลิตลำไยนอกฤดู เพราะศัตรูพืชคือยาและจะมีมากกว่าปกติ ทำให้ผลผลิตลำไยที่ส่งออกมีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างเกินปริมาณกำหนด ประเทศผู้ซื้อจึงกีดราคาและไม่รับซื้อผลผลิตลำไยจากประเทศไทยทำให้ลำไยสดราคาคงต่ำมาเรื่อยๆ โดยเฉพาะในช่วง 6 -7 ปีที่ผ่านมาจนกระทั่งปัจจุบัน ยังไม่มีที่ท่าว่าราคาจะกระเตื้องขึ้น และเมื่อลำไยสดไม่ได้ ราคายกเกสรก็พยายามคืบร่นเพื่อที่จะอยู่ได้ โดยหันไปแปรรูปลำไยสดเป็นลำไยอบแห้งมากขึ้น ซึ่งกว่าจะเป็นผลผลิตที่ขายได้ ก็ยุ่งยากซับซ้อนขึ้นไปอีก ต้องลงทุนซื้อเตอบในราคาเครื่องละหลายหมื่นบาท และอดหลับอดนอนเฝ้าเตอบหรือทนนอนเฝ้าอยู่กับเสียงดังของเตอบ ประมาณ 2 วัน 2 คืน เพื่อคอยพลิกลำไยในเตา ซึ่งกว่าจะได้ลำไยสดออกมาเป็นลำไยอบแห้ง แต่ละชุดต้องใช้เวลาอบนานถึง 50 ชั่วโมง และกลางวันบางครั้งต้องไปเก็บหรือป้อนบันไดเพื่อเก็บลำไยด้วยหรือไม้ก็ต้องไปกำกับดูแลลูกจ้างในสวน ซึ่งในระยะหลังต่อมาราคาลำไยอบแห้งก็มีราคาคงต่ำอีก จากการสังเกตชุมชนจะพบว่า ในฤดูกาลเก็บเกี่ยวผลผลิต โดยเฉพาะผลผลิตในฤดูซึ่งจะมีปริมาณมาก จะสังเกตเห็นเกษตรกรอยู่ในสภาพที่เครียดและอดโรยทะเลาะกันบ่อยในครอบครัว และมักเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้ง จากการตกบันไดที่ป้อนเก็บลำไย ซึ่งบางรายถึงกับเสียชีวิตหรือพิการจากข้อมูลสถิติของโรงพยาบาลป่าซาง ปี พ.ศ. 2545 พบว่ามีจำนวนผู้ป่วยที่ได้รับอุบัติเหตุจากการตกต้นลำไย มากถึง 129 ราย เป็นเพศชาย 108 ราย เพศหญิง 21 ราย และปี พ.ศ. 2546 พบจำนวน 66 ราย เป็นเพศชาย 58 ราย และเพศหญิง 8 ราย ผู้บาดเจ็บในจำนวนนี้ส่วนใหญ่ได้รับการส่งต่อ ด้วยต้นทุนการผลิตที่สูงและขั้นตอนที่มีความยุ่งยากมากขึ้นกว่าจะขายได้ ขณะเดียวกันต้นทุนผลิตกับรายได้ไม่สมดุลกัน ทำให้เกษตรกรไม่มีเงินเหลือพอจะใช้หนี้ เพราะหากรายได้ที่ได้เอาไปใช้หนี้ก็จะไม่มีใช้จ่ายในครอบครัวและสำหรับทำทุนต่อไปได้อีก จึงทำให้หนี้พอกพูนทับถมมากขึ้น บางรายแหล่งทุนก็เร่งรัด สภาพเหล่านี้จึงทำให้เกษตรกรรู้สึกท้อแท้และเป็นทุกข์มาก ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ไม่รู้จะทำอย่างไร จะแก้ไขกันอย่างไรก็หวังแต่ลำไย จะปลูกอย่างอื่นก็ยิ่งขาดทุน จะให้กลับไปเป็นเหมือนแต่ก่อนมันจะเป็นไปได้ยังไง ผมมองไม่เห็นหนทางเลย ได้ยินข่าวว่าเกรด เอ-เอ จะประกันราคาปีที่ 15 บาท ในความเป็นจริง สวนหนึ่ง ๆ จะ มีเกรด เอ-เอ สักกี่ตะกร้า ที่เหลือจะได้กี่บาท จะเอาเงินที่ไหนใช้หนี้ ไว้กินไว้ใช้ ชาวสวนมีแต่ตายกับตาย เดียวนี้ทุกอย่างต้องซื้อหมด นาก็เป็นลำไยไปหมดแล้ว ต้องซื้อข้าวกิน ทั้งปีก็มีแต่ลำไยเท่านั้น ลูกอยากได้คอมพิวเตอร์ก็บอกให้รอก่อนมาหลายปี

แล้ว จนลูกไม่พูดด้วย ลูกเต้าก็ไม่เข้าใจพ่อแม่” (เกษตรกรผู้เข้าร่วมทำเวทีคนที่ 1)

“ท้อต้นทุน เสี่ยงต่อสารเคมีตกค้าง ภาระหนี้ที่บีบคั้น ได้ยินว่าจะต้องเสียภาษี น้ำอีก อนาคตจะเป็นอย่างไร ราคาก็ไม่ดี ขายสดไม่ได้ราคา อบแล้วอบอีก เกษตรกร รายย่อยไม่มีเตาอบ ต้องไปกู้เงินมาซื้อเตาอบอีก ที่ถูกมันควรประกันราคาสด” (ผู้นำหมู่บ้านผู้เข้าร่วมทำเวทีคนที่ 1)

“การส่งเสริมการผลิตเชิงเดี่ยว เกษตรทุน ทำให้เป็นหนี้มากขึ้น ส่งเสริมการกู้เพื่อ มาเร่งการผลิตด้วยสารเคมี หวังได้เงินมาใช้จ่ายและใช้หนี้รทส. แต่ไม่ส่งเสริมการ ตลาด บัญ ยาชั้นราคา เกษตรกรมีหนี้สิน ไม่มีปัญญาใช้หนี้ ต้องแบกรับภาระ รัฐบาล ไม่ช่วยปลดหนี้ เอาเงินไปช่วยบริษัทเงินทุนต่างๆเป็นแสนล้าน แต่เกษตรกรไม่ช่วย” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“ในวงการลำไย มีมาเฟียคอยกำหนดราคา และเงื่อนไขต่างๆมากมาย เกี่ยวข้อง เชื่อมโยงกับการเมือง การค้าเสรี กลไกกีดกันการค้า เล่ห์เหลี่ยมทางการค้าของจีน และได้หวั่น ยาม่าแมลงพวกต้องห้าม เช่น เมธาเมโดฟอส ก็ส่งมาจากจีนมากที่สุด แล้วก็บอกว่าลำไยเรามีสารพิษตกค้างไม่ซื้อ ลำไยถูกส่งกลับทีเดียว 3 ตู้คอนเทนเนอร์ มันเป็นอย่างเนี่ย” (พ่อค้าคนกลางผู้เข้าร่วมทำเวที)

ผลกระทบต่อสุขภาพด้านจิตใจเชิงลบจากการทำเวทีพบข้อมูลเพิ่มเติมว่า รู้สึกไม่มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิต เพราะกลัวการปนเปื้อนและพิษตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชใน ห่วงโซ่อาหาร ทั้งในดิน น้ำ พืช และสัตว์ ดังคำบอกเล่า

“อาหารการกินเดี๋ยวนี้ อะไรก็เป็นยา จะกินอะไร ก็กลัวไปหมด เพราะบางทีก็กลัว เสี่ยงไม่ได้ ลำไยถ้าไม่ไซ้ของตนเองก็ไม่กล้ากิน ของเราจะเว้นไว้ 2-3 ต้น ไม่พ่นยา เอาไว้ให้ลูกหลานกิน ผักไม้ก็เหมือนกัน หากไม่ไซ้สวนเราก็ไม่กล้าไปเอามากิน กลัวเป็นยา” (เกษตรกรผู้เข้าร่วมทำเวทีคนที่ 1)

แม้จะยังไม่มีแมลงระบาด แต่การได้ฉีดพ่นสารเคมีให้กับลำไย เพื่อป้องกัน ศัตรูพืช ทำให้รู้สึกสบายใจและวางใจกว่า เกษตรกรให้เหตุผลว่า หากรอให้มีแมลงระบาดจะแก้ไข ยาก และไม่ทันการณ์ ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“เราต้องฉีดพ่นกันไว้ หากรอให้เป็นเพลี้ย เป็นแมลง จะเอาไม่ทันต้องใช้อย่าง แรงและปริมาณมาก” (ผู้นำหมู่บ้านที่เข้าร่วมทำเวทีคนที่ 2)

“เจ้าของสวน ได้ฉีดแล้วก็สบายใจ บางครั้งไม่จำเป็นเลย คงห้ามไม่ได้ นอกจากต้องควบคุม” (เกษตรกรผู้เข้าร่วมทำเวทีคนที่ 1)

4.2.3 มิติทางสังคม

ผลกระทบด้านสังคมเชิงลบจากการสัมมนาเชิงลึก พบว่า ปัจจุบันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ทำให้ก่อกวนนี้มากกว่ารายได้ โดยส่วนใหญ่เห็นว่า สารเคมีราคาแพงมากขึ้น ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นแต่ราคาลำไยตกต่ำ รายได้ไม่เพียงพอใช้หนี้ ทำให้เกษตรกรมีหนี้สะสมพอกพูน ซึ่งภาระหนี้สินเหล่านี้ บางรายนำไปสู่การมีปัญหาในครอบครัว ดังคำบอกเล่า

“ชาวบ้านจะไปเอาปุ๋ยจากร้าน แล้วเชื่อไว้ให้ผลผลิตแล้วจึงจ่าย บางคนถึงกับเอาที่ไปจำนอง เพื่อเอาปุ๋ยออกมา โดยปุ๋ยจะเสียดอกเบี้ยว เดือนละ 5 บาท/กระสอบ ยาร้อยละ 3 บาท/เดือน บางคนก็ถูกยึดที่ไป เกษตรกรด้วยกันโอดครวญว่าขาดทุน แต่ก็ไม่มีความเสี่ยงที่จะทำ เพราะพ่อแม่ให้มาอย่างนี้ หอม กล้าก็ไม่ได้ราคา ไม่มีใครปลูก ก็หวังจะได้ผลผลิตลำไยเยอะๆ หวังฟลุ๊ค แต่ไม่คุ้ม ลำไยมากขึ้น สารเคมีก็แพงมากขึ้น ความเสี่ยงมากขึ้น แต่ราคาถูกลง รู้สึกคุณภาพชีวิตแย่มาก” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2)

“ครอบครัวชาวสวนบางที่ไม่ได้กินคืออยู่ดี เอาเงินไปซื้อปุ๋ยซื้อยาหมด แต่พอขายไม่ได้ราคา ไม่มีเงินส่งหนี้ บางทีก็ทะเลาะกันเพราะหนี้” (ผู้นำหมู่บ้านผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

สวัสดิการการเลี้ยงดูลูกจ้างน้อยลง ซึ่งโดยปกติแล้วฤดูกาลเก็บลำไยเจ้าของสวนจะเลี้ยงดูลูกจ้างเป็นอย่างดี แต่ปัจจุบันด้วยต้นทุนที่สูงขึ้น จากการที่สารเคมีกำจัดศัตรูพืชและปุ๋ยเคมีมีราคาแพงมากขึ้นนั้น ทำให้เจ้าของสวนบางส่วน ให้สวัสดิการการเลี้ยงดูลูกจ้างน้อยลง ดังคำบอกเล่า

“สมัยก่อนลำไยราคาดี แตกอย่างไรก็ได้ขาย อยากให้มีลำไยทั้งปี การเลี้ยงอาหารการกินในสวนก็ดี เดียวนี้บางส่วนไม่ค่อยเลี้ยง เพราะต้นทุนสูง” (เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชคนที่ 1)

สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไยส่งผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศของชุมชน ทั้งทาง ดิน น้ำ อากาศ ทำให้ บ่อน้ำตื้น แม่น้ำ และหนองน้ำมีการปนเปื้อน สกปรก นำมาใช้อุปโภคบริโภคไม่ได้ ประชาชนส่วนใหญ่ต้องซื้อน้ำบริโภค

บางหมู่บ้านไม่กล้าให้นำน้ำประปามาบริโภค และทั้ง 10 หมู่บ้านไม่พบการนำน้ำฝนและน้ำจากบ่อน้ำตื้นมาใช้บริโภค นอกจากนี้ยังทำให้ พืชและสัตว์ต่างๆ เช่น ปลา กบ เขียด อึ่งอ่าง แมงอี๋น แมงมัน แมงกอม จิ้งหรีด ผีง นก ผีเสื้อ แมลงปอ และ ไส้เดือน ลดน้อยลง ดังคำบอกเล่า

“เดี๋ยวนี้อะไรก็ต้องซื้อ แม้แต่น้ำกิน น้ำประปาก็ยังไม่มั่นใจ น้ำฝนก็กลัวสารเคมีตกค้าง หลังคาก็ไม่สะอาด สมัยก่อนตักน้ำบ่อน้ำกินแต่เดี๋ยวนี้ใครตักน้ำกินเองบ้าง ต้องซื้อน้ำกิน ปีที่แล้วผมพบน้ำดื่มเป็นเกลลอน มีกลิ่นเหมือนยาฆ่าหญ้า และทุกวันนี้ก็ยังต้องซื้อกินอยู่”(ประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกที่ 1)

“สมัยก่อน เด็กๆจะวิ่งเล่นไล่จับผีเสื้อ และแมลงปอ เดี่ยวนี้แทบหาไม่เจอ กบ เขียด จิ้งหรีด แมงมัน แมงกอม ในสวนเดี๋ยวนี้ไม่มีแล้ว โคนยาโดนสารตายไปหมด”(ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“สมัยก่อนน้ำปิ้งมันสะอาด การหากินกับปลา ถ้าแคร์อย่างนี้คนทอดแหไปแป๊บเดียวก็ได้ปลามากินแล้ว 2-3 กิโล เหลือยังไปนั่งตลาดได้อีก เดี่ยวนี้ทอดแหไม่ค่อยได้ บางที 10 วันได้ปลาไม่ถึงกิโล”(ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“หนองล่องเดี๋ยวนี้เป็นสวนผัก สวนลำไย ไปเขอะ ยา(สารเคมีกำจัดศัตรูพืช)ตกค้างต้องเขอะแน่ เมื่อไม่นานนี้ เมียผมไปเอาเตา (สำหรับชงชาหนึ่งนำมาเป็นอาหารได้) ไม่ได้ใส่รองเท้าลงน้ำ กลับมา เท้าชา บวม และคัน หลังจากนั้นไม่ไปอีกเลย”(เกษตรกรผู้มีสารเคมีในเลือดผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

นอกจากนี้จากการสังเกตบริบทของชุมชน พบว่า มีการส่งเสริมการเลี้ยงปลากระชังมากขึ้นในลำน้ำปิงเขตตำบลวังผาง ซึ่งในช่วงต้นฤดูฝนที่ผ่านมา ฝนตกหนักทำแรงแม่เมื่อต้นฤดู น้ำใหม่ที่ทั้งขุ่นและแดงไหลบ่ามาที่เดิวกั้นที่ ทำให้ปลาที่บ่มที่เลี้ยงตามกระชังในลำน้ำปิงตายเป็นจำนวนมาก บางรายตายขยกกระชัง ทำให้เจ้าของกระชังในหมู่ 4 ได้รับความเสียหายและขาดทุนรายละหลายแสนบาท ปลาที่ตายถูกนำมาขายในราคาถูก แต่ประชาชนส่วนใหญ่ไม่กล้านำมาบริโภค เพราะกลัวสารพิษตกค้างในปลา แต่ก็นำไปหมักเป็นนุ้ยและน้ำชีวภาพแทน

การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไยที่อยู่ติดกับโรงเรียน ทำให้ครูและเด็กนักเรียนได้รับผลกระทบจากมลพิษ รบกวนสมาธิและการเรียนการสอน ดังคำบอกเล่า

“ชาวบ้านฉีดพ่นขณะเรียนหนังสือ ต้องปิดหน้าต่าง และบางทีเผากระป๋องยาที่เป็นพลาสติกกลิ่นเข้าห้องเรียน เหม็นมาก บางคนแพ้หายใจไม่ออก ครูก็บ่นว่านักเรียน

กำลังเรียนหนังสือ ทำไมมาคิดมาเผาวันนี้ รู้สึกอคติกับเจ้าของสวนเห็นแก่ตัว บางครั้งไปคุยกับเจ้าของสวนว่า ทำไมมาเผาวันธรรมดา เขาบอกว่า เขามีงานอื่นข้างหน้ารออยู่ เวลาเรียนไม่มีสมาธิทั้งวัน กลิ่น นักเรียนต้องทนเอา ขออนุญาตครูออกมานอกห้อง ทนไม่ค่อยได้ อยู่ในระบบนิเวศน์ที่ไม่ดีเลย” (นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

ปัจจุบันมีการนำสารเร่งดอกถั่วมาใช้ เพื่อผลิตถั่วนอกฤดูทำให้มีการผลิตถั่วได้ตลอดปี ขณะเดียวกันก็ทำให้มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนถั่วในปริมาณมากตลอดปีเช่นกัน เกษตรกรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตถั่วจึงมีงานที่ต้องทำตลอดปีด้วย ทำให้ส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพในสังคม โดยพบว่า เวลาในการไปมาหาสู่หรือการร่วมกิจกรรมในหมู่เครือญาติเพื่อนบ้าน และ ชุมชน น้อยลง และเวลาดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิดลูกหลานก็น้อยลงไปด้วย จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตบริบทของชุมชนร่วมด้วย พบว่า เดิมเกษตรกรจะมีเวลาไปมาหาสู่พูดคุยกันตามละแวกบ้าน หลังว่างจากการทำสวน ทำไร่ และการไปไหว้ปู่ย่า ตายาย ผู้เฒ่าผู้แก่ ที่เคารพนับถือในวันพระใหญ่ต่างๆหรือทางเหนือเรียกว่า “การตานขันข้าว” นั้น จะเป็นเหมือนเป็นวันนัดพบหรือวันรวมญาติของบรรดาลูกหลาน และจะเป็นวันที่ทุกคนพักหยุดงาน ดังนั้นในวันดังกล่าว บ้านปู่ย่า ตายาย จะเป็นศูนย์รวมจิตใจของลูกหลานแต่ละครอบครัว โดยบรรดาเครือญาติจะอยู่ทานข้าว พูดคุยกันตามประสาญาติพี่น้อง เด็กๆลูกหลานก็มีโอกาสได้พบกันและเล่นด้วยกัน สร้างความผูกพันและสัมพันธภาพในเครือญาติ บ่ายๆหรือเย็นๆจึงจะกลับบ้าน แต่ปัจจุบันพอไหว้เสร็จต่างก็จะรีบกลับไปทำงาน โดยปล่อยให้เด็กๆลูกหลานอยู่กับโทรทัศน์หรือร้านเกม ยิ่งไปกว่านั้น ยังพบว่า ที่โรงเรียนเด็กเล็กในหมู่บ้าน เด็กบางคนยังพูดไม่เป็นภาษาพ่อแม่ก็เอาไปฝากแล้วไม่เช่นนั้นก็ไม่ได้ไปทำงาน ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ค่าครองชีพมันบังคับ ไม่เอาลูกเอาเต้าไปฝาก ก็ทำมาหากินไม่ได้” (เกษตรกรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเลือดผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“ค่าครองชีพที่สูงขึ้น ทำให้เกษตรกรต้องทำงานอย่างหนัก ที่เด็กวัยรุ่นสมัยนี้มันเป็นนักเลงอันธพาลดาบซามูไร ก็อาจจะเป็นเพราะ พ่อ-แม่ มุ่งทำงานหาเงินเพื่อให้ได้เงิน แล้วเอาลูกเข้าร้านเกม ไม่รู้ว่าว่าเกมฝังหัวลูกอย่างไร ไล่ม่ากันแล้วให้ดาว มันฝังหัวอยู่ตลอดเวลา พ่อแม่ก็ไม่รู้เรื่องเสียเงินห้าบาท สิบบาท แต่ได้ไปทำงานก็ว่าช่างมันเถอะ สิวว่าลูกจะไปซิมซิปอะไรมา” (ประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

จากลักษณะทางกายภาพของชุมชน ที่สองข้างถนนทุกเส้นทั้งถนนใหญ่ และถนนในหมู่บ้านซึ่งหนาแน่นไปด้วยต้นถั่วหรือสวนถั่วเหล่านั้น พบว่า มีผู้ได้รับผลกระทบจากการถูก

ละอองยาสาดฟัน ขณะสัญจรผ่านไปมาบริเวณถนนที่กำลังมีการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และทำให้เกิดการต่อว่า ไม่พอใจกัน ดังคำบอกเล่า

“เคยขับรถผ่านสวนลำไย ถูกละอองยาพ่นใส่อย่างจัง เหม็นมาก ปวดหัว เม้าหัว อ้วก” (นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“วันก่อนพ่อหลวงบ้าน ขับรถเครื่องผ่านสวนลำไย ก็โดนสาดเต็มที ยังพูดเป็นเล่นว่า ตนเองทำผิดเองหมวกกันน็อกก็ไม่ได้ใส่” (เกษตรกรผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในเลือดผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“อย่างสวนที่ติดถนน ผมก็ถูกด่ามาหลายครั้ง เพราะเจ้าของสวนไม่ไปยื่นคอบบอกคนผ่านไปมา ผมใส่หมวกกันน็อก เวลาฉีดพ่น เสียงเครื่องพ่นมันดัง ผมไม่ได้ยินเสียงรถ คนผ่านไปมาบนถนนก็มองไม่เห็น” (เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

นอกจากนี้ยังพบว่า ในฤดูเก็บผลผลิตลำไยในฤดูหรือลำไยธรรมชาติซึ่งจะมีผลผลิตออกมาจำนวนมากนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ต่างก็มุ่งแต่ผลผลิตของตนเอง แรงงานในพื้นที่มีอยู่ไม่เพียงพอต่อการรองรับผลผลิต เป็นเหตุให้ต้องมีการจ้างแรงงานต่างถิ่นต่างด้าวเข้ามาเก็บลำไยหรือมาอยู่เฝ้าสวนในท้องถิ่น ซึ่งแรงงานเหล่านี้จะมีทั้งคนไทย และคนต่างด้าว ส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานชาวเขา ไทยใหญ่ และพม่า ซึ่งฝังตัวอยู่ตามตามโกดังรับซื้อลำไยในพื้นที่ และตามสวนลำไยใหญ่ๆ ซึ่งตอนหลังแรงงานเหล่านี้มักจะตามกันมาอยู่เป็นครอบครัว และหลายครั้งที่พบว่า ในพื้นที่ตำบลใกล้เคียง แรงงานต่างถิ่นเหล่านี้มักก่อเหตุความรุนแรงจนถึงชีวิต

ผลกระทบด้านสังคมเชิงลบจากการทำเวที พบว่า ผู้เข้าร่วมเวทีให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไยทำให้เสียดุลการค้ากับต่างประเทศ เพราะต้องซื้อมาจากต่างประเทศ และสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไยทำให้แมลงดื้อยา ดังคำบอกเล่า

“สารเคมีบางตัวที่ห้ามใช้ เช่น เมทามิโดฟอส ก็ซื้อมาจากเมืองจีน และได้วันเอามาให้เกษตรกรเมืองไทยใช้ พอเราส่งลำไยไปขาย ก็บอกว่ามีสารเคมี ตกค้างไม่รับซื้อ ทำให้เราเสียดุลการค้า” (พ่อค้าคนกลางผู้เข้าร่วมทำเวที)

“สังเกตดูยา(สารเคมีกำจัดศัตรูพืช)เดิม ฉีดซ้ำๆจะ ไม่ค่อยได้ผล แมลงไม่ตาย ต้องเปลี่ยนยาแรงขึ้นหรือเพิ่มปริมาณมากขึ้น” (เกษตรกรผู้เข้าร่วมเวทีคนที่ 1)

4.2.4 มิติทางจิตวิญญาณ

ผลกระทบด้านจิตวิญญาณเชิงลบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการทำเวที พบว่า ข้อมูลมีลักษณะคล้ายกัน ในประเด็นที่ว่า ผลจากการมีวิธีการผลิตแบบเกษตรเชิงการค้าหรือการทำเกษตรทุน โดยการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไยนั้น ในภาวะปัจจุบันเกษตรกรและครอบครัวรู้สึกไม่มีความหวังหรืออ่อนใจกับผลผลิตและรายได้จากลำไย เหมือนสมัยก่อน เพราะสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพงมากขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ประกอบกับการมีนโยบายการค้าเสรี และกีดกันทางการค้าของประเทศผู้ซื้อ ในขณะที่ต้นทุนค่าแรง ค่าบำรุงดูแล และค่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพงมากขึ้น แต่ราคาลำไยกลับตกต่ำลงมาเรื่อยๆ นั้น ทำให้รายได้ไม่พอเหมาะพอเพียงกับต้นทุนค่าใช้จ่ายต่างๆ และอยู่ในสภาพการณ์อย่างนี้มาอย่างต่อเนื่องตลอด 6-7 ปีที่ผ่านมา ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่แทบไม่มีความหวังอะไรกับผลผลิตลำไย แต่ก็บอกว่าไม่มีอะไรที่จะหวังอีกแล้ว เพราะปัจจุบันเหลือแต่ลำไยเท่านั้น ที่เป็นอาชีพและรายได้หลักของครอบครัว จะหันไปปลูกพืชผลอย่างอื่นก็ต้อง โคนลำไยเพื่อลงทุนใหม่ ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่สำหรับเกษตรกร และพืชผลอื่นๆก็ยิ่งราคาตกต่ำมากกว่าลำไย

“อาชีพเกษตรกรเหนื่อย คนขายยาได้ดี เกษตรกรยังทำยังจน ต้นทุนสูงขึ้น แต่ลำไยถูกกดราคา” (เกษตรกรผู้เข้าร่วมทำเวทีคนที่ 1)

“วิตกกังวลว่าอีก 6 ปีเกษตรกรจะตายหมด รัฐว่าอีก 6 ปีความยากจนจะหมดไป ตอนนั้น ค่าครองชีพจะขึ้นมาอีกเท่าไร เกษตรกรยิ่งแย่ ปุ๋ย ยาแพงมากขึ้น ผลกระทบคือไม่ช่วยสินค้าเกษตร ไม่ส่งเสริมราคา และต้นทุนสูง อย่างการค้าเสรี ทำให้ไม่มีความถามความเห็นประชาชนก่อน สินค้าเกษตรต่างประเทศมาขายดีตลาดได้ เพราะต้นทุนผลิตเขาถูกกว่าเรา สินค้าเกษตรไม่ได้จัดลิขสิทธิ์ ไม่เหมือนมือถือนี้” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย เพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตและรายได้ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียบางรายมองว่า เป็นการโลภและเห็นแก่ตัว ดังคำบอกเล่า

“จริงๆคนก็รู้ว่าใช้แล้วก็คือ อันตราย แต่เขามองว่าถ้าเขาใช้ก็จะได้ผลผลิตมีรายได้ ในครอบครัวก็จะมองข้ามอันตรายไป ความเห็นแก่ตัวของคนมากขึ้น ไม่สนใจเรื่องอันตราย ขอให้ได้ผลผลิตมากๆ” (ข้าราชการผู้เข้าร่วมทำเวทีคนที่ 5)

“ทำให้คนเห็นแก่ตัวอยากได้ผลผลิตเยอะๆ ให้คุ้มทุน นึกแต่ปริมาณแต่ไม่นึกถึงพิษตกค้างและโทษต่อสิ่งแวดล้อม จิตสำนึกเสียไป” (นักเรียนผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“คนที่ใช้สารเคมี ส่วนเล็กๆคือ ทำให้สัตว์ตาย คนบริโภคมีโทษ สุขภาพไม่ดี แล้วก็บอกว่าหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะต้องการผลผลิตมากขึ้น จะทำให้ได้เงินมากๆ ได้ผลตอบแทนมากๆ” (ผู้บริโภคนำให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“เจ้าของสวนบางคนเห็นแก่ตัว ไม่สนใจสุขภาพของคนอื่น ปกติฟันยาครั้งหนึ่ง คืมไป 3 เดือน แต่พอพยาธิโรคร้ายเข้าสวน ก็จะใส่ยาเกินกำหนด ผมเคยไปฟันยาฆ่าแมลง 500 ซีซี ยังมีเลย ซึ่งตามหลักสูงสุดจะแค่ 300 ซีซี แต่ผมคนรับจ้างฟันจำเป็น ต้องฟัน อันตรายอย่างไรก็ต้องฟัน” (เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

นอกจากนี้ ในปัจจุบันผลผลิตลำไยจะมีอยู่อย่างต่อเนื่องตลอดปี โดยเฉพาะในฤดูเก็บผลผลิตลำไยในฤดูหรือลำไยธรรมชาติ ซึ่งจะมีผลผลิตออกมาจำนวนมากนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ต่างก็จะมุ่งผลผลิตของตนเอง ทำให้เวลาที่จะไปร่วมทำบุญ ทำทานหรือแสวงหาความสงบทางใจมีน้อยลงไป และทำให้ความมีน้ำใจ ความเห็นอกเห็นใจกัน การช่วยเหลือเกื้อกูล พึ่งพาอาศัยซึ่งกันละกัน ในกิจกรรมการงานต่างๆ ของหมู่บ้าน มีคนไปร่วมงานและช่วยเหลือกันน้อยลงไปกว่าเดิม งานทำบุญบ้านศพ ขึ้นบ้านใหม่ หรืองานแต่งงาน บางที่ต้องจ้างเอา ดังคำบอกเล่า

“ความมีน้ำใจ ความผูกพันในหมู่บ้าน ไม่เหมือนสมัยก่อน เพราะสมัยก่อนอย่างมีงานศพ การได้ร่วมกันทำงานจะมีมากกว่า จึงกลายเป็นความผูกพันกันไม่แตกแยกอย่างโง่ศพก็เอาไม้จิ้มฟันทำกันเองช่วยกัน ไม่ต้องซื้อ มีอะไรก็ช่วยกันทำในงาน ไม่เหมือนสมัยนี้ค่านิยมมันเปลี่ยน ซื้อเอาสั่งเอา เจ้าภาพจะแย่ อย่างงานศพที่อุทัยธานี ผมเคยไปเห็น เจ้ามาฆาบ้านจะหิ้วปืนโต เดินตามกันเป็นแถวลัดทุ่งไป เขาห่อข้าวติดมือไปรวมกันเลี้ยงกันในงานศพ ไม่ต้องซื้อ ภาพอย่างนี้ยังมีอยู่ บ้านเราไม่มีแล้ว งานศพ งานบวช เดี่ยวนี้ต้องจ้างคนมาทำ เพราะไม่ค่อยมีคนมาช่วย” (เกษตรกรผู้เข้าร่วมทำเวทีคนที่ 1)

จากการสังเกต พบว่า ปัจจุบันชาวบ้านซึ่งเป็นเกษตรกรเวลาไปทำบุญที่วัด พอตัดบาตรเสร็จแล้ว ส่วนใหญ่ก็จะรีบกลับเลย โดยไม่รอให้พิธีทางศาสนาเรียบร้อยก่อน เพราะต้องรีบไปทำงานต่อ ปรากฏการณ์เช่นนี้มีให้เห็นโดยทั่วไปในวัดต่างๆ ในพื้นที่ ซึ่งสมัยก่อนวันพระหรืองานทำบุญที่วัดจะถือเป็นหยุดพักงาน ปู่ย่า ตายาย พ่อแม่ลูกหลานจะไปวัดพร้อมกัน วันพระใหญ่ต่างๆ จะเป็นวันรวมญาติพบปะพูดคุยและทำกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน สภาพของ

วิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป ทำให้การไปร่วมทำบุญหรือประกอบศาสนพิธีต่างๆ ตลอดจนโอกาสที่จะเข้าร่วมการฝึกฝนและพัฒนาทางจิตวิญญาณ มีคุณค่าความหมายน้อยลงไป

นอกจากนี้ จากการสังเกตลักษณะทางกายภาพของชุมชนร่วมด้วย พบว่าตามแนวฝั่งลำน้ำปิงและลำน้ำลี้ จะเต็มไปด้วยลำไย การทิ้งภาชนะบรรจุสารเคมีกำจัดศัตรูพืชลงในแม่น้ำ การล้างอุปกรณ์ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชลงในแม่น้ำและลำเหมืองต่างๆ จากพื้นที่เพาะปลูกลำไยและพืชอื่นๆ ทั้งสองฝั่งช่วยเพิ่มปริมาณการปนเปื้อนในลำน้ำมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นยังพบ ผลกระทบร่วม จากฟาร์มหมูที่ตั้งอยู่เหนือพื้นที่ของตำบล ปล่อยน้ำเน่าเสียลงสู่ลำน้ำปิง การส่งเสริมการเลี้ยงปลากระชังในพื้นที่ที่พบว่ามียามากกว่า 1,000 กระชัง ทำให้น้ำสกปรกเหม็นคาว การประกอบธุรกิจอุตสาหกรรมตลอดแนวลำน้ำในพื้นที่ของตำบลวังผางและตำบลใกล้เคียง ทำให้น้ำปิงเป็นห้วงลึก จนไม่มีสภาพของเกาะทรายกลางลำน้ำปรากฏให้เห็น ประกอบกับการสร้างฝายน้ำล้นเพื่อกักน้ำเป็นช่วงๆตามลำน้ำปิง ทำให้น้ำปิงที่ปนเปื้อนอยู่แล้ว นิ่ง ไม่ไหล และไม่ถูกถ่ายเท จึงทำให้ประชาชนไม่กล้านำน้ำมาอุปโภคบริโภค

นอกจากนี้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก ยังพบว่า การปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในลำน้ำปิง ลำน้ำลี้ และหนองล่อง ซึ่งเป็นแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญของท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นรู้สึกสูญเสียและเสียค่าย แหล่งน้ำธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งรวมคุณค่าต่างๆของท้องถิ่นไป และเด็กๆถูกหลานในท้องถิ่นลงไปเล่นน้ำ หรือไปหัดว่ายน้ำไม่ได้ ต้องไปหัดว่ายน้ำกับสระว่ายน้ำ และเสียค่าบริการให้กับสระว่ายน้ำ พ่อแม่ผู้ปกครองที่อยู่ริมฝั่งน้ำก็วิตกกังวลกลัวลูกหลานจะแอบไปเล่น เพราะน้ำสกปรกและลึกมากขึ้น บางคนแพ้เป็นผื่นคัน แสบหูแสบตา ภาพที่สมัยก่อนที่ตอนเย็นๆหลังเลิกเรียน ช่วงวันหยุด หรือปิดเทอม จะเห็นเด็กๆไปเล่นน้ำกันอย่างสนุกสนานแทบไม่มีให้เห็นอีก นอกจากนี้งานประเพณีต่างๆที่แสดงถึงความผูกพันของผู้คนในท้องถิ่นกับลำน้ำ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ที่ประชาชนทั้งในพื้นที่ตำบลวังผางและตำบลใกล้เคียง จะลงไปเล่นน้ำและขนทรายเข้าวัดก็กำลังจะสูญหายไป คนที่มีอาชีพหาปลาตั้งแต่บรรพบุรุษหาปลาลำบากขึ้น เนื่องจากปลามีน้อยลงและหายาก รายได้ไม่เพียงพอเลี้ยงครอบครัว แสดงให้เห็นว่าการอาศัยประโยชน์จากแหล่งน้ำร่วมกันของคนในท้องถิ่นมีคุณค่าน้อยลงไป และแม่น้ำกลายเป็นสิ่งที่สกปรก น่ากลัว และอันตรายสำหรับผู้คนไป ดังคำบอกเล่า

“ในยามน้ำนอง จะมีขูดยา ขูดพลาสดิกสารเคมี ลอยฟุ้งมากับขยะ เศษอาหาร สมัยก่อนไม่ค่อยมีเด็กรู้มีเยอะมาก เพราะ 2 ฝั่งเป็นสวนลำไยทั้งนั้น ใช้สารเคมีก็เยอะใช้แล้วก็ทิ้งขูด หรือกระป๋องลงน้ำปิง มั่งง่าย เลยไม่มีใครกล้าเอาน้ำปิงมาใช้”
(ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1)

“ตั้งแต่มีการดูทราย น้ำปิ้งมันลึกลง น้ำนึ่งไม่ไหล และสกปรกปนเปื้อน น้ำปิ้งใช้ไม่ได้มาร - 6 ปีแล้ว แต่ก่อนจะใช้อาบ ซักผ้า เดี่ยวนี้แม้แต่ น้ำประปาหมู่บ้านยังไม่กล้ากินเลย ต้องซื้อน้ำกิน” (ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 1)

“เด็กน้ำปิ้งสมัยก่อน 7 - 8 ขวบว่ายน้ำเป็นหมดแล้ว เียนๆเด็ก โรงเรียนก็จะมาเล่นน้ำกันสนุกสนาน เดี่ยวนี้ไม่มีใครกล้าเล่นเลย น้ำลึกลงสกปรก ต้องไปเสียเงินให้สระว่ายน้ำที่บ้านห้วยป็นจ้อย และเด็กน้ำปิ้งว่ายน้ำไม่เป็นกันแล้วเดี่ยวนี” (ผู้สูงอายุผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“แต่ก่อนในยามปีใหม่สงกรานต์ คนจะเติมน้ำปิ้ง เดี่ยวนี้ปีใหม่ไม่มีใครลงไปเล่นแล้ว เพราะมันลึกลงสกปรก ขนทรายก็ไปขนเอาหน้าวัดเข้าวัด รถขนทรายจะเอาทรายมาเทไว้ให้หน้าวัด” (ประชาชนผู้ให้สัมภาษณ์คนที่ 2)

5. ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ และสถานการณ์การใช้สารเคมีในสวนลำไย ตำบลวังผางกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การจัดทำเวทีระดมความเห็น การสังเกตบริบทของชุมชน ตลอดจนการศึกษาเอกสารรายงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง ผู้ศึกษาได้นำข้อมูลเหล่านี้มาทำการศึกษาในเชิงปริมาณ เพื่อประกอบกันกับการศึกษาเชิงคุณภาพ ในการตอบวัตถุประสงค์การศึกษา ซึ่งผลการศึกษามีรายละเอียด ดังตารางที่ 7-14

5. 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ดังแสดงในตารางที่ 7

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก และ อาชีพรอง

ประชากร	จำนวน (n = 322)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	266	82.6
หญิง	56	17.4
อายุ		
น้อยกว่า 20 ปี	6	1.9
21 – 30	10	3.1
31 – 40	74	23.0
41 – 50	141	43.8
51 – 60	63	19.6
มากกว่า 60 ปี	28	8.7
สูงสุดคือ 77 ต่ำสุด 18 เฉลี่ย 46.10 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 9.16		
สถานภาพสมรส		
โสด	25	7.8
คู่	286	88.8
ม้าย	9	2.8
หย่าร้าง / แยกกันอยู่	2	0.6
การศึกษา		
ไม่ได้เรียน	9	2.8
ประถมศึกษา	263	81.7
มัธยมศึกษาตอนต้น	26	8.1
มัธยมศึกษาตอนปลาย	17	5.3
อนุปริญญา / เทียบเท่า	7	2.2
อาชีพหลัก		
เกษตรกร	291	90.3
ลูกจ้าง / รับจ้างทำการเกษตร	25	7.8
อื่นๆ เช่น ค้าขาย	6	1.9

ตารางที่ 7 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างจำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพหลัก อาชีพรอง ชนิดของพืชอื่นๆที่เกษตรกรเพาะปลูกนอกจาก ลำไย และพื้นที่เพาะปลูกลำไย (ต่อ)

ลักษณะประชากร	จำนวน (n = 322)	ร้อยละ
อาชีพรอง		
รับจ้างทั่วไป	194	60.2
รับจ้างทำเกษตร	32	9.9
ค้าขายส่วนตัว	53	16.5
รับราชการ / รัฐวิสาหกิจ	6	1.9
อื่นๆ เช่น ช่างซ่อมรถ ช่างก่อสร้าง	13	4.0
ทำสุราพื้นบ้าน เลี้ยงวัว เลี้ยงปลากะชัง		
ไม่มีอาชีพรอง	24	7.5
พื้นที่เพาะปลูกลำไย		
1-5 ไร่	194	60.2
6-10 ไร่	90	28.0
11-15 ไร่	21	6.5
16-20 ไร่	8	2.5
มากกว่า 20 ไร่	9	2.8
ชนิดของพืชอื่นๆที่เกษตรกรปลูก (ตอบได้มากกว่า 1)		
ผักต่างๆ	123	38.2
หอม	43	13.4
กระเทียม	34	10.6
พริก	23	7.1
อื่นๆ เช่น มะม่วงทองคำ เชียวเสวย	5	1.5
ไม่ปลูกพืชอย่างอื่นเลย	156	48.4

จากตารางที่ 7 พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศชายร้อยละ 82.6 มีอายุเฉลี่ย 46.1 ปี (อยู่ในช่วง 18 - 77 ปี) โดยมีอายุต่ำสุด 18 ปี และสูงสุด 77 ปี ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ในช่วง 41 - 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 43.8 รองลงมาคือกลุ่มอายุ 31 - 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 23.0 กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 88.8 มีสถานภาพสมรสคู่ และมีการศึกษาระดับประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ 81.7 รองลงมา คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คิดเป็นร้อยละ 8.1

อาชีพหลักส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ 90.4 รองลงมาคือลูกจ้างหรือรับจ้าง ทำเกษตรคิดเป็นร้อยละ 7.8 อาชีพรองส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไปคิดเป็นร้อยละ 60.2 รองลงมาคือค้าขายส่วนตัวคิดเป็นร้อยละ 16.5 และไม่มีอาชีพรองร้อยละ 7.4 จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่าเกษตรกรจำเป็นต้องปลูกพืชอื่นๆเสริมและมีอาชีพรองด้วยเพราะจะรอรายได้จากลำไยอย่างเดียวไม่แน่นอน และไม่เพียงพอกับการใช้จ่ายและค่าครองชีพที่สูงมากในปัจจุบัน ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ปัจจุบันจำเป็นต้องหารายได้อย่างอื่นเสริม จะมารอแต่ลำไยอย่างเดียวมันไม่พอ ไหนจะส่งลูก ไหนจะค่าภาษีสังคมต่างๆ อีก มันไม่ไหว ลำไยมันไม่เหมือนเมื่อก่อน”
(เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

การรับจ้างทั่วไปที่เป็นอาชีพรองของเกษตรกร ได้แก่ การเป็นพนักงานก่อสร้าง รับจ้างเก็บลำไย และการใช้แรงงานอื่นๆทั้งในหมู่บ้านและนอกหมู่บ้านตนเอง แล้วแต่จะมีคนมาจ้าง แต่งานรับจ้างไม่ได้มีอยู่ตลอด จากการสัมภาษณ์ พบ เกษตรกรหลายรายที่ว่างงานอยู่ และไม่ทราบว่าจะไปทำอะไรให้มีรายได้พอเพียงกับภาระค่าครองชีพที่เป็นอยู่ปัจจุบัน ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“เดี๋ยวนี้ค่าใช้จ่ายแต่ละวัน ผมต้องรับจ้างได้อย่างน้อยวันหนึ่ง 150 - 200 บาท จึงจะอยู่ได้ บางทีก็ไปทั้งตัวทั้งเมียถ้ามีคนจ้างก็ไป ไม่มีคนจ้างก็ไม่ได้ไป ก็อยู่กันอย่างเนี้ย ไม่รู้จะไปหาวิธีใด ลำไยก็ไม่แน่นอน แต่ก่อนว่างงานก็ยังหากินกับทุ่งนากับหนองได้ ไปแป็บเดียวก็ได้ปุ่ได้ปลามาก็ได้ เอาไปขายได้อีก เดี่ยวนี้มันไม่ได้ ทุ่งนาก็เป็นลำไยไปหมด ปุ่ปลาที่หายาก” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

เกษตรกรที่มีอาชีพรองจากการค้าขายส่วนใหญ่ได้แก่หมู่ 1, 3, 5, 6 และ 9 อันเนื่องมาจากชุมชนตำบลวังผางเป็นแหล่งของตลาดนัด ตลาดสดตอนเช้า และตลาดสดตอนเย็นที่ใหญ่ที่สุดของกิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง เกษตรกรบางรายบอกว่า ปัจจุบันการ ค้าขายจะกลายเป็นรายได้หลักมากกว่าลำไยไปแล้ว เพราะลำไยไม่แน่นอน ต้นทุนก็สูงแต่ราคาตกต่ำ ถึงอย่างไรก็ตาม รายได้ที่ได้จากการค้าขายเกษตรกร ก็ยังเก็บออมไว้เพื่อเอาไปลงทุนกับลำไยอยู่ เนื่องจากสวนมีอยู่แล้ว ถ้าไม่ดูแลก็จะทำให้เสียหาย และเสียหาย ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“เดี๋ยวนี้ ลำไยมันไม่ค่อยได้อะไร ไม่คุ้มค่า แต่สวนมันก็มีอยู่แล้วและลงทุนไปก็มาก ไม่ทำต่อก็จะไม่ดี เสียหาย ทุกวันนี้ได้เงินจากค้าขาย ก็ยังเก็บออมเอาไปลงทุนลำไยอยู่” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีพื้นที่ในการเพาะปลูกลำไย 1-5 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 60.2 รองลงมาคือพื้นที่ในการเพาะปลูก 6-10 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 28.0

พืชอื่นๆ ที่เกษตรกรเพาะปลูกนอกจากลำไยส่วนใหญ่ คือ ผักต่างๆ คิดเป็นร้อยละ 38.2 รองลงมาคือหอม คิดเป็นร้อยละ 43.0 ซึ่งจากการสังเกตบริบทของชุมชน พบว่า จะปลูกกันมากในพื้นที่หมู่ 2, 4, 5, 7, 8 และ 10 ส่วนพืชชนิดอื่นๆ ที่ปลูก ได้แก่ ถั่วฝักยาว มะเขือ แตงกวา และพืชไร่ อย่างอื่น เช่น หอม เป็นต้น โดยพื้นที่ที่ปลูกพืชเหล่านี้จะเป็นพื้นที่ลุ่ม หรือที่หนอง ที่ปลูกลำไยไม่ได้ หรือจะปลูกระหว่างต้นลำไยที่พุ่มยังไม่ใหญ่

5.2 สถานการณ์การใช้สารเคมีในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ดังแสดงในตารางที่ 8 - 14

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามสถานการณ์การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในสวนลำไย

สถานการณ์การใช้	จำนวน (n = 322)	ร้อยละ
ระยะเวลาในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
2 - 5 ปี	63	19.6
6 - 10 ปี	104	32.3
11 - 15 ปี	44	13.7
16 - 20 ปี	41	12.7
มากกว่า 20 ปี	70	21.7
ชนิดของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ (ตอบได้มากกว่า 1)		
สารเคมีกำจัดแมลง	305	94.7
สารเคมีกำจัดหญ้า	288	89.4
สารเคมีป้องกันและกำจัดโรคพืช	274	85.1
สารเคมีกำจัดไร	173	53.7
สารเคมีกำจัดหุน	14	4.3
ผู้ทำหน้าที่ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (ตอบได้มากกว่า 1)		
เกษตรกรฉีดพ่นด้วยตนเอง	298	92.5
จ้างผู้อื่น	93	28.9
บุคคลในครอบครัว	32	9.9

ตารางที่ 8 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานการณ์การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช
ในสวนลำไย (ต่อ)

สถานการณ์การใช้	จำนวน (n = 322)	ร้อยละ
วิธีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย		
- สารเคมีกำจัดแมลงชนิดพ่น	322	100
- สารเคมีกำจัดหญ้าชนิดพ่น	322	100
- สารเคมีป้องกันและกำจัดโรคพืชชนิดพ่น	322	100
- สารเคมีกำจัดหนูผสมกับอาหาร	14	4.3
จำนวนชนิดของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้แต่ละครั้ง		
ใช้ชนิดเดียว	43	13.4
ใช้ 2 ชนิดผสมกัน	222	68.9
ใช้ 3 ชนิดผสมกัน	57	17.7
ความถี่ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
น้อยกว่า 5 ครั้งต่อปี	113	35.1
6 – 10 ครั้งต่อปี	101	31.4
11 – 15 ครั้งต่อปี	54	16.8
16 – 20 ครั้งต่อปี	13	4.0
21 – 25 ครั้งต่อปี	20	6.2
มากกว่า 25 ครั้งต่อปี	21	6.5
สูงสุดคือ 120 ครั้ง ต่ำสุดคือ 1 ครั้ง เฉลี่ย 10.68 ครั้งต่อปี		
แหล่งที่ได้รับข้อมูลหรือคำแนะนำมากที่สุด		
ร้านค้า	237	73.6
เพื่อนบ้าน	36	11.2
โทรทัศน์	8	2.5
วิทยุ	6	1.9
เจ้าหน้าที่ทางการเกษตร	20	6.2
อื่นๆ เช่น ตัวแทนส่งเสริมการขาย นักวิชาการ	15	4.7

จากตารางที่ 8 พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ นำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไยอยู่ในช่วง 6 – 10 ปี คิดเป็นร้อยละ 32.3 รองลงมาคือมากกว่า 20 ปีคิดเป็นร้อยละ 21.7

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก การทำเวทีแสดงความคิดเห็น และการสังเกต พบว่า สารเคมีกำจัดศัตรูพืชถูกนำมาใช้ในพื้นที่ตำบลวังพวงเมื่อประมาณ 40 - 50 ปีที่ผ่านมา โดยในระยะแรก

นำมาใช้กับ หอม กระเทียม กะหล่ำปลีและยาสูบ ซึ่งต่อมามีไปได้รับการส่งเสริมการผลิตในเชิงการค้า จึงมีการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย โดยมีปริมาณการใช้ตามการขยายตัวของพื้นที่ปลูก ซึ่งมีเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่องทุกปี ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ยา (สารเคมีกำจัดศัตรูพืช) เริ่มมีมาใช้เมื่อสัก 40 ปีที่แล้ว สมัยนั้นบ้านเราจะปลูกหอมกันเยอะ หลังจากนั้นก็นิยมปลูกยาสูบ ไปเอายาที่เตาบ่มมาก่อน ขายยาสูบแล้วเตาบ่มค่อยหักคั้น ตอนหลังเลิกปลูกยาสูบก็มาใช้กับกะหล่ำปลีอีก กะหล่ำกับยาสูบยิ่งใช้ช้ำมาก พอสัก 30 กว่าปีมานี้ลำไยราคาดี เลยหันมาปลูกลำไยกันมากขึ้นเป็นหลัก ก็เลยเอายามาใช้กับลำไยกันจนทุกวันนี้” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

ชนิดของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่เกษตรกรนำมาใช้ในสวนลำไยส่วนใหญ่เป็นสารเคมีกำจัดแมลง คิดเป็นร้อยละ 94.7 รองลงมาคือสารเคมีกำจัดเห็บหรือวัชพืชและสารเคมีป้องกันกำจัดโรคพืชคิดเป็นร้อยละ 89.4 และร้อยละ 85.1 ตามลำดับ และเกษตรกรบางรายมีการนำสารเคมีกำจัดหนูมาใช้ในสวนลำไยด้วยคิดเป็นร้อยละ 9.3

การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่จะฉีดพ่นด้วยตนเอง คิดเป็นร้อยละ 92.5 รองลงมาจะจ้างผู้อื่นฉีดแทน คิดเป็นร้อยละ 28.9

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีเครื่องฉีดพ่นเป็นของตนเองทั้งเครื่องฉีดพ่นชนิดอัดลมและเครื่องพ่นสะพายหลังมีคันโยก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเครื่องฉีดพ่นชนิดอัดลมขนาดบรรจุ 200 ลิตร ส่วนเครื่องฉีดพ่นชนิดสะพายหลังมีคันโยกจะใช้กับการฉีดพ่นพืชผักต่างๆและลำไยที่ยังอายุน้อยๆที่ลำต้นยังไม่สูง การฉีดพ่นด้วยเครื่องอัดลมส่วนใหญ่ต้องใช้คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป คือผู้ทำหน้าที่ฉีดพ่นซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผู้ชายหรือพ่อบ้าน โดยมีแม่บ้านหรือภรรยาเป็นคนทำหน้าที่ลากสายยางที่ต่อมาจากเครื่องพ่นคู่กันไป ซึ่งคนลากสายจะคอยดูแลไม่ให้สายยางติดขัดหรือ ไปคล้องกับสิ่งกีดขวางขณะผู้พ่นทำการฉีดพ่น ขณะฉีดพ่นเครื่องพ่นกับถังจะถูกเคลื่อนย้ายเป็นจุดๆตามขนาดความกว้างของพื้นที่และความยาวของสายยางไปถึง เกษตรกรที่จ้างผู้อื่นฉีดพ่นบางรายก็ยังไปควบคุมกำกับอยู่ด้วยในสวน แม้จะไม่ได้ฉีดพ่นด้วยตนเอง เจ้าของสวนบางรายก็ยังทำหน้าที่ลากสายยางให้กับคนรับจ้างด้วย เหตุผลที่เกษตรกรที่ไม่ฉีดพ่นด้วยตนเอง เพราะกลัวอันตรายของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อร่างกายและบางรายไม่มีเครื่องพ่นชนิดอัดลมเป็นของตนเองก็จะจ้างเอา นอกจากนี้เกษตรกรบางรายเข้าใจว่าคนลากสายยางน่าจะปลอดภัยจากสารเคมีเพราะไม่ใช่คนฉีดพ่น ดังนั้นจากการสัมภาษณ์และการสังเกตจึง พบว่า การแต่งตั้งตัวของคนลากสายจึงไม่มีผิดพิวเท่าคนฉีดพ่น โดยเฉพาะการใส่ถุงมือ การปิดปากปิดจมูกและ

การใส่แว่นตา ซึ่งคนลากสายของก็มีโอกาสได้รับอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชด้วย จากการบอกเล่าของเกษตรกรเองบางรายบอกว่า

“คนลากสายยิ่งหนักกว่าคนฉีดพ่น แม้จะไม่ได้ฉีดพ่นด้วยตนเอง แต่บางครั้งการลากสายไม่สัมพันธ์กับคนฉีดพ่น หรือบ่อยครั้งที่ลมมันเปลี่ยนทิศ หากไม่ทันระวังก็โดนละอองฝอยสารเคมีสาดเต็มตัวเอาบ่อยๆ” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้มากในสวนลำไยทั้งสารเคมีกำจัดแมลง สารเคมีกำจัดหญ้าหรือวัชพืชและสารเคมีป้องกันและกำจัดโรคพืช ทั้ง 3 ประเภทจะใช้โดยการฉีดพ่นอย่างเดียว โดยคิดเป็นร้อยละ 100 ยกเว้นสารเคมีกำจัดหนู เกษตรกรจะใช้โดยวิธีผสมอาหารวางไว้ตามบริเวณสวนลำไย

จำนวนชนิดของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ฉีดพ่นในแต่ละครั้ง ส่วนใหญ่จะผสมอย่างน้อยตั้งแต่ 2 ชนิดขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 68.9 รองลงมาคือใช้ผสมกันตั้งแต่ 3 ชนิดขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 17.7 จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ในการฉีดพ่นแต่ละครั้งตัวหลักๆที่ใช้ผสมสารเคมีกำจัดศัตรูพืชร่วมด้วยคือน้ำยาจับใบหรือฮอร์โมน และการฉีดพ่นฮอร์โมนเพื่อบำรุงแต่ละครั้งเกษตรกรส่วนใหญ่จะต้องผสมสารเคมีกำจัดแมลงเข้าไปด้วยทุกครั้ง เป็นการบำรุงลำไยและป้องกันศัตรูพืชไปด้วย แม้ความเข้มข้นที่ผสมจะไม่เท่ากับกรณีฉีดพ่นเพื่อกำจัดศัตรูพืชโดยตรง ด้วยเหตุผลว่าเป็นการประหยัดเวลาและแรงงาน แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึกคนรับจ้างฉีดพ่น พบว่าเจ้าของสวนบางราย จะใช้ความเข้มข้นเกินปริมาณที่ฉลากกำหนด ด้วยเหตุผลว่า แมลงคือยา และเป็นการป้องกันศัตรูพืชไปได้นานๆ ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ชาวสวน เวลาฉีดพ่น ต้องเพิ่มความเข้มข้นเท่าตัวจากฉลากอยู่แล้ว”
(เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

ความถี่ในการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรส่วนใหญ่จะทำการฉีดพ่น 1-5 ครั้งต่อปี คิดเป็นร้อยละ 35.1 รองลงมาคือ 6 - 10 ครั้งต่อปีเฉลี่ย 10.6 ครั้ง/ปี มีเกษตรกร 1 รายที่มีความถี่ในการฉีดพ่นสูงสุดคือ 120 ครั้ง/ปี เพราะนอกจากจะฉีดพ่นของตนเองแล้วยังรับจ้างฉีดพ่นของคนอื่นด้วย และความถี่ต่ำสุดในการฉีดพ่นคือ 1 ครั้งต่อปี

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ลำไยแต่ละรุ่นตั้งแต่ออกช่อจนถึงเก็บผลจะใช้เวลาประมาณ 6-7 เดือน เกษตรกรจะมีการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชบ่อยในระยะเตรียมต้นประมาณ 1-3 ครั้ง ระยะออกช่อจนถึงลูกเท่าหัวไม้ขีดไฟ 1-2 ครั้ง หลังจากนั้นจนกระทั่งเก็บผลจะฉีดพ่นเดือนละประมาณ 1-2 ครั้ง หรือเฉพาะเวลามีศัตรูพืชรบกวน นอกจากนี้ความถี่ในการฉีดพ่น

ยังขึ้นอยู่กับชนิดและการระบาดของแมลงศัตรูพืช ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมและความแปรปรวนของดินฟ้าอากาศด้วย หากปีไหนฝนดีหรือกรณีที่ลำไยยังพุ่มไม่ใหญ่หญ้าจะรก การใช้สารเคมีกำจัดวัชพืชก็จะดีตามไปด้วย นอกจากนี้ขนาดหรือจำนวนพื้นที่ในการเพาะปลูกและการใช้สารเร่งดอกเพื่อผลิตลำไยนอกฤดู ยังส่งผลต่อความถี่ในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ของเกษตรกรด้วย กล่าวคือ เกษตรกรสวนใหญ่แม้จะมีพื้นที่สวนลำไยไม่มาก แต่หากพื้นที่ไม่ได้เป็นผืนเดียวกัน มีหลายแปลง และแต่ละแปลงมักอยู่กันคนละที่ การใส่สารเร่งดอกเพื่อผลิตลำไยนอกฤดูมักจะใส่ในแต่ละแปลงไปเรื่อยๆ โดยไม่พร้อมกัน ดังนั้นช่วงเวลาในการฉีดพ่นก็จะฉีดพ่นไปเรื่อยๆ ไม่พร้อมกัน จึงทำให้มีความถี่ในการฉีดพ่นต่อปีมากตามไปด้วย แต่เกษตรกรที่มีพื้นที่รวมเป็นผืนเดียวกัน ความถี่ในการฉีดพ่นจะไม่บ่อย แต่อย่างไรก็ตาม เกษตรกรที่มีพื้นที่หลายๆและรวมเป็นแปลงเดียว แต่แบ่งจำนวนต้นในการใส่สารเร่งดอกไม่พร้อมกัน โดยแบ่งใส่ให้มีช่วงเวลาไปเรื่อยๆ การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชก็จะมีความถี่มาก เช่นเดียวกัน

แหล่งที่ให้คำแนะนำหรือมีอิทธิพลต่อการเลือกใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรมากที่สุด คือร้านค้า คิดเป็นร้อยละ 73.6 รองลงมาคือเพื่อนบ้าน คิดเป็นร้อยละ 11.2

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกยังพบว่า มีตัวแทนประเภทขายตรงแทรกอยู่ในแต่ละหมู่บ้านด้วย ซึ่งส่วนใหญ่จะเข้ามาในรูปแบบของนักวิชาการที่เป็นตัวแทนส่งเสริมการขายของบริษัทต่างๆ ซึ่งเกษตรกรจะเรียกตัวแทนที่มานำเสนอขาย หรือมาแนะนำผลิตภัณฑ์สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเหล่านี้ว่า “พวกอาจารย์” นอกจากนี้ยังมีเกษตรกรที่เป็นตัวแทนจำหน่ายผลิตภัณฑ์ขายตรงของกีฟฟารีน และ ของ แอมเวย์ ตามหมู่บ้านต่างๆด้วย และตัวแทนขายตรงเหล่านี้ มักจะเป็นคนรับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในหมู่บ้าน โดยบอกว่าผลิตภัณฑ์ขายตรงเหล่านี้เป็นประเภทอาหารหรือฮอร์โมนบำรุงลำไย ไม่ใช่สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และหากเจ้าของสวนคนไหนที่ใช้ผลิตภัณฑ์ดังกล่าวแล้ว และยังคงการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชร่วมด้วยในการฉีดพ่น เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นเหล่านี้ก็จะไปรับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชจากร้านค้าในหมู่บ้านมาด้วย เพราะเจ้าของสวนบางราย เวลาจ้างให้ไปฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไยของตนเองมักปรึกษาคณรับจ้างว่าจะใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชตัวไหนจึงจะเหมาะ โดยจะบอกให้คนรับจ้างนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชไปด้วย คนรับจ้างก็จะไปดูลำไยสวนนั้นๆก่อน และจะเลือกใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้เหมาะกับศัตรูพืชในสวนนั้นๆ ตามประสบการณ์ของตนเอง

นอกจากนี้ยัง พบว่า เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเหล่านี้ มักจะถือโอกาสโฆษณาผลิตภัณฑ์บางอย่างของบริษัทขายตรงเหล่านี้ไปด้วยว่า มีสรรพคุณช่วยลดและจับปริมาณสารเคมีที่ตกค้างในร่างกายได้และทำให้ร่างกายไม่อ่อนเพลีย โดยตัวแทนเหล่านี้ซึ่งเป็นเกษตรกรที่รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จะยกตัวอย่างตนเองว่า หลังฉีดพ่นสารเคมีกำจัด

ศัตรูพืชแล้วทุกครั้งจะรับประทานสินค้าชนิดนี้ของบริษัทขายตรงเหล่านี้เป็นประจำ ซึ่งทำให้ตนเองไม่มีอาการอ่อนเพลียเลย แม้จะรับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ดังคำบอกเล่าของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ที่ว่า

“ผมกับแฟนเป็นตัวแทนของกีฟฟารีนด้วย แต่กีฟฟารีนไม่มียามาแมลงเป็นพวกฮอร์โมนบำรุงลำไย ถ้าเจ้าของสวนต้องการยามาแมลง ผมก็ไปเอาจากร้านยา(สารเคมีกำจัดศัตรูพืช) เจ้าของสวนบางรายก็จะบอกให้ผมเอายาไปด้วยเลย ผมได้ 2 ต่อคือ ได้จากเจ้าของสวน และเปอร์เซ็นต์จากเจ้าของร้านยา และทุกวันนี้ผมก็กินอาหารเสริมของกีฟฟารีนด้วย ทำให้ไม่รู้สึกอ่อนเพลียอะไร จึงแนะนำให้ชาวสวนใช้ด้วย”
(เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการจัดเก็บและการทิ้งภาชนะบรรจุสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

วิธีการใช้	จำนวน	ร้อยละ
ภาชนะที่เป็นขวดแก้ว (ตอบได้มากกว่า 1)		
ฝัง	126	39.1
เผา	4	1.2
ทิ้งลงแม่น้ำ ลำเหมือง	6	1.9
รวบรวมขาย	139	43.2
อื่นๆ เช่น เก็บรวบรวมใส่ถุงไว้ที่สวน กองไว้โคนต้น ป่าละเมาะ บ่อน้ำเก่าร้าง จุดค้าเทศบาล ทิ้งเรี่ยราดทั่วไป และแม่ค้าของเก่าเก็บไป	67	20.8
ภาชนะที่เป็นพลาสติก / แกลลอน (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ฝัง	90	28.0
เผา	17	5.3
ทิ้งลงแม่น้ำ ลำเหมือง	4	1.2
รวบรวมขาย	160	49.7
อื่นๆ เช่น เก็บรวบรวมใส่ถุงไว้ที่สวน กองไว้โคนต้น ป่าละเมาะ บ่อน้ำเก่าร้าง จุดค้าเทศบาล ทิ้งเรี่ยราดทั่วไป แม่ค้าของเก่าเก็บไป และ คัดแปลงใช้งานต่อ	66	20.5

ตารางที่ 9 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการจัดเก็บและทิ้งภาชนะบรรจุ
สารเคมีกำจัดศัตรูพืช (ต่อ)

วิธีการใช้	จำนวน	ร้อยละ
ภาชนะที่เป็นกล่องกระดาษ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
ฝัง	65	20.2
เผา	66	20.5
ทิ้งลงแม่น้ำ ลำเหมือง	11	3.4
รวบรวมขาย	129	40.1
อื่นๆเช่น เก็บรวบรวมใส่ถุงไว้ที่สวน กองไว้โคนต้น ป่าละเมาะ บ่อน้ำเก่าร้าง ดงคำเทศบาล ทิ้งเรี่ยราดทั่วไป แม่ค้าของเก่าเก็บไป	65	20.2

จากตารางที่ 9 พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ จัดเก็บและทิ้งภาชนะบรรจุสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทั้งที่เป็นขวดแก้ว พลาสติกหรือแอลลอน และที่เป็นกล่องกระดาษ โดยวิธีการรวบรวมขาย คิดเป็นร้อยละ 43.2, 49.7 และ 40.1 ตามลำดับ รองลงมาคือใช้วิธีฝังสำหรับภาชนะที่เป็นขวดแก้ว พลาสติกหรือแอลลอน โดยคิดเป็นร้อยละ 39.1 และร้อยละ 28.0 ตามลำดับ ส่วนภาชนะที่เป็นกล่องกระดาษส่วนใหญ่ใช้วิธีการเผา โดยคิดเป็นร้อยละ 20.5 รองลงมาใช้วิธีฝัง และวิธีอื่นเท่ากันคือร้อยละ 20.2 ซึ่งวิธีอื่นๆที่เกษตรกรใช้ในการจัดเก็บและทิ้งภาชนะบรรจุสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ การทิ้งลงตามแหล่งน้ำธรรมชาติคือแม่น้ำ ลำเหมืองและหนองน้ำ ไร่ตามโคนต้นลำไย ป่าละเมาะข้างทาง หลุมหรือบ่อน้ำเก่าร้างที่เกษตรกรขุดไว้ใช้น้ำในสวนลำไยหรือในบริเวณบ้านแต่ปัจจุบันไม่มีน้ำแล้ว ทิ้งถุงคำของเทศบาล ให้แม่ค้าของเก่าเก็บไป ที่เป็นแอลลอนหรือพลาสติกนำไปดัดแปลงใช้งานต่อ เช่น ทำเป็นภาชนะตักน้ำรดต้นไม้ที่สวน เป็นต้น และมีเกษตรกรอยู่ 2 ราย ที่บอกว่าทิ้งไปเรื่อย

นอกจากนี้ จากการสังเกตบริบทของชุมชน ยังพบว่า เกษตรกรบางส่วนจะเก็บเครื่องฟ่นถึงบรรจุสารเคมีและสายยางสำหรับฉีดพ่นไว้ใต้ถุนบ้าน บางบ้านติดกับห้องนอน ห้องครัวปะปนกับราวตากเสื้อผ้า และบริเวณบันไดขึ้นบ้าน ซึ่งขณะสัมผัสภายในบางละแวกบ้านจะมีกลิ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ติดค้างอยู่กับอุปกรณ์ฉีดพ่นดังกล่าวเหม็นคั่งอยู่ตลอดเวลา ส่วนสารเคมีที่เปิดใช้แล้วส่วนใหญ่จะเก็บไว้ที่สวน บางรายก็จะแขวนไว้ตามเพิงหรือเสาไม้ที่บ้าน ซึ่งในบริเวณบ้านบางหลัง เวลาเข้าไปก็จะได้กลิ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเหล่านี้คั่งอยู่เช่นกัน

ตารางที่ 10 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามวิธีการป้องกันตนเองและผู้อื่นจากการสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

วิธีการป้องกันตนเองและผู้อื่น	การปฏิบัติ(n = 322)(%)		
	ทุกครั้ง	บางครั้ง	ไม่ได้ปฏิบัติ
แจ้งให้เพื่อนบ้านหรือสวนละแวกใกล้เคียงทราบก่อน	113 (35.1)	25 (7.8)	184 (57.1)
ดูทิศทางลมขณะฉีดพ่น	284 (88.2)	22 (6.8)	16 (5.0)
คอยระวังรดหรือคนที่ผ่านไปมาบริเวณที่ฉีดพ่น	245 (76.1)	12 (3.7)	65 (20.2)
ใส่ถุงมือ	230 (71.4)	64 (19.9)	28 (8.7)
ใส่แว่นตา	148 (46.0)	40 (12.4)	134 (41.6)
ใส่หมวก	304 (94.4)	9 (2.8)	9 (2.8)
ใส่ที่ปิดปากปิดจมูก	279 (86.6)	17 (5.3)	26 (8.1)
ใส่รองเท้าปิดชิด	308 (95.7)	6 (1.9)	8 (2.5)
ใส่เสื้อแขนยาว	314 (97.5)	1 (0.3)	7 (2.2)
ใส่กางเกงขายาว	316 (98.1)	-	6 (1.9)
ชำระร่างกายทันทีหลังสัมผัสสารเคมี	308 (95.7)	7 (2.2)	7 (2.2)

จากตารางที่ 10 พบว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ได้แจ้งให้เพื่อนบ้านหรือสวนละแวกใกล้เคียงทราบก่อนทำการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช คิดเป็นร้อยละ 57.1 ด้วยเหตุผลว่า สวนไม่ได้ติดกับบ้านคน และแต่ละสวนละแวกเดียวกันก็ฉีดพ่นเหมือนกันแต่คนละเวลาไม่ตรงกัน และแต่ละสวนส่วนใหญ่ก็ไม่แจ้งกัน ถือเป็นเรื่องปกติ หากพบว่ามีกำลังมีการฉีดพ่นก็จะหลบๆกันไป ทำนอง

เดียวกัน พบว่า เกษตรกรร้อยละ 20.2 ขณะฉีดพ่นไม่ได้ระวังรถหรือคนที่ผ่านไปผ่านมา ด้วยเหตุผลว่า ถนนหรือซอยที่อยู่ติดกับสวน ไม่ได้มีรถหรือคนผ่านไปมาประจำ ไม่ได้ติดถนนใหญ่ และบางทีคนที่ผ่านไปมาหากพบว่ากำลังมีการฉีดพ่นอยู่ก็จะรีบหลบไป เป็นเรื่องปกติเช่นกัน แต่จากการสังเกตสภาพบริบทของชุมชน 2 ช้างแนวถนนทั้งในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่างสวนหรือต้นลำไย เกษตรกรร้อยละ 16.0 ไม่ได้ดูทิศทางลมขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดเกษตรกรร้อยละ 8.7 ไม่ได้ดูถุงมือขณะผสมหรือขณะฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรบางราย พบว่า เวลาฉีดพ่นมือจะต้องมีโอกาสสัมผัสกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทุกครั้ง จะไม่มีเลยสักครั้งที่จะไม่สัมผัสถูกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเวลาฉีดพ่น เพราะเวลาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชชูดต้นสายยางหรือหัวต่อต่างๆของเครื่องพ่น ก็ต้องถอดถุงมือทำการแก้ไข เพราะหากใส่ถุงมือจะแก้ไขอุปกรณ์ไม่ถนัด และเกษตรกรที่ใส่ถุงมือบางราย พบว่า เป็นถุงมือผ้า ซึ่งเวลาเปียกชุ่มเหงื่อหรือละอองสารเคมีก็ไม่ได้ถอดทิ้ง และเกษตรกรบางรายเข้าใจว่าสารเคมีไม่น่าจะดูดซึมเข้าทางมือเพราะมือไม่มีแผล

เกษตรกรร้อยละ 41.6 ไม่ได้สวมใส่แว่นตาขณะฉีดพ่น ด้วยเหตุผลว่าใส่หมวกกันน็อกแล้ว หรือไม่สะดวกเพราะแว่นจะเป็นผ้าละอองทำให้มองไม่เห็น เกษตรกรร้อยละ 2.8 ไม่สวมหมวก ร้อยละ 8.1 ไม่ใช้อุปกรณ์ปิดปากปิดจมูกด้วยเหตุผลว่าหายใจอึดอัด เป็นเหงื่อ ร้อยละ 2.5 ไม่ได้สวมรองเท้าบูทจะใส่รองเท้าแตะหรือรองเท้าผ้าใบ ร้อยละ 2.2 ไม่สวมเสื้อ แขนยาว ร้อยละ 1.9 ไม่ได้สวมกางเกงขายาว และร้อยละ 2.2 ไม่ได้ชำระร่างกายทันทีหลังฉีดพ่นด้วยเหตุผลว่าไม่ได้เอาเสื้อผ้าไปเปลี่ยน สวนอยู่ไกล บางทีฉีดพ่นเสร็จก็ต้องทำงานอื่นในสวนต่อ และบางรายแวะคืมสุราก่อน และจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและจากการสังเกตพบว่าเกษตรกร บางหมู่บ้านมีความเชื่อว่าหลังฉีดพ่นสารเคมีแล้วต้องคืมสุราทุกครั้ง เพื่อให้เหงื่อออกเป็นการขับพิษสารเคมีออกจากร่างกาย ส่วนเสื้อผ้าที่ใช้หลังฉีดพ่นแล้ว จากการสอบถาม พบว่า เกษตรกรจะซักโดยเครื่องซักผ้าหรือซักมือ และจะซักโดยไม่ได้ใส่ถุงมือ และจากการสังเกต พบเกษตรกร 1 ราย ถูกสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหกรดตัวขณะฉีดพ่น แล้วรีบกลับมาชำระร่างกายที่บ้าน โดยถอดเสื้อผ้าที่เปียกชุ่มด้วยสารเคมีกำจัดศัตรูพืชแช่น้ำไว้ หลังอาบน้ำเรียบร้อยแล้วกลับมาซักผ้าที่แช่ไว้ โดยไม่ใส่ถุงมือ

Copyright © by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามการได้รับการอบรมความรู้เรื่องสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการได้รับการตรวจหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในกระแสเลือด

การอบรม / การตรวจ	จำนวน	ร้อยละ
การอบรม		
เคย	134	41.6
ไม่เคย	188	58.4
การตรวจหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืช		
เคย	55	17.1
ไม่เคย	267	82.9

จากตารางที่ 11 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ร้อยละ 58.4 ไม่เคยได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเลย และร้อยละ 41.6 เคยได้รับการอบรม แต่จะเป็นในลักษณะการได้รับคำแนะนำจากนักวิชาการที่เป็นตัวแทนส่งเสริมการขายเท่านั้น ซึ่งเกษตรกรเพียงไม่กี่รายที่ได้รับการอบรมความรู้หลักสูตรของทางหน่วยงานเกษตร สาธารณสุข หรือสถาบันการศึกษา และส่วนใหญ่ผ่านการอบรมมานานหลายปีแล้ว

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกยังพบว่าความรู้จากการอบรมกับการปฏิบัติจริง ไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของตามวิถีชีวิตของเกษตรกรหรือไม่สามารถปฏิบัติได้ในความเป็นจริง ดังเช่น คำบอกเล่าที่ว่า

“อย่างเวลาฉีดพ่น ทั้งเหนื่อยทั้งร้อนและจะเสียเหงื่อมาก และฉีดพ่นที่บางครั้งหลายชั่วโมงจะไม่คืบหน้าเลยมันเป็นไปไม่ได้” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“ในความเป็นจริงในตำรากับการปฏิบัติมันไม่เหมือนกัน ผลผลิตลำไยขึ้นอยู่กับสภาพดินฟ้าอากาศเป็นสำคัญ เพราะสภาพดินฟ้าอากาศมันแปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาไม่คงที่ อากาศของโรคและแมลงก็เปลี่ยนตาม ไม่ได้คงที่เหมือนตำรา เจ้าหน้าที่ทางการเกษตรต้องขยันออกพื้นที่ คอยให้คำแนะนำเกษตรกรอย่างใกล้ชิดต่อเนื่อง ตามการแปรเปลี่ยนจึงจะดี” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่เคยได้รับการตรวจหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในกระแสดีเอต คิดเป็นร้อยละ 82.9 ทั้งนี้เกษตรกรส่วนใหญ่ต้องการตรวจแต่ไม่ทราบว่าจะรับบริการได้ที่ไหน และส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ตนเองน่าจะมีสารเคมีตกค้างอยู่แน่นอน ดังคำบอกเล่า

“ไม่ตรวจก็รู้มีสารตกค้างแน่นอน เพราะอยู่กับยา (สารเคมีกำจัดศัตรูพืช) มาเป็น 20 ปี สมัยก่อนยิ่งหนัก ไม่ได้สนใจป้องกัน”(เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

เกษตรกรที่ได้รับการตรวจหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในกระแสดีเอต คิดเป็นร้อยละ 17.1 และส่วนใหญ่ได้รับการตรวจมานานมาก จนบางรายจำผลการตรวจตนเองไม่ได้ ตารางที่ 12 จำนวนร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามผลการตรวจหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ผลการตรวจหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืช	จำนวน	ร้อยละ
ปกติ	27	8.4
ปลอดภัย	11	3.4
เสี่ยง	13	4.0
ไม่ปลอดภัย	4	1.2

จากตารางที่ 12 พบว่าเกษตรกรที่ได้รับการตรวจหาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในกระแสดีเอต คิดเป็นร้อยละ 17.1 โดยผลการตรวจพบว่าร้อยละ 8.4 มีผลการตรวจอยู่ในระดับปกติ ร้อยละ 3.4 มีผลการตรวจอยู่ในระดับปลอดภัย ร้อยละ 4.0 อยู่ในระดับเสี่ยงและร้อยละ 1.2 อยู่ในระดับที่ไม่ปลอดภัย ซึ่งทั้ง 2 ระดับหลังรวมกันแล้วคิดเป็นร้อยละ 5.2

แม้ในเชิงปริมาณ จะไม่แสดงให้เห็นขนาดของผลกระทบชัดเจน แต่ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่เป็นผลกระทบเชิงลบด้านจิตใจ กลับสะท้อนให้เห็นว่า การมีสารเคมีตกค้างในกระแสดีเอต ทำให้เกษตรกรและครอบครัวรู้สึกหวั่นวิตกต่อความเจ็บป่วยที่อาจเกิดขึ้นกับสุขภาพของตนเอง อันเนื่องมาจากการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในร่างกาย

ตารางที่ 13 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามการนำวิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืช วิธีอื่นมาใช้ทดแทนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช วิธีการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ที่นำมาใช้ ทดแทนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และ เหตุผลของเกษตรกรที่ไม่นำวิธีการป้องกัน กำจัดศัตรูพืชอื่นๆ มาใช้ทดแทนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

การนำมาใช้	จำนวน	ร้อยละ
การนำมาใช้ทดแทน		
ทดแทนบางส่วน	118	36.6
ไม่ใช้เลย	204	63.4
วิธีการที่ใช้ทดแทน		
1. ชื้อจากร้าน	24	20.3
2. หมักพืชผักต่างๆและสมุนไพร กับกากน้ำตาลผสมจุลินทรีย์EM แอลกอฮอล์ 90 % หรือเหล้าขาว	64	54.2
3. หมักปลาหรือหอยกับกากน้ำตาล สมุนไพรและพืชผักต่างๆ	12	10.2
4. ใช้สูตรของธนาคารเกษตรและสหกรณ์	11	9.3
5. ใช้ก้อนหมาหิ้งคั้บผสมกับน้ำใบกระเพราแดง	3	2.5
6. อื่นๆ เช่น ค้างผสมกับน้ำ น้ำยาสูบ และสูตรจากหนังสือ	4	3.4
เหตุผลของเกษตรกรที่ไม่นำวิธีการอื่นมาใช้ทดแทน		
1. ส่วนประกอบหายากและวิธีการยุ่งยาก ไม่มีเวลาเตรียม	87	42.6
2. ไม่มีความรู้หรือไม่เคยได้รับการอบรม	83	40.7
3. สูตรหรือส่วนประกอบไม่แน่นอน ใช้แล้วไม่ได้ผลเห็นผลช้าไม่ทันใจ	18	8.8
4. ไม่มั่นใจประสิทธิภาพวิธีการอื่น	9	4.4
5. อื่นๆ เช่น ราคาแพง พื้นที่สวนมากทำไม่ไหว ต้องลงทุนอุปกรณ์ สวนพื้นที่น้อยไม่คุ้ม	7	3.4

จากตารางที่13 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่ ไม่ได้นำวิธีการอื่นมาใช้ทดแทนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชคิดเป็นร้อยละ 63.4 โดยส่วนใหญ่ร้อยละ 42.6 และร้อยละ 40.6 ให้เหตุผลว่า ส่วนประกอบและวิธีการยุ่งยากไม่มีเวลาเตรียม และไม่มีความรู้หรือไม่เคยได้รับการอบรมการใช้

ด้วยวิธีการอื่น ตามลำดับ เกษตรกรร้อยละ 8.8 ให้เหตุผลว่า สูตรหรือส่วนประกอบไม่แน่นอนใช้แล้วไม่ได้ผลเห็นผลช้าไม่ทันใจ ร้อยละ 4.4 ไม่มั่นใจประสิทธิภาพวิธีการอื่น และร้อยละ 3.4 ให้เหตุผลว่า ใช้อื่นราคาแพง ส่วนเกษตรกรที่พื้นที่สวนหลายๆจะใช้วิธีการอื่นๆ ปริมาณไม่เพียงพอ และเกษตรกรที่มีพื้นที่สวนน้อยก็บอกว่าไม่คุ้ม ต้องลงทุนซื้ออุปกรณ์ใหม่หมด เช่น การทำชีวภาพ ต้องลงทุนซื้อถัง หรือ โอง และหัวเชื้อ เป็นต้น

จากการสอบถามเกษตรกรบางรายยังให้ความเห็นว่า สูตรต่างๆที่มีอยู่ไม่แน่นอนและเกษตรกรทำออกมาใช้ไม่มีประสิทธิภาพพอ เวลาเอาไปใช้ทำให้ลำไยเป็นเชื้อรา หรือใบไหม้ นอกจากนี้ ยังพบว่า แม้เกษตรกรจะทราบดีถึงอันตรายของสารเคมีแต่ก็ยังจำเป็นต้องใช้ เพราะทำชีวภาพใช้เองไม่เพียงพอ เกษตรกรที่มีพื้นที่สวนมากต้องการให้มีการคิดค้นสูตรหรือน้ำยาชีวภาพที่ใช้แล้วมีประสิทธิภาพจริงๆออกมาจำหน่าย เพราะไม่มีเวลาพอ และหากมีทางเลือกใดที่ดีและมีประสิทธิภาพก็ควรให้ไปดูเป็นตัวอย่าง นอกจากนี้เกษตรกรยังให้ข้อคิดเห็นว่าในพื้นที่ควรจะมาทำ ความเห็นร่วมกันหากจะใช้วิธีการอื่น ก็ควรจะใช้ให้เหมือนกันพร้อมใจกันใช้ อาจได้ผลดีกว่าต่างคนต่างใช้

ส่วนวิธีการที่เกษตรกรนำมาใช้ทดแทนการใช้สารเคมีนั้น เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 54.2 จะหมักพืชผักต่างๆและสมุนไพรกับกากน้ำตาลผสมจุลินทรีย์ EM แอลกอฮอล์ 90 % หรือเหล้าขาว รองลงมาร้อยละ 20.3 ซื้อจากร้านค้า ร้อยละ 10.2 หมักปลาหรือหอยกับกากน้ำตาล สมุนไพรต่างๆและผักต่างๆ ร้อยละ 9.3 ใช้สูตรของธนาคารเกษตรและสหกรณ์ ร้อยละ 2.5 ใช้ก้อนมหาหิงค์บดผสมกับน้ำกระเพราะแดง และร้อยละ 3.4 ใช้ต่างผสมกับน้ำยาสูบและดูจากหนังสือ

ตารางที่ 14 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามค่าใช้จ่ายจากการใช้กำจัดศัตรูพืช
รายได้จากการเพาะปลูกลำไย และ ภาระหนี้สิน

ค่าใช้จ่ายและรายได้	จำนวน (n = 322)	ร้อยละ
ค่าใช้จ่ายจากการใช้กำจัดศัตรูพืช		
น้อยกว่า 1,000 บาทต่อปี	128	39.8
1,001 – 5,000 บาทต่อปี	150	46.6
5,001 – 10,000 บาทต่อปี	25	7.8
10,001 – 15,000 บาทต่อปี	10	3.1
15,001 – 20,000 บาทต่อปี	6	1.9
มากกว่า 20,000 บาทต่อปี	3	0.9
สูงสุด 100,000 บาทต่อปี ต่ำสุดคือ 100 บาทต่อปี เฉลี่ย 5994.57 บาทต่อปี		
รายได้จากการเพาะปลูกลำไย		
น้อยกว่า 10,000 บาทต่อปี	29	9.0
10,001 – 50,000 บาทต่อปี	171	53.1
50,001 – 100,000 บาทต่อปี	64	19.9
100,001 – 150,000 บาทต่อปี	15	4.7
150,001 – 200,000 บาทต่อปี	15	4.7
มากกว่า 200,000 บาทต่อปี	25	7.8
สูงสุด 1,000,000 บาทต่อปี ต่ำสุด 500 บาทต่อปี เฉลี่ย 87946.58 บาทต่อปี		
มีหนี้	281	87.3
ไม่มีหนี้	41	12.7
ภาระหนี้		
น้อยกว่า 100,000 บาท	80	24.8
100,001 – 200,000 บาท	96	29.8
200,001 – 300,000 บาท	32	9.9
300,001 – 400,000 บาท	29	9.0
400,001 – 500,000 บาท	16	5.0
มากกว่า 500,000 บาท	28	8.7
สูงสุด 1,500,000 บาท ต่ำสุด คือ 5,000 บาท เฉลี่ย 191591.61 บาท		

จากตารางที่ 14 พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่จะมีค่าใช้จ่ายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช อยู่ในช่วง 1,001 – 5,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 46.6 รองลงมาคือ น้อยกว่า 1,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 39.8 สูงสุดคือ 100,000 บาทต่อปี ต่ำสุดคือ 100 บาทต่อปี และเฉลี่ยคิดเป็น 5,094.57 บาทต่อปี

เกษตรกรส่วนใหญ่มีรายได้จากผลผลิตลำไยอยู่ในช่วง 10,001 – 50,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 53.1 รองลงมาคือ 50,001 – 100,000 บาทต่อปี คิดเป็นร้อยละ 19.9 สูงสุดคือ 1,000,000 บาทต่อปี ต่ำสุดคือ 500 บาทต่อปี เฉลี่ย 87,946.58 บาทต่อปี

สัดส่วนรายจ่ายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชต่อรายได้เฉลี่ยโดยประมาณคือ 1 : 17 (5,094.57 : 87,946.33) โดยการคิดจะแบ่งเป็น 3 ระยะ คือระยะเตรียมดิน ระยะออกช่อ และระยะที่ ลูกเท่าหัวไม้ขีดไฟจนกระทั่งเก็บผลผลิต และแต่ละครั้งค่าใช้จ่ายในการซื้อสารเคมีกำจัดศัตรูพืชใน ราคาต่อหน่วย ใช้จ่ายประมาณเท่าไร รวมทั้งแปลงแล้วเป็นเงินจำนวนเท่าไร ทั้งนี้ยังไม่รวมต้นทุน อื่นๆ เช่น ค่าแรงในการฉีดพ่น ค่าสาร เร่งดอก ค่าบำรุงปุ๋ยเคมี ปุ๋ยคอก ฮอร์โมน ค่าน้ำค่าไฟ ค่าแรง เก็บเกี่ยว ค่าบรรจุผลผลิต และค่าขนส่ง ซึ่งเมื่อคิดเป็นสัดส่วนในการผลิตลำไยแต่ละรุ่นแล้ว ค่าแรง ค่าบำรุง และค่าสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จะมีสัดส่วนสูงกว่าต้นทุนอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันก็ยังพบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่มีสัดส่วนรายได้ไม่คุ้มกับการลงทุนและไม่เพียงพอ สำหรับการชำระหนี้ ดังคำบอกเล่าของเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างว่า

“สัดส่วนการลงทุนลำไย 100 ต้น จะใช้ยามาแมลงประมาณ 3 – 4 ถึงต่อครั้ง ค่ายา ประมาณ 600- 700 บาท จ้างคน 2 คนๆละ 200 บาทต่อวัน ฉีดครั้งหนึ่งประมาณ 7 วัน ฉีดมากกว่า 10 ครั้งต่อรุ่น คิดแล้วไม่คุ้ม ปุ๋ยและยาราคาแพง นอกฤดูแมลงเยอะใช้ยามาก ต้นลำไยก็เสีย หากฟลูทราคาดีก็ได้แต่โอกาสยาก ผมเคยลองใส่สารลำไย 60 ต้น ค่าปุ๋ยค่ายาแล้วรวม 20,000 บาท ยังขาดทุน อย่างลำไย 8 ไร่ หากขายไม่ได้ถึง 40,000 บาท ถือว่าขาดทุน”(ผู้นำหมู่บ้านผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

เกษตรกรส่วนใหญ่มีภาระหนี้สินคิดเป็น ร้อยละ 87.3 และปริมาณหนี้สินส่วนใหญ่ อยู่ในช่วง 100,001 – 200,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 24.8 รองลงมาคือน้อยกว่า 100,000 บาท คิดเป็น ร้อยละ 24.8 สูงสุดคือ 1,500,000 บาท ต่ำสุดคือ 5,000 บาท เฉลี่ยคือ 191,591.61 บาท ต่อราย

เกษตรกรเป็นหนี้ทั้งนอกระบบและในระบบ ส่วนใหญ่แหล่งเงินทุนคือธนาคารเกษตร และสหกรณ์ และกองทุนเงินล้านของหมู่บ้าน เป็นต้น เหตุผลของการกู้ส่วนใหญ่ คือ ในช่วง 10-15 ปีก่อนเมื่อลำไยราคาดี เกษตรกรจะกู้เงินมาลงทุน ซื้อที่ดินขยายพื้นที่ปลูกลำไย ไร่ปรับพื้นที่ เจาะน้ำบาดาล ติดตั้งเครื่องปั้มน้ำบาดาลหรือที่เกษตรกรเรียกว่า “ซัมเมอร์ส” ต่อไฟฟ้า

ทำทางเข้าสวน บางคนก็เอามาปลูกบ้าน ซื้อมอเตอร์ เพราะการทำเกษตรทุนรถยนต์เป็นสิ่งจำเป็น สำหรับเกษตรกร ตลอดจนส่งลูกเรียนหนังสือบ้าง แต่พอมาระยะ 6 - 7 ปีเข้ามาจนปัจจุบัน ผลผลิต ล้นตลาด ลำไยสดราคาตกต่ำลงมามาก เกษตรกรก็จะเอาไปลงทุนซื้อ เตอบทำลำไยอบแห้ง ซึ่ง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นไปอีก และช่วงระยะ 2 - 3 ปีที่ผ่านมาราคาลำไยอบแห้งไม่ค่อยมีราคา อีก ทำให้รายได้จากการขายลำไยไม่เพียงพอที่จะใช้หนี้ธนาคาร บางปีก็ส่งแต่ดอกเบี้ยย บางปีก็ ไม่ได้ส่งทั้งเงินต้นและดอกเบี้ย จึงทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่มีภาระหนี้สิน และเป็นหนี้สินที่ทับถม และต่อเนื่องเป็นเวลานาน ดังคำบอกเล่าที่ว่า

“ผมเองในช่วง 5 - 6 ปีที่ผ่านมา รายได้จากลำไยไม่สามารถส่งหนี้ธกส. ได้ เดิมก็ หนี้ไม่มากนักทับถมมาเรื่อย ผมกู้ปี 40 พอปี 41 เจอเอลนีโนแล้งจัด ปี 42 ลำไยออก ลูกไม่เยอะ ปี 43 ลำไยลูกตก ผมกะว่าจะปลดหนี้ที่เดียวแต่ราคาก็ถูกอีก ผมต้องไปกู้ เงินออก. มาซื้อเตอบ เก็บลำไยแห้งไว้รอขายราคาดี พอมาปี 44 รัฐบาลประกาศ ประกันราคาลำไยอบแห้งที่ 44 บาท ผมแทบล้มทั้งยืน ธกส. ทำหนังสือมาเรียกผม ไปพบ มันอย่างนี้แล้วจะให้เอาเงินที่ไหนไปส่งหนี้ได้” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 2)

“ทำสวนลำไยทุกวันนี้เหมือนใส่อมสิน เหมือนกันหมด ไม่คุ้ม ร้านก็แนะนำ ให้ใช้แต่ยาดี ๆ ราคาแพง ๆ ต้นทุนก็สูง ผลผลิตยิ่งมากราคายิ่งตก ร่างกายก็เสี่ยง ไม่รู้ จะทำอะไรแล้ว ไม่มีทางเลือกอื่น ไร่นาก็เป็นลำไยไปหมดแล้ว เดียวนี้ใครมีสวน มากก็ทุกข์มาก ไม่เหมือนเมื่อก่อน” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

“การลงทุนลำไยทุกวันนี้ไม่คุ้ม เหมือนเอาแรงไปทำให้พ่อค้า เจ๊ก(พ่อค้า) ต้น ลำไยเป็นอย่างไรยังไม่เคยเห็นด้วยซ้ำ คนสวนไม่เคยกำหนดราคาเองได้ ผมไป ขายลำไย เห็นคนแก่คนหนึ่งนั่งร้องไห้อยู่ที่โกดังรับซื้อ เพราะลำไยถูกกว่าตะกร้า เป็นสภาพที่น้ำสงสารมาก” (เกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์เชิงลึกคนที่ 1)

6. ผลกระทบด้านสุขภาพเบื้องต้น ของเกษตรกรที่ใช้สารเคมีในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน

ดังแสดงในตารางที่ 15-18

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นสุขภาพด้านกาย

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง n = 322 คน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ตัวชี้วัดสุขภาพด้านกาย						
1. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัว ป่วยหรือมีปัญหาด้านระบบทางเดินหายใจมากขึ้น เช่น ภูมิแพ้ หวัด ไอ ระคายเคืองจมูก คอ หรือหายใจขัด แสบคอ คอแห้ง	134	41.6	167	51.9	21	6.5
2. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัว มีปัญหาหรือป่วยในระบบ กล้ามเนื้อ เส้นเอ็น กระดูกและข้อมากขึ้น เช่น ปวดหลัง ไหล่ กล้ามเนื้อแขนขา ข้อต่างๆ	229	71.1	68	21.1	25	7.8
3. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัว มีปัญหาหรือ อาการทางระบบประสาท มากขึ้น เช่น ปวดศีรษะ วิงเวียนศีรษะ	142	44.1	144	44.7	36	11.2
4. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัว มีปัญหาหรืออาการทางระบบผิวหนังมากขึ้น เช่น ผื่น/ตุ่มคันตามผิวหนัง แผลพุพองเป็นหนอง	99	30.7	194	60.2	29	9.0
5. เกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีการเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งกันมากขึ้น	161	50.0	89	27.6	72	22.4
6. สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทำให้คนเราอายุไม่ยืน	301	93.5	8	2.5	13	4.0
7. ล้าไยที่ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เมื่อรับประทานทำให้รู้สึกคลื่นไส้ เจ็บในปาก ในลำคอ	217	67.4	67	20.8	38	11.8
8. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัว มีอาการหรือ ป่วย หลังจากสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ด้วยอาการต่อไปนี้						
กล้ามเนื้อตึงกระตุก	93	28.9	217	67.4	12	3.7
ชักกระตุก	3	0.9	309	96.0	10	3.1
มือเท้าสั่น	49	15.2	262	81.4	11	3.4
กล้ามเนื้อแขนขาอ่อนแรง	42	13.0	266	82.6	14	4.3
ชาตามแขนขา	127	39.4	181	56.2	14	4.3

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นสุขภาพด้านกาย (ต่อ)

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง n = 322 คน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ตัวชี้วัดสุขภาพด้านกาย						
เป็นตะคริว	134	41.6	170	52.8	18	5.6
เหงื่อออกมากผิดปกติ	63	19.6	244	75.8	15	4.7
อ่อนเพลียมาก	64	19.9	248	77.0	10	3.1
ตาพร่ามัว	99	30.7	214	66.5	9	2.8
คอแห้ง/ปากแห้ง	183	56.8	127	39.4	12	3.7
เบื่ออาหาร	12	3.7	298	92.5	12	3.7
ปวดท้อง	11	3.4	295	91.6	16	5.0
เจ็บแน่นหน้าอก ใจสั่น	43	13.4	257	79.8	22	6.8
สีผิวเลืงเปลี่ยน หลุดลอก	12	3.7	299	92.9	11	3.4
ปวดศีรษะ เวียนศีรษะ	125	38.8	187	58.1	10	3.1
เคยมีอาการคล้ายจะเป็นลม	54	16.8	261	81.1	7	2.2
จำอะไรไม่ค่อยได้	27	8.4	268	83.2	27	8.4
9.การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ ในสวน ลำไยทำให้ประหยัดแรงงาน รวดเร็ว เห็นผลทันตา	307	95.3	14	4.3	1	0.3

จากตารางที่ 15 การประเมินผลกระทบเบื้องต้นด้านสุขภาพด้านกายเชิงลบ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ร้อยละ 93.5 เห็นด้วยมากที่สุดกับประเด็นที่ 6 “สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทำให้คนเราอายุไม่ยืน” รองลงมาร้อยละ 71.1เห็นด้วยกับประเด็นที่ 2 “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวมีปัญหาหรือป่วยในระบบกล้ามเนื้อเส้นเอ็นกระดูกและข้อ มากขึ้น เช่น ปวดหลังไหล่ กล้ามเนื้อแขนขา ข้อต่างๆ ” ร้อยละ 67.4 เห็นด้วยกับประเด็นที่ 7 “ลำไยที่ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเมื่อรับประทาน ทำให้รู้สึกลิ้นสาก เจ็บในปาก ในลำคอ ” และร้อยละ 50.0 เห็นด้วยกับประเด็นที่ 5 “เกษตรกรที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเป็นมะเร็งกันมากขึ้น”

ในประเด็นที่ 8 “อาการเจ็บป่วยหลังจากสัมผัสสารเคมี กำจัดศัตรูพืช” พบว่าเกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีอาการเจ็บป่วย ดังนี้คือ อาการปากแห้ง/คอแห้ง เป็นตะคริว ชาติตามแขนขา ปวดศีรษะ เวียนศีรษะ ตาพร่ามัว กล้ามเนื้อสันกระดูก อ่อนเพลียมาก เหงื่อออกมากผิดปกติ เคยมีอาการคล้ายจะเป็นลม มือเท้าสั่น เจ็บแน่นหน้าอกใจสั่น กล้ามเนื้อแขนขาอ่อนแรง จำอะไรไม่ค่อยได้ สีผิวเลืง หลุดลอก เบื่ออาหาร ปวดท้อง และ ชักกระดูก โดยอาการที่พบมากที่สุด คือ อาการปากแห้งคอแห้ง

คิดเป็นร้อยละ 56.8 รองลงมา คือ เป็นตะคริวคิดเป็นร้อยละ 41.6 อาการแสดงอื่นๆที่พบ เช่น ชา ริมฝีปาก เป็นผื่นแพ้ ง่วงซึม และนอนไม่ค่อยหลับ นอกจากนี้จากการสังเกต พบว่า การเก็บลำไย จากต้นจะมีใบติดมาด้วยก่อนคัดแยกขนาดของลำไยลงตะกร้าส่งโรงงาน ซึ่งจะต้องเด็ดครูดใบทิ้ง ก่อน ในขั้นตอนนี้ คนรับจ้างเด็ดครูดใบลำไยบางรายที่ทำหน้าที่นี้ จะมีอาการชานิ้วมือ และ ผิวหนัง อู้งมือหลุดลอก

การประเมินผลกระทบสุขภาพเบื้องต้นเชิงลบที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างไม่เห็นด้วย มากที่สุดคือประเด็นที่ 4 “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวมีปัญหา หรืออาการทางระบบ ผิวหนัง มากขึ้น เช่น ผื่น/ตุ่มคันตามผิวหนัง แผลพุพองเป็นหนอง ” โดยคิดเป็นร้อยละ 60.2 รองลงมา คือประเด็นที่1 “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวป่วยหรือมีปัญหาด้านระบบทางเดินหายใจ มากขึ้น เช่น ภูมิแพ้ หวัด ไอ ระคายเคืองจมูก คอ คิดเป็นร้อยละ 51.9

ส่วนประเด็นที่3 “ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวมีปัญหาหรืออาการทางระบบประสาท มากขึ้น เช่น ปวดศีรษะ วิงเวียนศีรษะ” เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างมีทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย ใกล้เคียงกัน โดยคิดเป็นร้อยละ 44.7 และร้อยละ 44.1 ตามลำดับ เกษตรกรคิดว่าอาการเหล่านี้ เป็นอาการปกติที่พบได้ในคนทั่วไป

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประเด็นผลกระทบสุขภาพเบื้องต้นเชิงบวก ด้านกาย ประเด็นที่ 9 “การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย ทำให้ประหยัดแรงงาน รวดเร็ว เห็นผลทันตา” โดยคิดเป็นร้อยละ 95.3 ด้วยเหตุผลว่า กรณีช่วงแมลงระบาดจะใช้ยี่ห้อ อื่นไม่ทันการณ์ ขาฆ่าแมลงหาซื้อก็ง่าย รวดเร็ว และฉีดพ่นตัวแมลงจะตายและระงับได้ทันที

ตารางที่ 16 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นสุขภาพด้านจิตใจ

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง n = 322 คน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ตัวชี้วัดสุขภาพด้านจิตใจ						
1. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัว รู้สึกท้อจาก การที่สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพงทำให้ ต้นทุนการผลิตสูง	295	91.6	22	6.8	5	1.6
2. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัว รู้สึกเป็น ทุกข์ เนื่องจากการกีดกันทางการค้า ทำให้ ลำไยราคาไม่ดี	297	92.2	22	6.8	3	0.9
3. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัว รู้สึกบิบบิ้น และ ขาดความมั่นคงในชีวิต จากภาวะ หนี้สิน และ ภาษีต่างๆ	200	62.1	109	33.9	13	4.0
4. ท่านรู้สึกขัดแย้งในใจ ที่จำเป็นต้องใช้ สาร เคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไยเพราะทราบดี ถึงอันตรายและพิษตกค้างต่อตนเองและผู้อื่น	266	82.6	48	14.9	8	2.5
5. ท่านรู้สึกเครียดที่จำเป็นต้องใช้ หรือ สัมผัส สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เนื่องจากภาวะบิบบิ้น ทางเศรษฐกิจของครอบครัว	280	87.0	33	10.2	9	2.8
6. การคลุกคลีอยู่กับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหรือ จากการฉีดพ่นในสวนลำไย ทำให้ท่านรู้สึก เครียด จี๋หงุดหงิดรำคาญ	171	53.1	138	42.9	13	4.0
7. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวรู้สึกเป็นทุกข์ และขาดความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตเพราะเสี่ยง ต่อการเจ็บป่วยจากการมีสารเคมีสะสมในร่างกาย	287	89.1	28	8.7	7	2.2
8. ท่านรู้สึกวิตกกังวลและกลัวลูกหลานจะไป ทานลำไยที่มีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างอยู่	277	86.0	37	11.5	8	2.5
9. การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้ผักพื้น บ้านต่างๆที่อยู่ใต้ต้นลำไย หรือ ตามรั้วมีการ ปนเปื้อนและการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช	310	96.3	11	3.4	1	0.3
10. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัว รู้สึกไม่มี ความมั่นคงปลอดภัย และวิตกกังวล กลัวการ ปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และพิษ ตกค้างใน อาหาร อากาศ ดิน และ น้ำ	289	89.8	24	7.5	9	2.8

ตารางที่ 16 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นสุขภาพด้านจิตใจ (ต่อ)

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง n = 322 คน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ตัวชี้วัดด้านจิตใจ						
11. ท่านหรือสมาชิกในครอบครัวรู้สึกหงุดหงิดไม่พอใจเนื่องจากการพนสารเคมีกำจัดศัตรูพืชใกล้บ้านทำให้ ปลูกเข้าบ้าน ตกใส่อาหาร และเสื้อผ้าที่ตากไว้	153	47.5	163	50.6	6	1.9
12. แม้จะยังไม่ม่แมลงรบกวน แต่การได้ฉีดพ่นสารเคมีให้กับลำไย เพื่อป้องกันศัตรูพืช ทำให้ท่านรู้สึกสบายใจและวางใจ	230	71.4	84	26.1	8	2.5
13. ท่านรู้สึกมีความสุข เมื่อได้ผลผลิตมากขึ้น และรายได้เพิ่มขึ้น จากการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มาใช้ในสวนลำไย	308	95.7	5	1.6	9	2.8

จากตารางที่ 16 การประเมินผลกระทบสุขภาพด้านจิตใจเชิงลบ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับตัวชี้วัดเชิงลบเกือบทั้งหมด(ร้อยละ 53.1–96.3) ยกเว้นประเด็นที่ 11 (ร้อยละ 47.5) โดยร้อยละ 96.3 เห็นด้วยมากที่สุดกับประเด็นที่ 9 “การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้ผักพื้นบ้านต่างๆ ที่อยู่บริเวณใต้ต้นลำไยหรือตามรั้วมีการปนเปื้อนและการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช” รองลงมา ร้อยละ 92.2 “รู้สึกท้อจากการที่สารเคมีกำจัดศัตรูพืชมีราคาแพงทำให้ ต้นทุนการผลิตสูง” ร้อยละ 91.6 “รู้สึกเป็นทุกข์เนื่องจากการกีดกันทางการค้าทำให้ลำไยราคาไม่ดี” ร้อยละ 89.8 “รู้สึกไม่มีความมั่นคงปลอดภัย และวิตกกังวลกลัวการปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชและพืชตกค้าง ในอาหาร ดิน และน้ำ” ร้อยละ 89.1 “รู้สึกเป็นทุกข์และขาดความ มั่นคงปลอดภัยในชีวิตเพราะเสี่ยงต่อการเจ็บป่วยจากการมีสารเคมีสะสมในร่างกาย” ร้อยละ 86.0 “มีความวิตกกังวลและกลัวลูกหลานจะไปทานลำไยที่มีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างอยู่” ร้อยละ 87.0 “รู้สึกเครียดที่จำเป็นต้องใช้หรือสัมผัสสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเนื่องจากภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจของครอบครัว” ร้อยละ 82.6 “รู้สึกขัดแย้งในใจที่จำเป็นต้องใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย เพราะทราบถึงอันตรายและพืชตกค้างต่อตนเองและผู้อื่น” ร้อยละ 71.4 เห็นด้วยว่า “แม้จะยังไม่ม่แมลงรบกวน แต่การได้ฉีดพ่นสารเคมีให้กับลำไย เพื่อป้องกันศัตรูพืช ทำให้รู้สึกสบายใจและวางใจ” ร้อยละ 62.1 “รู้สึกบีบคั้นและขาดความมั่นคงในชีวิต จากภาระหนี้สินและภาษีต่างๆ” และร้อยละ 53.1 เห็นด้วยว่า “การคลุกคลีอยู่กับสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหรือจากการฉีดพ่นในสวนลำไย ทำให้รู้สึกเครียด ขี้หงุดหงิดรำคาญ”

การประเมินผลกระทบสุขภาพเบื้องต้นด้านจิตใจเชิงลบ ตัวชี้วัดที่เกษตรกรไม่เห็นด้วย มีประเด็นเดียว คือ “ท่านและสมาชิกในครอบครัวรู้สึกหงุดหงิดไม่พอใจเนื่องจากการฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชใกล้บ้าน ทำให้ปลิวเข้าบ้าน ตกใส่อาหารและเสื้อผ้าที่ตากไว้” โดยคิดเป็น ร้อยละ 50.6

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับ ผลกระทบด้านจิตใจเชิงบวกประเด็นที่13 “ท่านรู้สึกมีความสุขเมื่อได้ผลผลิตมากขึ้นและรายได้เพิ่มขึ้นจากการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมมาใช้ในสวนลำไย” โดยคิดเป็นร้อยละ 95.7

The logo of Chiang Mai University is a circular emblem. In the center is a stylized elephant facing left, with a decorative tusk. Above the elephant is a traditional Thai lamp (Lampung) with a flame. The emblem is surrounded by a circular border containing the Thai text 'มหาวิทยาลัยเชียงใหม่' at the top and 'CHIANG MAI UNIVERSITY 1964' at the bottom. There are also decorative floral motifs on the sides.

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นสุขภาพด้านสังคม

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง n = 322 คน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ตัวชี้วัดด้านสังคม						
1. ปัจจุบันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ทำให้ก่อกวนมากกว่ารายได้	169	52.5	85	26.4	68	21.1
2. การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในสวนลำไย ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และเกิดภาระหนี้สินซึ่งนำไปสู่ การมีปัญหาในครอบครัว	87	27.0	220	68.3	15	4.7
3. สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไย ทำให้ประเทศเราเสียดุลการค้ากับจีน	300	93.2	8	2.5	14	4.3
4. การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ เพื่อเพิ่มผลผลิต ทำให้เกิดแรงงานต่างถิ่น / ต่างด้าว เข้ามารับจ้างในชุมชน	243	75.5	66	20.5	13	4.0
5. สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้ต้นทุนผลิตลำไย สูงขึ้น ทำให้สวัสดิการการเลี้ยงดูคนรับจ้างน้อยลง	63	19.6	251	78.0	8	2.5
6. การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มาใช้ในสวนลำไยทำให้เกิดมลภาวะต่อระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมของชุมชนทั้งทางดิน น้ำ อากาศ	298	92.5	20	6.2	4	1.2
7. สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ที่ใช้ในสวนลำไย ทำให้บ่อน้ำตื้น แม่น้ำ และหนองน้ำ มีการปนเปื้อนสกปรกนำมาใช้อุปโภคบริโภคไม่ได้	299	92.9	19	5.9	4	1.2
8. การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มาใช้ในสวนลำไยทำให้ พืชและสัตว์ต่างๆลดน้อยลง เช่น ปลา กบ เขียด อีงอ่าง แมงอีหนู แมงมัน แมงกอม จิ้งหรีด ผีง นก ผีเสื้อ แมลงปอ และไส้เดือน เป็นต้น	288	89.4	27	8.4	7	2.2
9. สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่นำมาใช้ในสวนลำไย ทำให้แมลงคือยา	218	67.7	82	25.5	22	6.8
10. การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในบริเวณหรือติดกับถนนโดยไม่บอกกล่าว ทำให้เพื่อนบ้านต่อว่า ไม่พอใจ	111	34.5	208	64.6	3	0.9

ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นสุขภาพด้านสังคม (ต่อ)

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง n = 322 คน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ตัวชี้วัดด้านสังคม						
11. การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนที่อยู่ติดกับโรงเรียน ทำให้ครูและเด็กนักเรียนได้รับมลพิษ รบกวนสมาธิและการเรียนการสอน	103	32.0	217	67.4	2	0.6
12. ปัจจุบันมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในสวนลำไยมากขึ้น ทั้งในฤดูและนอกฤดู เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ ทำให้เวลาในการไปมาหาสู่ หรือการร่วมกิจกรรมในหมู่เครือญาติ เพื่อนบ้าน และชุมชน น้อยลง	175	54.3	137	42.5	10	3.1
13. ปัจจุบันมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในสวนลำไยมากขึ้น ทั้งในฤดูและนอกฤดู เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ ทำให้ท่านมีเวลาดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิดลูกหลานลดลง	243	75.5	66	20.5	13	4.0
14. การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้เสี่ยงต่ออันตราย และทำให้เสียค่าใช้จ่ายจากการเจ็บป่วยโดยไม่จำเป็น	268	83.2	30	9.3	24	7.5
15. ท่านคิดว่าการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชทำให้คนมีงานทำ ไม่ตกงาน ไม่ต้องไปหางานทำต่างถิ่น	174	54.0	109	33.9	39	12.1
16. การนำสารเคมีกำจัดวัชพืช มาใช้ฆ่าหญ้าในสวนลำไย ทำให้ประหยัดค่าแรงมากกว่าการจ้างคนงานมาถางหญ้า	311	96.6	9	2.8	2	0.6

จากตารางที่ 17 การประเมินผลกระทบสุขภาพเบื้องต้นด้านสุขภาพสังคม พบว่าตัวชี้วัดเชิงลบ ที่กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วย มีดังนี้ ร้อยละ 93.2 เห็นด้วยมากที่สุดกับประเด็นที่ 3 “สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไย ทำให้เราเสียดุลการค้ากับต่างประเทศ” ร้อยละ 92.9 เห็นด้วยว่า “สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ใช้ในสวนลำไยทำให้ บ่อน้ำดิน แม่น้ำ และหนองน้ำ มีการปนเปื้อน สกปรก นำมาใช้อุปโภคบริโภค ไม่ได้” ร้อยละ 92.5 เห็นด้วยว่า “การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย ทำให้เกิดมลภาวะต่อระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมของชุมชน ทั้งทางดิน น้ำ อากาศ” ร้อยละ 89.4 เห็นด้วยว่า “การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย ทำให้

พืชและสัตว์ต่างๆลดน้อยลง เช่น ปลา กบ เขียด อึ่งอ่าง แมงอีหนู แมงมัน แมงกอม จิ้งหรีด ผึ้ง นก ผีเสื้อ แมลงปอ ไล่เดือน เป็นต้น” และร้อยละ 67.7 เห็นด้วยว่า “สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่นำมาใช้ในสวนลำไย ทำให้แมลงคือยา” ร้อยละ 83.2 เห็นด้วยว่า “การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทำให้เสี่ยงต่ออันตราย และทำให้เสียค่าใช้จ่ายจากการเจ็บป่วยโดยไม่จำเป็น”

และร้อยละ 52.5 เห็นด้วยว่า “ปัจจุบันการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ทำให้ก่อนนี้มากกว่ารายได้” ส่วนผลกระทบต่อสัมพันธภาพในสังคม ร้อยละ 75.5 เห็นด้วยว่า “ปัจจุบันมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไยมากขึ้นทั้งในฤดูและนอกฤดู เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ ทำให้มีเวลาดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิดลูกหลานลดลง” และร้อยละ 54.3 เห็นด้วยว่า “ปัจจุบันมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไยมากขึ้นทั้งในฤดูและนอกฤดู เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ ทำให้เวลาในการไปมาหาสู่หรือการร่วมกิจกรรมในหมู่เครือญาติเพื่อนบ้านและชุมชนน้อยลง” ร้อยละ 75.5 เห็นด้วยว่า “การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ เพื่อเพิ่มผลผลิต ทำให้เกิดแรงงานต่างถิ่นและต่างดาว เข้ามารับจ้างในชุมชน”

ส่วนประเด็นผลกระทบต่อสุขภาพเชิงลบด้านสังคมที่เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วย มีดังนี้ ร้อยละ 78.0 ไม่เห็นด้วยว่า “สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้ต้นทุนผลิตลำไยสูงขึ้น และทำให้สวัสดิการการเลี้ยงดูคนรับจ้างน้อยลง” ร้อยละ 68.3 ไม่เห็นด้วยว่า “การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้นและเกิดภาระหนี้สินซึ่งนำไปสู่ การมีปัญหาในครอบครัว” ร้อยละ 67.4 ไม่เห็นด้วยว่า “การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนที่อยู่ติดกับโรงเรียน ทำให้ครูและเด็กนักเรียนได้รับมลพิษ รบกวนสมาธิและการเรียนการสอน” ร้อยละ 64.6 ไม่เห็นด้วยว่า “การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในบริเวณหรือติดกับถนนโดยไม่บอกกล่าว ทำให้เพื่อนบ้านต่อว่า ไม่พอใจ”

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประเด็นผลกระทบต่อสุขภาพเชิงบวกด้านสังคมประเด็นที่ 16 มากที่สุด “การนำสารเคมีกำจัดวัชพืชมาใช้ฆ่าหญ้า ในสวนลำไยทำให้ประหยัดค่าแรงมากกว่าการจ้างคนงานมาถางหญ้า” โดยคิดเป็นร้อยละ 96.6 และรองลงมา ร้อยละ 54.0 เห็นด้วยว่า “การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้คนมีงานทำ ไม่ตกงานไม่ต้องไปหางานทำต่างถิ่น”

ตารางที่ 18 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นสุขภาพด้านจิตวิญญาณ

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง n = 322 คน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ตัวชี้วัดด้านจิตวิญญาณ						
1. ปัจจุบันท่านและครอบครัว รู้สึกไม่มีความหวังหรืออ่อนใจ จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย เพราะต้นทุนสูง แต่ราคาไม่แน่นอน	281	87.3	31	9.6	10	3.1
2. ปัจจุบันท่านและครอบครัว รู้สึกไม่มีความหวังหรืออ่อนใจ จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย เพราะนโยบายการค้าเสรีและการกีดกันทางการค้า	281	87.3	28	8.7	13	4.0
3. การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มาใช้ในสวนลำไยเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต เกษตรกรต่างมุ่งผลผลิตของตนเอง และมีการจ้างแรงงานมากขึ้นทำให้ประเพณีการลงแขกถูกละเลย	195	60.6	121	37.6	6	1.9
4. ตั้งแต่มีการนำสารเคมี มาใช้ในสวนลำไย 40 ปีที่ผ่านมา ทำให้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษดั้งเดิมเช่นพิธีกรรมในการเคารพน้ำแม่ และ แม่พระธรณี ถูกละเลยไป	44	13.7	273	84.8	5	1.6
5. ตั้งแต่มีการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไยจนกระทั่งถึงปัจจุบันเกษตรกรต่างมุ่งแต่ผลผลิตของตนเอง ทำให้ความมีน้ำใจ ความเห็นอกเห็นใจกัน น้อยลงไปกว่าเดิม	112	34.8	198	61.5	12	3.7
6. ตั้งแต่มีการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไยจนกระทั่งถึงปัจจุบันทำให้การช่วยเหลือเกื้อกูล พึ่งพาอาศัย ชึ่งกันและกัน ในกิจกรรมการงานของหมู่บ้านและชุมชนน้อยลงไปกว่าเดิม	127	39.4	188	58.4	7	2.2
7. ปัจจุบันมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนผลผลิตและรายได้ทำให้เวลาที่ท่านจะไปร่วมทำบุญ ทำทานหรือแสวงหาความสงบทางใจ มีน้อยลง	177	55.0	133	41.3	12	3.7

ตารางที่ 18 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามความคิดเห็นสุขภาพด้านจิตวิญญาณ(ต่อ)

จำนวนกลุ่มตัวอย่าง n = 322 คน	เห็นด้วย		ไม่เห็นด้วย		ไม่แน่ใจ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ตัวชี้วัดสุขภาพด้านจิตวิญญาณ						
8.การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช อย่างไม่ระวัง ทำให้ส่งกลิ่นเหม็นหรือ ตกใส่อาหาร เสื้อผ้า ของเพื่อนบ้าน แสดงให้เห็นว่า คนใช้ขาดจิตสำนึก ในการคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น	283	87.9	32	9.9	7	2.2
9.การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในสวนลำไย ทำให้ความอ่อนโยน เห็นอกเห็นใจ ในชีวิต คนและสัตว์ลดลง	76	23.6	216	67.1	30	9.3
10.การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชเพื่อเพิ่มปริมาณ ผลผลิตและรายได้ ทำให้ท่านรู้สึกเห็นแก่ตัว และ โลก	105	32.6	201	62.4	16	5.0
11.การปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ใน ลำน้ำปิง ลำน้ำลี้ และหนองล่อง ทำให้ท่าน รู้สึกสูญเสีย หรือเสียค่าแหล่งน้ำธรรมชาติ ที่เคยอุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งรวมคุณค่า ต่างๆ ของท้องถิ่นไป	287	89.1	20	6.2	15	4.7
12. การปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ใน ลำน้ำปิง ลำน้ำลี้ ทำให้น้ำสกปรกและเด็กๆ ลุกหลานลงไปเล่น หรือไปหัดว่ายน้ำไม่ได้	280	87.0	28	8.7	14	4.3
13. การปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ใน ลำน้ำปิง ลำน้ำลี้ ทำให้ต้องไปเสียค่าใช้จ่าย ในการฝักว่ายน้ำให้กับเจ้าของสระว่ายน้ำ	241	74.8	59	18.3	22	6.8
14. การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มาใช้กับสวน ลำไย เพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ในปัจจุบัน ทำให้ท่านพึงพอใจต่อภาวะเศรษฐกิจ และวิถี ชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัว	87	27.0	207	64.3	28	8.7
15.การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มาใช้ในสวน ลำไยทำให้มีรายได้และมีปัจจัยทำทานได้มากขึ้น	306	95.0	8	2.5	8	2.5
16.การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืช มาใช้ในสวน ลำไย ทำให้มีปัจจัยในการช่วยเหลือสงเคราะห์ เภรโรคภัย และสังคม ได้มากขึ้น	305	94.7	7	2.2	10	3.1

จากตารางที่ 18 การประเมินผลกระทบสุขภาพเบื้องต้นด้านสุขภาพจิตวิญญาณเชิงลบ พบว่า เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยกับประเด็นต่อไปนี้ ร้อยละ 89.1 เห็นด้วยมากที่สุดกับประเด็นที่ 11 ว่า “ การปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในลำน้ำปิง ลำน้ำลี้ และ หนองล่อง ทำให้รู้สึกสูญเสียหรือเสียดายแหล่งน้ำธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์และเป็นแหล่งรวมคุณค่าต่างๆ ของท้องถิ่นไป” ร้อยละ 87.0 เห็นด้วยว่า “การปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในลำน้ำปิง ลำน้ำแม่ลี้ และหนองล่อง ทำให้ท่านรู้สึกสูญเสียหรือเสียดายแหล่งน้ำธรรมชาติที่เคยอุดมสมบูรณ์ และเป็นแหล่งรวมคุณค่าต่างๆของท้องถิ่นไป” และร้อยละ 74.8 เห็นด้วยว่า “การปนเปื้อนของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ในลำน้ำปิง ลำน้ำลี้ ทำให้น้ำสกปรก และเด็กๆถูกหลานลงไปเล่นหรือไป หารว่ายน้ำไม่ได้”

ร้อยละ 87.9 เห็นด้วยว่า “การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างไม่ระวังทำให้ส่งกลิ่นเหม็น หรือตกใส่อาหาร เสื้อผ้าของเพื่อนบ้าน แสดงให้เห็นว่า คนใช้ขาดจิตสำนึก ในการคำนึงถึงผลกระทบต่อผู้อื่น”

ร้อยละ 87.3 เห็นด้วยกับตัวชี้วัดเชิงลบประเด็นที่ 1 และที่ 2 เท่ากัน “ปัจจุบันท่านและครอบครัวรู้สึกไม่มีความหวังหรืออ่อนใจ จากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย เพราะต้นทุนสูงแต่ราคาไม่แน่นอน” และ “ปัจจุบันท่านและครอบครัวรู้สึกไม่มีความหวังหรืออ่อนใจจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย เพราะนโยบายกีดกันทางการค้า และการค้าเสรี”

ร้อยละ 60.6 เห็นด้วยว่า “การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไยเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิต เกษตรกรต่างมุ่งผลผลิตของตนเองและมีการจ้างแรงงานมากขึ้น ทำให้ประเพณี การลงแขกถูกละเลย” และร้อยละ 55.0 เห็นด้วยว่า “ปัจจุบันมีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไยเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตและรายได้ ทำให้เวลาที่ท่านจะไปร่วมทำบุญทำทานหรือแสวงหา ความสงบ ทางใจมีน้อยลง”

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับประเด็นตัวชี้วัดเชิงลบต่อไปนี้ ร้อยละ 84.8 ไม่เห็นด้วยมากที่สุดในประเด็นที่ 4 “ตั้งแต่มีการนำสารเคมีมาใช้ในสวนลำไย 40 ปีที่ผ่านมาทำให้ ภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษดั้งเดิม เช่น พิธีกรรมในการเคารพน้ำแม่ และแม่พระธรณี ถูก ละเลยไป” ร้อยละ 67.1 ไม่เห็นด้วยว่า “การใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ทำให้ความ อ่อนโยน เห็นอกเห็นใจในชีวิตคนและสัตว์ลดลง” ร้อยละ 64.3 ไม่เห็นด้วยว่า “การนำสารเคมี กำจัดศัตรูพืชมาใช้กับสวนลำไยเพื่อเพิ่มผลผลิตและรายได้ในปัจจุบันทำให้พึงพอใจต่อภาวะเศรษฐกิจ และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัว” ร้อยละ 62.4 ไม่เห็นด้วยว่า “การใช้สารเคมี กำจัดศัตรูพืชเพื่อเพิ่มปริมาณผลผลิตและรายได้ ทำให้รู้สึกเห็นแก่ตัวและโลก” ร้อยละ 61.5 ไม่เห็นด้วยว่า “ตั้งแต่มีการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

เกษตรกรต่างมุ่งแต่ผลผลิตของตนเอง ทำให้ความมีน้ำใจความเห็นอกเห็นใจกันน้อยลงไปกว่าเดิม” และร้อยละ 58.4 ไม่เห็นด้วยว่า “ตั้งแต่มีการนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไยจนกระทั่งถึงปัจจุบัน ทำให้การช่วยเหลือเกื้อกูล พี่พวอาศัยซึ่งกันและกันในกิจกรรมการงานของหมู่บ้านและชุมชน น้อยลงไปกว่าเดิม”

เกษตรกรกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ เห็นด้วยมากที่สุดกับตัวชี้วัดเชิงบวกประเด็นที่ 15 “การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไย ทำให้มีรายได้และมีปัจจัยทำทาน ได้มากขึ้น” โดยคิดเป็นร้อยละ 95.0 รองลงมาร้อยละ 94.7 เห็นด้วยว่า “การนำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในสวนลำไยทำให้มีปัจจัยในการช่วยเหลือสงเคราะห์ เครือญาติ และสังคม ได้มากขึ้น”

7. ข้อเสนอแนะของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการทำเวที

1. ไม่นำสารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่ยกเลิกการใช้แล้ว มาใช้อีก
2. หากยังเลิกใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทันทีไม่ได้ ก็ควรลดการใช้ลงหรือใช้เมื่อจำเป็น ควรใช้ที่กลิ่นแรงๆ ไล่ก่อน และให้ใช้ในปริมาณน้อยๆหรืออย่างอ่อนก่อน อาจใช้สลับด้วยชีวภาพ
3. ใช้ชีวภาพทดแทนสารเคมีกำจัดศัตรูพืช เช่น ส่งเสริมการปลูกผักกิมจี้ และ ส่งเสริมให้เด็กบริโภคมักปลอดสารพิษ รวมกลุ่มกันทั้งพื้นที่ตำบลทำชีวภาพ มีสหกรณ์ขายสารชีวภาพของตนเอง และใช้ชีวภาพเหมือนกันทั้งตำบล ตลอดจนมีการจูงใจโดยการให้รางวัลเกษตรกรปลูกพืชปลอดสารพิษ จะทำให้เกิดการตื่นตัว ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องจัดประชุมรณรงค์ รวมกลุ่มชีวภาพ สนับสนุนการศึกษาดูงาน และมีกรณีตัวอย่างที่ดีให้เห็นเป็นที่ประจักษ์
4. ปลูกฝังสำนึกรับผิดชอบและความมีวินัยต่อสังคมและสิ่งแวดล้อมแก่ทุกฝ่าย โดยตั้งแต่เด็กอนุบาลขึ้นไป เกษตรกรผู้ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชควรมีวิธีกำจัดบรรจุภัณฑ์ที่ใช้แล้วอย่างถูกต้อง ไม่ทิ้งลงแม่น้ำ ผู้บริหารองค์กรต่างๆ ตลอดจนนักวิชาการทุกฝ่ายต้องสร้างจิตสำนึกร่วมกัน

5. หน่วยงานต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชน ควรร่วมมือกันแก้ไขดังนี้

5.1 หน่วยงานเกษตร

กรมวิชาการเกษตร ควรออกมาควบคุมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชอย่างต่อเนื่อง นักวิชาการเกษตร ผู้รับผิดชอบ ควรออกมาเยี่ยมและให้คำปรึกษาชาวบ้านตามสภาพการผันแปรของภูมิอากาศ ตามความเป็นจริงในพื้นที่ เพราะเกษตรกรต้องดูแลลำไยตามสภาพการณ์สิ่งแวดล้อมที่แปรเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลาไม่เหมือนในตำรา ควรมีการอบรมให้ความรู้ และแนะนำเรื่องการใช้ที่ถูกต้อง และต้องจัดอบรมในท้องถิ่น จึงจะมีคนเข้าร่วมได้มาก และควรแนะนำให้เลิกใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชที่มีพิษรุนแรง และหาวิธีทดแทนการใช้ที่มีประสิทธิภาพ

5.2 หน่วยงานสาธารณสุข

หน่วยงานสาธารณสุขควรให้ความรู้เกี่ยวกับพิษภัย และการปฏิบัติตัวอย่างถูกต้องในการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และควรประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรได้รับรู้ถึงการไปขอรับการตรวจหาการตกค้างของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในกระแสเลือด ซึ่งเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทราบ

5.3 องค์กรปกครองท้องถิ่นและผู้นำชุมชน

ผู้นำชุมชนทุกระดับ อาศัยศรัทธา ให้คำปรึกษา ให้ความรู้ ข้อมูลข่าวสารและเน้นย้ำการใช้ที่ถูกต้องแก่เกษตรกร เทศบาลหากได้รับคำร้องเรียนเรื่องปัญหาจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ควรปรึกษาหน่วยงานเกษตร สาธารณสุข หาแนวทางแก้ไขร่วมกัน

5.4 ร้านค้าสารเคมีกำจัดศัตรูพืชหรือตัวแทนบริษัทจำหน่ายสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

ร้านค้าควรผ่านการอบรมและมีความรู้เพียงพอในการให้คำแนะนำที่ดี และถูกต้องแก่ผู้ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ไม่ใช่รอให้เกิดผลกระทบแล้วไปแก้กันที่โรงพยาบาล

5.5 พ่อค้าคนกลาง

พ่อค้าคนกลาง ต้องมีส่วนสร้างสำนึกโดยการตรวจสอบผลผลิตด้วยตนเอง รายใดมีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างไม่ควรรับซื้อ จะเป็นการช่วยกระตุ้นจิตสำนึกเกษตรกร

5.6 ผู้บริโภค

ต้องมีความรู้ เรื่องการบริโภคผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และลักษณะผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัย ไม่ส่งเสริมการซื้อผลผลิตที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช

5.7 เกษตรกร

ผู้ใช้โดยตรง ควรตระหนักสำนึกและส่งเสริมการใช้วิธีการอื่นทดแทนการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช โดยหน่วยงานรัฐกระตุ้นส่งเสริม และเกษตรกรไม่ควรเก็บผลผลิตเมื่อยังไม่พ้นกำหนดการหมดฤทธิ์ของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

5.8 พระสงฆ์ต้องมีส่วนร่วมในการให้ข้อคิดในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้อง ตามวิถีธรรมชาติที่ควรจะเป็น

5.9 การแก้ไขปัญหาสารเคมีต้องร่วมมือกันแก้ทุกประเทศทั่วโลก จึงจะได้ผล โดยเริ่มที่ตัวเกษตรกร ครอบครัว โรงเรียน รัฐบาล และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

6. มีมาตรการด้านกฎหมายควบคุมการใช้ และการนำเข้า

ควบคุมบริษัทผลิตสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และซื้อการค้าที่มีมากเกินไป ควรเป็นข้อๆเดียว ที่เกษตรกรอ่านรู้เรื่องเข้าใจและใช้ได้ถูกวัตถุประสงค์ ไม่ใช่กินความจำเป็นมีมาตรการทางกฎหมายติดตามควบคุมการจำหน่ายสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของร้านค้าและการใช้

ของเกษตรกร และควรมีกฎหมายห้ามใช้เกินปริมาณที่กำหนด ขณะเดียวกันก็ผลิตสารอื่นที่ไม่อันตรายทดแทน รัฐบาลควรควบคุมการผลิตสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเอง โดยลดการนำเข้าจากต่างประเทศ ไม่ควรให้กฎหมายนำเข้า “เหมือนไฟ” คือ ผลิตมาขายขึ้นห้างแล้วจับคนเล่น ขายๆ ได้แต่นำมาเล่นไม่ได้แต่ผลิตมาขายอยู่

7. บรรจुไว้ในหลักสูตร

เด็ก คือจุดสำคัญที่ควรจะเริ่มต้น ตั้งแต่อนุบาล โดยต้องบรรจุในหลักสูตร เน้นเรื่องการสร้างคนด้วยการศึกษา ให้เด็กเป็นสื่อ นำความรู้ไปบอกพ่อแม่ ควรจะเน้นการเรียนรู้จริงจากการออกไปสัมผัสสภาพความเป็นจริงของวิถีการทำเกษตรและวิถีชีวิตเกษตรกรในพื้นที่ในชุมชน เรียนรู้ผลได้ผลเสียความคุ้มทุนจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ให้เด็กนักเรียนมีภาคปฏิบัติในการฝึกทำชีวภาพ และใช้ในแปลงเกษตรที่โรงเรียน เอาไปแจกผู้ปกครอง เอาไปจำหน่ายมีรายได้ จะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ เปรียบเทียบผลได้ผลเสีย และควรสอดแทรกแนวทางเหล่านี้ในเวทีการประชุม สัมมนาในหน่วยงานเกษตรหรือพัฒนากร

8. เกษตรกรควรได้รับการเรียนรู้และประสบการณ์ ในการประยุกต์การทำเกษตรด้วยวิธีต่างๆ ที่เหมาะกับธรรมชาติของลำไย เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ หรือการปนเปื้อนสะสมในสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อม เช่น การปลูกลำไย ให้ลำต้นห่างๆ กัน ลำไยจะเป็นทรงพุ่มแผ่ออกข้างๆ และไม่ปล่อยให้กิ่งกลางลำต้นสูงขึ้นควรตัดแต่งให้เตี้ย ให้ลำไยเป็นพุ่มกางออกไม่สูง การพ่นสารเคมีจะได้ไม่ฟุ้งกระจาย และง่ายต่อการเก็บผลผลิต เป็นต้น

9. กลับคืนสู่วิถีเกษตรธรรมชาติและเศรษฐกิจพอเพียง

ควรเอาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ การดูแลป่า เพื่อให้สภาพดินฟ้าอากาศปกติ หากเป็นไปได้ควรกลับไปสู่วิถีเกษตรธรรมชาติแบบดั้งเดิม เปลี่ยนจากเกษตรเพื่อการค้าเป็นเกษตรเพื่อการพออยู่พอกิน ไม่พึ่งพาต่างชาติ ไม่เน้นการแข่งขัน

10. จัดทำเวทีประชาคม

ทุกหมู่เหล่าควรมาร่วมกันแสดงความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ จัดประชุมเรื่องนี้โดยเฉพาะ เพราะบางกลุ่มอาจมีปัญหา ต้องช่วยกันแก้ปัญหา หาทางออก

รัฐบาล ผู้นำท้องถิ่น องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานเกษตร หน่วยงานสาธารณสุข หน่วยงานศึกษา ชาวบ้านและเกษตรกรมาร่วมกันค้นหาวิธีใดที่จะลดการใช้สารเคมีได้ ลองถามความเห็นชาวบ้านดู ถ้าเห็นว่าเป็นอย่างไรก็ลองมาใช้กันดู ไม่ส่งเสริมการใช้สารเคมี

11. สื่อต่างๆ ต้องช่วยกัน สื่อหนังสือพิมพ์ วิทยุ ต้องรณรงค์ พิษภัยอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช วิธีหลีกเลี่ยงหรือการป้องกันที่ถูกต้องและแนวทางทดแทน สื่อในเรื่องนี้ควรมีให้มากและทั่วถึง และเข้าถึงได้ง่าย

12. มีกรณีตัวอย่างของผลกระทบจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชให้เห็นเป็นที่ประจักษ์
13. ควรมียาขับสารพิษและป้องกันสารพิษให้แก่ เกษตรกรผู้ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช
14. ควรมีการเฝ้าระวังและค้นหากลุ่มเสี่ยง หรือ การได้รับผลกระทบจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในชุมชนปริมาณการตกค้างและการปนเปื้อน ทั้งในผลผลิตและสิ่งแวดล้อม ผลกระทบควรวัดออกมาให้เห็นเป็นเชิงประจักษ์ โดยอาศัยวิธีการพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์
15. ควรมีการศึกษาวิจัย ผลคิดค้นสารอย่างอื่นที่ใช้ได้ผลดีมีประสิทธิภาพ และไม่มีพิษภัยต่อตนเอง และลูกหลานในอนาคต หรือหาวิธีไล่แมลงให้ไปอาศัยอยู่กับพืชอย่างอื่น หรือกินใบไม้ในป่าแทนลำไย

8. บุคคลและองค์กรที่ควรมีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพและการแก้ไข ปัญหา

จากการประชุมเวทีผู้เข้าร่วมประชุม ได้นำเสนอชื่อบุคคลและองค์กรที่ควรมีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินผลกระทบทางสุขภาพ และการแก้ไขปัญหานั้นเนื่องมาจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในสวนลำไย ตำบลวังผาง กิ่งอำเภอเวียงหนองล่อง จังหวัดลำพูน ดังนี้

1. หน่วยงานเกษตร (นักวิชาการเกษตร เกษตรอำเภอ กรมส่งเสริมการเกษตร)
2. หน่วยงานสาธารณสุข
3. องค์กรปกครองท้องถิ่นและผู้นำชุมชนทุกระดับ
4. ร้านค้าหรือตัวแทนบริษัทจำหน่ายสารเคมีกำจัดศัตรูพืช
5. พ่อค้าคนกลาง / เจ้าของโกดังรับซื้อลำไย
6. ผู้บริโภค
7. เกษตรกร / คนรับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชจ้าง
8. พระสงฆ์
9. สถาบันครอบครัว
10. โรงเรียน
11. รัฐบาลและนายกรัฐมนตรี